

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
Τμήμα Διεθνών Σχέσεων

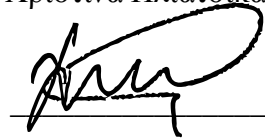
**Θέμα: «Η Επανεμφάνιση της Ιαπωνίας ως Παίκτη στη
Διεθνή Πολιτική Σκηνή: Μια Ενδοσκόπηση στην
Ενδοκρατική και Διακρατική Πολιτική της Χώρας του
Ανατέλλοντος Ηλίου στην Πολυπολική Εποχή»**

Πλιάτσικα Χριστίνα

Επιβλέπων καθηγητής: Σπυρίδων Λίτσας
Απρίλιος 2015

«Δηλώνω υπευθύνως ότι όλα τα στοιχεία σε αυτήν την εργασία τα απέκτησα, τα επεξεργάστηκα και τα παρουσιάζω σύμφωνα με τους κανόνες και τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας, καθώς και τους νόμους που διέπουν την έρευνα και την πνευματική ιδιοκτησία. Δηλώνω επίσης υπευθύνως ότι, όπως απαιτείται από αυτούς τους κανόνες, αναφέρομαι και παραπέμπω στις πηγές όλων των στοιχείων που χρησιμοποιώ και τα οποία δεν συνιστούν πρωτότυπη δημιουργία μου».

Χριστίνα Πλιάτσικα

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'ΧΠ', written over a horizontal line.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Συντομογραφίες & επεξηγήσεις λέξεων	6
Εισαγωγή	8
Κεφάλαιο I – Εισαγωγή στην ιστορία της Ιαπωνίας	15
1.1. Προϊστορική, αρχαία και κλασική εποχή	15
1.2. Μεσαιωνική εποχή	21
1.3. Περίοδος Edo	26
1.4. Περίοδος Meiji	34
Κεφάλαιο II – Η Ιαπωνία πριν και κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων	39
2.1. Α΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος	39
2.2. Ρωσοϊαπωνικός Πόλεμος	41
2.3. Η είσοδος της Ιαπωνίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο	43
2.4. Β΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος	44
2.5. Η Ιαπωνία στο πλευρό των Δυνάμεων του Άξονα (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος	46
2.6. Η κατοχή της Ιαπωνίας	47
Κεφάλαιο III – Η μεταπολεμική Ιαπωνία μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου	51
3.1. Πολιτικοοικονομικές σχέσεις και σχέσεις ασφαλείας με άλλες χώρες	52
3.2. Η Ιαπωνία και οι διεθνείς θεσμοί	64
Κεφάλαιο IV – Διαμόρφωση της ενδοκρατικής πολιτικής της Ιαπωνίας στην πολυπολική εποχή	67
4.1. Το ιαπωνικό πολιτικό σύστημα	67
4.2. Οικονομική ύφεση	74
4.3. Η οικονομική πολιτική της Ιαπωνίας	75
4.4. Επιρροές στη στρατιωτική πολιτική της χώρας	77

Κεφάλαιο V – Οι μεταψυχροπολεμικές εξωτερικές σχέσεις της Ιαπωνίας	79
5.1. Χάραξη εξωτερικής πολιτικής και διπλωματία	79
5.2. Η σύγχρονη πολιτική της Ιαπωνίας προς τις χώρες της νοτιοανατολικής Ασίας	82
5.3. Η κρίση των Στενών της Ταϊβάν	83
5.4. Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Νότια και Βόρεια Κορέα	84
5.5. Η πολιτική της Ιαπωνίας ως προς τη γείτονα Ρωσία και το εδαφικό ζήτημα	86
5.6. Σύγχρονες σινοϊαπωνικές διενέξεις	87
5.7. Η εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ Ιαπωνίας και Ηνωμένων Πολιτειών	89
Κεφάλαιο VI – Η εικόνα της Ιαπωνίας τον 21 ^ο αιώνα	91
6.1. Ανάκαμψη της οικονομίας	91
6.2. Η πυρηνική ισχύς της χώρας	93
6.3. Πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και της διάδοσης ΟΜΚ	94
Επίλογος	98
Βιβλιογραφία	103

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ & ΕΠΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

ASEAN	Ένωση Χωρών της Νοτιανατολικής Ασίας
ARF	Περιφερειακό Φόρουμ της ASEAN
ΑΕγχΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΑΞΕ	Άμεσες Ξένες Επενδύσεις
ΔΚΙ	Δημοκρατικό Κόμμα της Ιαπωνίας
EAB	Επίσημη Αναπτυξιακή Βοήθεια
HE	Ηνωμένα Έθνη
NATO	Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου
ΦΔΚ	Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα
<i>Bakuhan</i>	<i>διοικητικό σύστημα του 17^{ου} αιώνα</i>
<i>Bakuhan taisei</i>	<i>φεουδαρχικό πολιτικό σύστημα της περιόδου Edo</i>
<i>Bakufu</i>	<i>στρατιωτική δικτατορία</i>
<i>Be</i>	<i>κατοχική ομάδα</i>
<i>Be kabane</i>	<i>φυλές με οικονομική και στρατιωτική ισχύ</i>
<i>Chō</i>	<i>διοικητικοί φορείς</i>
<i>Gikai</i>	<i>βουλή</i>
<i>Daimyo</i>	<i>τοπικός στρατιωτικός άρχοντας υποτελής στον shogun</i>
<i>Han</i>	<i>τομείς για τους οποίους ήταν υπεύθυνοι οι daimyo</i>
<i>Hanzei</i>	<i>«μισός φόρος»</i>
<i>Hikitsu-keshi</i>	<i>δικαστικές μεταρρυθμίσεις</i>
<i>Kokujin</i>	<i>φυλή πολεμιστών</i>
<i>Kurando-dokoro</i>	<i>Γραφείο Αρχαιοθετών</i>
<i>Mura</i>	<i>φορολογικό σύστημα του 17^{ου} αιώνα</i>

<i>Ritsu</i>	<i>ποινικός κανονισμός</i>
<i>Ritsuryō</i>	<i>νομικό σύστημα βασιμμένο στον Κομφουκιανισμό</i>
<i>Ryo</i>	<i>διοικητικός τομέας</i>
<i>Sakoku</i>	<i>εθνικός απομονωτισμός</i>
<i>Sho</i>	<i>υπουργεία</i>
<i>Shōen</i>	<i>ιδιόκτητα κτήματα</i>
<i>Shogun</i>	<i>αρχιστράτηγος</i>
<i>Shogunate</i>	<i>στρατιωτικό πραξικόπημα</i>
<i>Shugo</i>	<i>στρατιωτικός κυβερνήτης</i>
<i>Tennō-sei</i>	<i>κεντροποιημένη αυτοκρατορία</i>
<i>Uji</i>	<i>φυλή</i>
<i>Uji kabane</i>	<i>αγροτικές κοινωνίες</i>
<i>Wakō</i>	<i>πειρατικές επιδρομές</i>
<i>Zaibatsu</i>	<i>επιχειρήσεις που ανήκαν σε οικογένειες</i>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Γεωγραφικά τοποθετημένη στο Βόρειο Ειρηνικό Ωκεανό και συνορεύοντας με τη Ρωσία, την Κίνα και τη χερσόνησο της Κορέας, η Ιαπωνία αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ανατολικής Ασίας. Η Ιαπωνία υπήρξε ανέκαθεν σημαντικός δρών στην εξέλιξη της περιφέρειας της Ασίας όσον αφορά τους τομείς της επιστήμης, του πολιτισμού, της πολιτικής και φυσικά της ασφάλειας. Αξιομνημόνευτη είναι επίσης η εικόνα της χώρας στον οικονομικό τομέα καθώς αποτελεί την τρίτη μεγαλύτερη οικονομία στον κόσμο σε ονομαστικό ΑΕγχΠ. Στον κλάδο του εμπορίου η Ιαπωνία κατέχει υψηλές θέσεις. Συγκεκριμένα, είναι ο τέταρτος μεγαλύτερος εξαγωγέας και ο τέταρτος μεγαλύτερος εισαγωγέας παγκοσμίως. Εξετάζοντας ωστόσο την ιστορία της Χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου, όπως είναι αλλιώς γνωστή η Ιαπωνία, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς την αλληλεπίδραση που υφίσταται μεταξύ της πολιτικής (εσωτερικής και εξωτερικής) και των τομέων όπως η οικονομία και η τεχνολογία. Φυσικά, πρωτεύων στόχος της κάθε κυβέρνησης στην ιστορία της χώρας ήταν και είναι η επίτευξη της πολιτικής σταθερότητας, όχι μόνο στο εσωτερικό αλλά και στο εγγύς εξωτερικό της χώρας.

Καθοριστικό ρόλο στις σχέσεις της Ιαπωνίας με τις γείτονες χώρες έπαιξαν οι ως επί το πλείστον νικηφόροι πόλεμοι που διεξήχθησαν από τα τέλη του 19^{ου} μέχρι σχεδόν τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Οι βλέψεις της Ιαπωνίας προς χώρες όπως η Μαντζουρία πυροδότησαν την αρνητική στάση της διεθνούς κοινότητας προς τη χώρα, τιμωρώντας «παραδειγματικά» την επεκτατική της πολιτική μέσω της διεθνούς καταδίκης που υπέστη. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η αποχώρηση της Ιαπωνίας από την ΚτΕ.

Βασικό μέλημα της Ιαπωνίας ήταν από πάντα η διατήρηση της ειρήνης, της σταθερότητας και της ευημερίας της περιφέρειας της ΝΑ Ασίας. Όπως είναι όμως φυσικό, η ιστορία μιας χώρας δεν μπορεί παρά να περιλαμβάνει θέματα συνοριακών διαταραχών με γείτονες χώρες. Χωρίς, λοιπόν, η Ιαπωνία να αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα, έχει κατά καιρούς διαπληκτιστεί με τη Ρωσία, την Κορέα (Βόρεια και Νότια), την Ταϊβάν και φυσικά με την Κίνα. Με εξαίρεση τη Β.Κορέα, οι διαμάχες της Ιαπωνίας με τους υπόλοιπους άμεσους γείτονές της αφορούν τα μεταξύ τους γεωγραφικά σύνορα και τη διεκδίκηση περιοχών. Αν και έχουν γίνει προσπάθειες επίλυσης αυτών των διενέξεων μέσω διαπραγματεύσεων και συζητήσεων, ωστόσο πολλές φορές δεν υπήρχε ουσιαστικό αποτέλεσμα.

Θα μπορούσε να θεωρηθεί παράλειψη εάν δεν αναφερόμασταν στις σχέσεις που διατηρεί η Ιαπωνία με χώρες εκτός της ΝΑ ασιατικής περιφέρειας. Αρχικά, μιλώντας για εξωτερικές σχέσεις της Ιαπωνίας δε μπορούμε παρά να επισημάνουμε τη «φιλία ασφαλείας» με τις ΗΠΑ. Από τη μια πλευρά παρουσιάζεται ξεκάθαρα η ανάγκη της Ιαπωνίας για στρατιωτική προστασία από εξωτερικές απειλές, και από την άλλη πλευρά οι ΗΠΑ πάντοτε χρειαζόντουσαν ένα σύμμαχο που θα διαφύλαττε τα συμφέροντά τους στην περιοχή της Ασίας και του Ειρηνικού. Άλλα κράτη με τα οποία επίσης διατηρεί σχέσεις ασφαλείας είναι η Αυστραλία και η Ινδία. Σήμερα, μαζί με την Ινδία συμμετέχει στο γκρουπ των G-4 για τη διεκδίκηση μόνιμης θέσης στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, αν και στην παρούσα φάση τα υπάρχοντα μόνιμα μέλη υποστηρίζουν κυρίως την υποψηφιότητα της Ινδίας για τη μόνιμη θέση.

Στη διεθνή αρένα η ιστορία της Ιαπωνίας εμπεριέχει και αρνητικές εμπειρίες, όπως την αποχώρησή της από την ΚτΕ μετά την εισβολή της στη Μαντζουρία. Αλλά και μεταπολεμικά, τα Ηνωμένα Έθνη συχνά την αποκαλούσαν «κράτος-εχθρό». Εμπόδια στην ανάληψη του διεθνούς ρόλου της Ιαπωνίας, αποτέλεσαν αρχικά η ειρηνόφιλη στάση της κοινής γνώμης και το Άρθρο 9 του Συντάγματος, και στη συνέχεια η αντιπαλότητα που κυριαρχούσε εντός του κυβερνώντος Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος. Αν και θεσπίστηκε νόμος για τη Συνεργασία για τη Διεθνή Ειρήνη, μια πιθανή αναθεώρηση του Συντάγματος με σημείο εστίασης το ρόλο ασφαλείας της Ιαπωνίας έφερε στην επιφάνεια τις έντονα διαφορετικές και αντικρουόμενες απόψεις των διαφόρων πολιτικών κομμάτων.

Η εσωτερική πολιτική της Ιαπωνίας έχει περάσει από αρκετά σημαντικά στάδια, όπως φανερώνει άλλωστε και η ίδια η ιστορία. Πιο συγκεκριμένα, μετά τη φεουδαρχική Ιαπωνία και τη σχεδόν εκατονταετή περίοδο των εμπόλεμων κρατών, η χώρα εισήλθε σε μια εποχή που χαρακτηρίστηκε από στρατιωτική κυριαρχία. Αργότερα, η παλινόρθωση Meiji, που σηματοδοτήθηκε από στρατιωτικές επιτυχίες, ακολουθήθηκε από τη μεταπολεμική κυβέρνηση που προέκυψε μετά την ήττα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και έφερε σταδιακές αλλαγές σε όλο το φάσμα της ιαπωνικής πολιτικής, για να φτάσει στη σημερινή Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία όπου ο πρωθυπουργός, εκλεγμένος από το λαό και διοριζόμενος από τον Αυτοκράτορα είναι παράλληλα επικεφαλής του Υπουργικού Συμβουλίου.

Στοιχείο εξέχουσας σημασίας και προσοχής στην πολιτική ιστορία του κράτους αποτελεί η γραφειοκρατία στην οποία στηρίζεται το πολιτικό ιαπωνικό

σύστημα και είναι υπεύθυνη για την πολιτική και διοικητική εργασία. Η εισροή στοιχείων της Δύσης στο πολιτικό σύστημα ξεκίνησε από την περίοδο Meiji και την εμφάνιση του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος. Ωστόσο, βασικός παράγοντας στην εξέλιξη του ιαπωνικού πολιτικού συστήματος υπήρξε η ίδια η κοινωνία, η οποία μέσω των αξιών της και κυρίως του επεκτατικού εθνικισμού, διαμόρφωσε σε πολλές περιπτώσεις την ιστορική πορεία της χώρας.

Ενώ στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ιαπωνία τάχθηκε με τις νικήτριες Δυνάμεις της Αντάντ, η προσέγγιση των φασιστικών κινημάτων και κατά συνέπεια η συμμαχία της με τις Δυνάμεις του Άξονα κατά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο είχε οδυνηρά αποτελέσματα για τη χώρα, καθώς υπέστη τις φοβερές συνέπειες της ρίψης ατομικών βομβών στη Hiroshima και το Nagasaki τον Αύγουστο του 1945. Άμεση επίπτωση της ήττας στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν όχι μόνο η καταστροφή της βιομηχανίας και των υποδομών της χώρας, αλλά και η κατοχή της από τις Συμμαχικές Δυνάμεις, και συγκεκριμένα τις ΗΠΑ, κάτι που όμως γρήγορα φάνηκε να έχει κατά κύριο λόγο θετική επίδραση στην ανάπτυξη της Ιαπωνίας. Σκοπός των δυνάμεων κατοχής ήταν ο εκδημοκρατισμός της χώρας, κάτι που εκφράστηκε μέσα από την υιοθέτηση ενός νέου Συντάγματος εστιάζοντας στην εφαρμογή φιλελεύθερων δημοκρατικών πρακτικών.

Η εποχή αυτή προδιαγράφει την ανάπτυξη της Ιαπωνίας στον τομέα της πολιτικής (διεθνούς και εσωτερικής) και της οικονομίας, καθώς ο τελευταίος φαίνεται να αποτελεί σημαίνοντα στόχο και σκοπό της εκάστοτε κυβέρνησης. Μέσω της βοήθειας των δυνάμεων κατοχής, η Ιαπωνία συνέβαλε στην εξέλιξη της περιφερειακής πολιτικής και κατάφερε να αναδειχθεί μεγάλη οικονομική δύναμη και να διατηρήσει αυτή τη θέση της μέχρι και σήμερα, παρά τις κατά περιόδους οικονομικές κρίσεις που έπληξαν αυτήν όπως και άλλες χώρες. Σημαντικό σταθμό στη μεταπολεμική ιστορία της Ιαπωνίας αποτελεί η συμμαχία ασφαλείας με τις ΗΠΑ, που έδωσε στην Ιαπωνία τη δυνατότητα να αναπτυχθεί τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά υπό την αιγίδα της μιας εκ των δύο υπερδυνάμεων που νίκησαν στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτή η Συνθήκη Αμοιβαίας Ασφάλειας (1951) συνιστά τη βάση των πολιτικών σχέσεων μεταξύ των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας, καθώς και τις προσπάθειες για αύξηση της ελευθερίας βουλήσεως και της «ανεξαρτησίας» της Ιαπωνίας στον τομέα της ασφάλειας. Με τη συνθήκη αυτή, που υπογράφηκε στο San Francisco το Σεπτέμβριο του 1951 και τέθηκε σε ισχύ τον Απρίλιο του 1952, έληξε και η συμμαχική κατοχή στην Ιαπωνία χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι έπαψε να

υπάρχει στρατιωτική παρουσία των ΗΠΑ εκεί. Κάτι τέτοιο θα έβλαπτε τις αναπτυξιακές προσπάθειες των Ιαπώνων που βασίζονταν στη στρατιωτική προστασία που τους παρείχαν οι ΗΠΑ και θα αδυνατούσαν να επικεντρωθούν στο στόχο τους· τον οικονομικό και πολιτικό εκσυγχρονισμό του κράτους.

Ένεκα τούτου, ο Ψυχρός Πόλεμος βρήκε την Ιαπωνία στο πλευρό των ΗΠΑ δεσμευμένη να συμμετάσχει ενεργά στην προσπάθεια ανάσχεσης της επιρροής της Σοβιετικής Ένωσης. Αναμφίβολα, η ψυχροπολεμική περίοδος για την Ιαπωνία σηματοδοτείται από την αύξηση της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας που στηρίχθηκε κατά κύριο λόγο στην αυτοδυναμία της ιαπωνικής κοινωνίας και στις δυνάμεις της αγοράς. Οι αλλαγές που επήλθαν, με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη συμμαχική κατοχή της Ιαπωνίας, περιορίστηκαν στη γραφειοκρατία εστιάζοντας στην οικονομική ανάκαμψη του κράτους και τη διατήρηση του αυτοκρατορικού συστήματος.

Ένας από τους βασικότερους στόχους της μεταπολεμικής κυβέρνησης ήταν η αποτελεσματική παρεμπόδιση της εξάπλωσης της επιρροής των αριστερών δυνάμεων, το οποίο και πέτυχε. Μάλιστα η συνεργασία του Φιλελεύθερου Κόμματος και του Δημοκρατικού Κόμματος το 1955, σχηματίζοντας το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα (ΦΔΚ), αντικατοπτρίζει αυτήν ακριβώς την προσπάθεια για ανάσχεση της κομμουνιστικής επιρροής. Από τότε και έπειτα, το κόμμα σημειώνει συνεχόμενη επιτυχία στις εκλογές με εξαίρεση την εντεκάμηνη περίοδο 1993-1994 και την πιο πρόσφατη περίοδο 2009-2012, όπου η κυβέρνηση πέρασε στα χέρια του Δημοκρατικού Κόμματος της Ιαπωνίας.

Επομένως, μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Ιαπωνία εισέρχεται σε μια πολιτική επανευθυγράμμιση με τις νέες συνθήκες που επικρατούν στη διεθνή πολιτική σκηνή. Οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν θέματα ασφάλειας και εξωτερικής πολιτικής. Βασικό εμπόδιο στην αμυντική ανάπτυξη αποτελεί, για άλλη μια φορά, όχι μόνο η δυσαρέσκεια του λαού προς τον ιαπωνικό στρατό αλλά και το Άρθρο 9 του Συντάγματος που αποτελεί μόνιμη αποκήρυξη της χρήσης των στρατιωτικών δυνάμεων ως μέσου επιβολής της ιαπωνικής κρατικής πολιτικής. Στο χώρο της πολιτικής συγκεκριμένα, το Άρθρο 9 χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα από τα κόμματα της αντιπολίτευσης με σκοπό να εμποδίσουν «τις προσπάθειες της κυβέρνησης για εξάπλωση του διεθνούς ρόλου ασφαλείας της Ιαπωνίας»¹.

---

¹ T. Inoguchi., *Japanese Politics: An Introduction*, Trans Pacific Press, Μελβούρνη, 2005, σ.82.

Η πιο χαρακτηριστική αναφορά στο Άρθρο 9 του Συντάγματος έγινε από τον Πρωθυπουργό Yoshida στα πλαίσια του δόγματος που επικεντρωνόταν στην οικονομική ανάπτυξη και την ταυτόχρονη διατήρηση χαμηλών τόνων στο πεδίο της διπλωματίας. Πριν ακόμα λήξει η συμμαχική κατοχή, οι ΗΠΑ πίεζαν την Ιαπωνία για αύξηση των αμυντικών της δαπανών. Ο Yoshida απέκρουσε τις πιέσεις των ΗΠΑ βασιζόμενος στο Άρθρο 9, το οποίο «αποκηρύσσει τον πόλεμο ως κυρίαρχο δικαίωμα του έθνους και την απειλή ή χρήση στρατιωτικής ισχύος ως μέσο ρύθμισης διεθνών διενέξεων».

Ως εκ τούτου δημιουργήθηκαν οι Δυνάμεις Αυτοάμυνας της Ιαπωνίας, που έδειξαν να είναι περισσότερο προσιτές στην κοινή γνώμη λόγω του σημαντικού ρόλου τους στη διατήρηση της ειρήνης και την εξυπηρέτηση του εθνικού συμφέροντος. Με λίγα λόγια, στόχος των Δυνάμεων Αυτοάμυνας εδάφους, αέρα και θάλασσας ήταν η υπεράσπιση της ειρήνης και του ίδιου του κράτους από εξωτερικές απειλές. Η επίτευξη αυτού του στόχου συνοδεύτηκε από την είσοδο της Ιαπωνίας στα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο Ασφαλείας στη θέση του μη-μόνιμου μέλους. Η συμμετοχή της Ιαπωνίας στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις που σχεδιάστηκαν κατά καιρούς από τα ΗΕ συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό στην πραγμάτωση του έργου των ειρηνευτικών δυνάμεων και ιδιαίτερα όσον αφορά την παροχή οικονομικής αρωγής. Ακόμη και σήμερα η βοήθεια που παρέχει η Ιαπωνία στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ΗΕ είναι πολύ σημαντική: δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι είναι ο τρίτος μεγαλύτερος δωρητής επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας παγκοσμίως.

Η Ιαπωνία κατέχει τις πρώτες θέσεις στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας, κάτι που είναι απαραίτητο για την αποτελεσματική άσκηση της στρατιωτικής ισχύος με στόχο τη διατήρηση της ασφάλειας και της ειρήνης. Τα τελευταία 20 χρόνια οι Ιάπωνες δίνοντας έμφαση στην πυρηνική ενέργεια επιβεβαίωσαν τα λεγόμενα του Kenneth Waltz, ο οποίος, από το 1993 ακόμα, υποστήριξε ότι «η Ιαπωνία θα γίνει η επόμενη μεγάλη δύναμη» αναλαμβάνοντας στρατιωτικές ικανότητες «συμπεριλαμβανομένης και της πυρηνικής ικανότητας»². Επομένως, σε μεγάλο βαθμό η εσωτερική πολιτική της Ιαπωνίας καθοριζόταν από τις αποφάσεις της κυβέρνησης που εμπειρείχαν την κοινή γνώμη, ενώ η εξωτερική της πολιτική καθοδηγούνταν εξόχως, τόσο από το οικονομικό όφελος όσο και από την

---

² Alagappa, Muthiah. "Introduction." *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M. Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998, σ.9.

προσπάθεια διαφύλαξης της κρατικής ασφάλειας και της περιφερειακής σταθερότητας.

Συμπερασματικά, προκειμένου να εντυπώσουμε στη μελέτη της πολιτικής αυτής της χώρας, επιβάλλεται μια χρονολογική ανασκόπηση στην πολιτική ιστορία της καθώς δύναται να φανερώσει και, μέχρι ένα σημείο, να δικαιολογήσει τη σύγχρονη εσωτερική και εξωτερική πολιτική της Ιαπωνίας. Όπως άλλωστε επισημαίνει και ο Inoguchi, μέσω της ενσωμάτωσης των προηγούμενων περιόδων «είναι δυνατή η κατανόηση του βαθύτερου νοήματος του σύγχρονου πολιτικού συστήματος της Ιαπωνίας».³ Για το λόγο αυτό, τα πρώτα τρία κεφάλαια αφιερώνονται αποκλειστικά στην πολιτική που χαραχθηκε μέχρι και πριν το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και την εμφάνιση της πολυπολικής εποχής. Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρακολουθήσουμε την εξελικτική πορεία της ιαπωνικής πολιτικής μέχρι την περίοδο της παλινόρθωσης του Αυτοκράτορα Meiji.

Εν συνεχεία, το δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζει τη στάση που διατήρησε η Ιαπωνία τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια των δύο Παγκοσμίων Πολέμων. Συγκεκριμένα, θα αναλυθούν οι λόγοι και η πολιτική που ακολουθήθηκε με αποτέλεσμα να οδηγηθεί η Ιαπωνία σε πολέμους με γειτονικές χώρες, όπως τη Ρωσία και την Κίνα. Η σημαντικότητα αυτού του κεφαλαίου φανερώνεται στη συνέχεια καθώς ενέχει τις αιτίες που οδήγησαν τη χώρα σε μετέπειτα διαμάχες ή συμφωνίες με τις άλλες χώρες.

Το επόμενο, και τελευταίο κεφάλαιο αυτής της ιστορικοπολιτικής ανασκόπησης, προβάλλει το ρόλο της μεταπολεμικής Ιαπωνίας στη διεθνή πολιτική σκηνή, καθώς και τη θεμελίωση των διάφορων οικονομικών σχέσεων που προώθησε μετά την ήττα της στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Βέβαια, εκτός της οικονομικής πολιτικής, επιβαλλόταν και η αναζήτηση νέων διεξόδων στα θέματα ασφαλείας που προέκυψαν στην νοτιοανατολική ασιατική περιφέρεια λόγω της ανάδυσης του διπολικού συστήματος και του ψυχροπολεμικού ανταγωνισμού μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων (ΗΠΑ και Σοβιετική Ένωση) που διατηρήθηκε για πάνω από 40 χρόνια.

Κατόπιν, ακολουθεί εμβάθυνση στην ενδοκρατική πολιτική της χώρας όπως αυτή εξελίχθηκε μέσα από το πέρασμα των χρόνων, και προσαρμόστηκε στις νέες συνθήκες που επέφεραν τα προηγθέντα γεγονότα. Είναι σημαντικό να

---

³ T. Inoguchi., *Japanese Politics: An Introduction*, Trans Pacific Press, Μελβούρνη, 2005, σ.21.

επικεντρωθούμε στην οικονομική πολιτική που ακολούθησε το κράτος, όχι μόνο για την ανάκαμψη που διαδέχθηκε την ήττα στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, αλλά και για τη μετέπειτα ύφεση που συντάραξε τα θεμέλια της Ιαπωνίας, δίνοντάς της όμως ώθηση για νέα οικονομικά ξεκινήματα. Παρ' όλα αυτά, επιβάλλεται και η ανάλυση της μεταψυχροπολεμικής στρατιωτικής πολιτικής που καθόρισε τις σχέσεις της Ιαπωνίας με γειτονικές και μη χώρες.

Οι εξωτερικές αυτές σχέσεις της Ιαπωνίας αναπτύσσονται διεξοδικά στο πέμπτο κεφάλαιο, όπου φανερώνεται και το αποτέλεσμα της εξωτερικής πολιτικής που υιοθετήθηκε από το κράτος τα προηγούμενα χρόνια. Σαφέστατα, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις σχέσεις με την ευρύτερη περιοχή γύρω από την Ιαπωνία και στις γεωγραφικές διαμάχες που ανέκαθεν καθόριζαν αυτές τις σχέσεις.

Στο έκτο και τελευταίο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τα θέματα που προκύπτουν με την ανατολή του νέου αιώνα και τους τρόπους τους οποίους υιοθετεί η Ιαπωνία προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της νέας εποχής, αναδιαμορφώνοντας την πολιτική της και δημιουργώντας νέο σκηνικό δράσης τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό του κράτους. Έτσι, η Ιαπωνία φέροντας μεγάλο ιστορικό φορτίο καλείται τόσο ιστορικά όσο και στη σημερινή εποχή να επαναπροσαρμόζεται συνεχώς πολιτικά αντιμετωπίζοντας τις προκλήσεις που προκύπτουν μέσω των συνθηκών που επιφέρουν τα διάφορα γεγονότα.

Κεφάλαιο I

Εισαγωγή στην Ιστορία της Ιαπωνίας

Η θέση της Ιαπωνίας καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την ιστορική της πορεία, αποδεικνύοντας ότι εκτός από πλεονεκτήματα σχετικά με το εμπόριο ενστερνίστηκε στοιχεία του πολιτισμού γειτονικών χωρών. Μέσα από ιστορία αιώνων φανερώνεται η συνεχής αλληλεπίδραση με χώρες όπως η Κίνα, αλλά και με χώρες με τις οποίες δεν έχει άμεση συνοριακή σχέση όπως τις ΗΠΑ. Γενικά, η Δύση υπήρξε σημαντική επιρροή για τη διαμόρφωση της πολιτικής της Ιαπωνίας.

Φυσικά, η Ιαπωνία υπέφερε από εσωτερικές διαταραχές οι οποίες όμως αργά ή γρήγορα διαλύθηκαν μέσω κινητοποίησης των φορέων δράσης που θεώρησαν επιτακτική την ενοποίηση της χώρας και την είσοδό της σε μια περίοδο στρατιωτικής κυριαρχίας. Ακολούθησαν δεκαετίες μεταρρυθμίσεων που επέβαλαν οι περίοδοι κρίσης. Με την πάροδο του χρόνου η δημιουργία πολιτικών θεσμών, εμπνευσμένων ή όχι από τη Δύση, σηματοδότησε τον ερχομό μιας νέας εποχής σε όλους τους τομείς και την προσπάθεια ανάδειξης της χώρας σε μεγάλη δύναμη.

1.1 Προϊστορική, αρχαία και κλασική εποχή (30.000 π.Χ. – 1185 μ.Χ)

Για την καλύτερη κατανόηση και ανάλυση της ιστορίας της Ιαπωνίας είναι απαραίτητη η αναδρομή στην προϊστορική εποχή καθώς και η εξέταση της καταγωγής του ιαπωνικού λαού. Πιο συγκεκριμένα, οι Ιάπωνες φαίνεται να έχουν ανάμεικτες ρίζες στις οποίες και καταλογίζονται τα περισσότερα, αν όχι όλα, εξωτερικά τους χαρακτηριστικά. Πριν τους Ιάπωνες, αρχαιολογικές πηγές αναφέρονται στην ύπαρξη της φυλής Αϊνου οι οποίοι ήταν κυνηγοί και ψαράδες και κατοικούσαν στα βόρεια νησιά, όπως το Hokkaido. Άλλες ρίζες των Ιαπώνων εντοπίζονται στην Κεντρική Ασία, και τα Στενά της Ιαπωνίας στη νότια κινεζική περιοχή από όπου κληρονόμησαν το μικρό ύψος, το κίτρινο της επιδερμίδας και την ευαίσθητη σκελετική κατασκευή. Επιπρόσθετα, προκύπτει ότι εξωτερικά χαρακτηριστικά όπως τα μαύρα μαλλιά και το επίπεδο πρόσωπο εντοπίζονται και σε μογγολικές φυλές.

Αν ανατρέξουμε στην ιαπωνική μυθολογία αντιλαμβανόμαστε ότι οι ιθαγενείς πίστευαν ότι κατοικούσαν σε μια θεϊκή χώρα και ως εκ τούτου οι ίδιοι

προέρχονταν από τη Θεά του Ήλιου. Ο ιαπωνικός πολιτισμός εμπεριέχει πολλά στοιχεία γειτονικών χωρών και ιδιαίτερα της Κίνας η οποία για πολλά χρόνια θεωρούνταν ο ανώτερος πολιτισμός και η κυρίαρχη δύναμη της Ανατολικής Ασίας.

Κατά την Ύστερη Παλαιολιθική Εποχή (28.000-10.500 π.Χ) παρατηρείται ο σταδιακός σχηματισμός των νησιών και η εναλλαγή της θερμοκρασίας που δικαιολογεί τη μετανάστευση ανθρώπων και ζώων. Από το 10.500 π.Χ μέχρι το 7500 π.Χ. ξεκινά η περίοδος Jōmon ή αλλιώς Μεσολιθική Εποχή. Η περίοδος αυτή σύμφωνα με τον Yamanouchi Sugao (1937) χωρίζεται ως εξής:

- Πρωιμότερη Jōmon εποχή (7500-5000 π.Χ.),
- Πρώιμη Jōmon εποχή (5000-3500 π.Χ.),
- Μέση Jōmon εποχή (3500-2400 π.Χ.),
- Ύστερη Jōmon εποχή (2400-1000 π.Χ.), και
- Υστερότερη Jōmon εποχή (1000-300 π.Χ.),

με την κάθε εποχή να σηματοδοτείται από αλλαγές στον πολιτισμό, τον τρόπο ζωής, τις καλλιέργειες και μετακινήσεις πληθυσμών, ακόμη και οικονομικές αλλαγές.⁴ Σημαντική εξέλιξη στην πολιτική ζωή ήταν η ενθρόνιση του πρώτου αυτοκράτορα του Αυτοκράτορα Jimmu (660 π.Χ.).

Προχωρώντας, ερχόμαστε στην περίοδο Yayoi που χρονολογείται από το 300 π.Χ. μέχρι το 250 μ.Χ.. Κατά την περίοδο αυτή δημιουργείται η ιαπωνική γλώσσα. Εκτός της εγκαθίδρυσης φυλετικών ομάδων και κατ' επέκταση της δημιουργίας κοινωνικής διαστρωμάτωσης παρατηρείται επίσης και αλλαγή πολιτισμικών εθίμων· για παράδειγμα, στις ταφές νεκρών το κεφάλι κοιτούσε πλέον προς την ανατολή. Όσον αφορά τον τρόπο ζωής, σε κινεζικές επιγραφές αναφέρεται ότι στην Ιαπωνία «η κυβέρνηση συλλέγει ‘φόρους’· οι πλούσιοι συνοδεύονται από άλλους· ο φτωχός γονατίζει δείχνοντας το σεβασμό του στον πλούσιο· και ένας άνδρας περιωπής έχει τέσσερις ή πέντε συζύγους».⁵

Στη συνέχεια από το 250-500 μ.Χ. η Ιαπωνία διέρχεται μέσα από στάδια ζωτικότητας, εξάπλωσης αλλά και παρακμής. Είναι η εποχή του βασιλείου Yamato που χρονολογείται την περίοδο Kofun. Το βασίλειο του Yamato εκτεινόταν στην πεδιάδα Nara όπου οι μετανάστες εργάζονταν στις καλλιέργειες ρυζιού,

⁴ Kidder, Edward J.. “The Earlier Societies in Japan.” *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): 48-107, σ. 59.

⁵ Στο ίδιο, σ. 98.

συμβάλλοντας στην ανάπτυξη των γεωργικών κοινωνιών και στην ενίσχυση της παραγωγής. Κατά τη διάρκεια του 5^{ου} αιώνα μ.Χ. καταγράφεται εντυπωσιακή ανάπτυξη με την κατασκευή μεγαλειωδών τάφων και περίπλοκων συστημάτων άρδευσης. Όσον αφορά τη διοίκηση, οι βασιλιάδες ασχολούνταν περισσότερο με τις στρατιωτικές υποθέσεις παρά με λατρευτικές τελετουργίες. Επιπρόσθετα, η κατανομή γης και πληθυσμού ήταν τέτοια ώστε να διευκολύνει τον έλεγχο των βασιλείων. Συγκεκριμένα, υπήρχε δίκτυο τοπικών μονάδων και γραφείων που με την πάροδο των αιώνων ενσωματώθηκαν σε ένα ενιαίο νομικό σύστημα (*ritsuryō*).

Επομένως, η κοινωνία χωριζόταν σε φυλές (*uji*) και κατοχικές ομάδες (*be*). Στη βάση του συστήματος βρίσκονταν οι *uji* και *kabane*, οι αγροτικές δηλαδή κοινωνίες που ασχολούνταν με την καλλιέργεια ρυζιού. Πάνω από αυτές τοποθετούνται οι *be* και *kabane*, οι φυλές δηλαδή που κατείχαν οικονομική ισχύ και το δικαίωμα στρατιωτικού ελέγχου. Η εποχή αυτή ενέχει στοιχεία προσπάθειας εξωτερικής εξάπλωσης της Ιαπωνίας με χαρακτηριστικότερη την εισβολή της στην Κορέα, από όπου όμως απωθήθηκε από το βασίλειο *Koguryō* το 391. Συνολικά από τον 1^ο μέχρι και τον 5^ο αιώνα, σημειώθηκαν 25 επιθέσεις της Ιαπωνίας στο βασίλειο *Silla*, ένα από τα σημαντικότερα βασίλεια της Κορέας.

Έτσι, ενώ ο 5^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται από αύξηση του πλούτου, της εξουσίας αλλά και της επιρροής της Ιαπωνίας (κυρίως προς τη Ν. Κορέα), ο 6^{ος} αιώνας διακρίνεται από τις δυσκολίες στο εξωτερικό και τη διάσπαση στο εσωτερικό. Χαρακτηριστική είναι η στρατιωτική ήττα που υπέστησαν στην Κορέα το 529 και οδήγησε στην αμφισβήτηση της εξουσίας του βασιλιά *Keitai*. Μετά τη δολοφονία του βασιλιά *Keitai* και την ενθρόνιση του βασιλιά *Kimmei* σημειώθηκε ανταλλαγή επίσημων απεσταλμένων με τα κορεατικά βασίλεια, καθώς και άλλες ενέργειες που αποδείκνυαν τη διάθεση σταθεροποίησης των σχέσεων Ιαπωνίας-Κορέας.

Με την είσοδο του Βουδισμού στην ιαπωνική κοινωνία ξεκινά η περίοδος *Asuka* (592-710 μ.Χ.) που χαρακτηρίζεται από πολιτισμικές και πολιτικές αλλαγές. Ο πρίγκηπας *Shōtoku*, φανατικός Βουδιστής και πρωτεργάτης της πολιτικής σινοποίησης, «ηγήθηκε του κινήματος εισαγωγής νέων μορφών θρησκείας, φιλοσοφίας, τέχνης και πολιτικής οργάνωσης στην Ιαπωνία».⁶ Οι αλλαγές της περιόδου αυτής οφείλονται στην επιρροή της Κίνας ως του μεγαλύτερου, πιο οργανωμένου, πιο πολιτισμένου και πιο ανεπτυγμένου κράτους παγκοσμίως. Όπως

⁶ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 21.

επισημαίνει ο Morton, «η επιρροή του Κομφουκιανισμού αν και λιγότερο θεαματική από αυτή του Βουδισμού, είχε σημαντικό και μακροχρόνιο αντίκτυπο στην ιαπωνική πολιτική σκέψη και τους πολιτικούς θεσμούς».⁷

Από κάποιους η εποχή αυτή χαρακτηρίζεται και ως «αιώνας της μεταρρύθμισης» καθώς εκτός της ευρείας χρήσης «κινεζικών τεχνικών για τη διεύρυνση της κρατικής εξουσίας»⁸ από τον Soga no Umako το 587, ο Nakatomi Kamatarī εισήγαγε το 645 τη Μεταρρύθμιση Taika προσπαθώντας να εφαρμόσει ένα κυβερνητικό σύστημα παρόμοιο της γραφειοκρατικής διοίκησης της Κίνας. Παράλληλα, την εποχή εκείνη όπου στην Κίνα άκμαζε η δυναστεία T'ang κυριαρχούσε ο φόβος ότι η Κίνα θα κατακτούσε όχι μόνο την κορεατική χερσόνησο αλλά και την ίδια την Ιαπωνία. Έτσι, έλαβαν αμυντικά μέτρα χτίζοντας φρούρια σε περιοχές στρατηγικής σημασίας. Το 672, όμως, ακολούθησε εμφύλιος πόλεμος με αιτία τη διαμάχη για τη διαδοχή στην ιαπωνική αυτοκρατορία.

Περαιτέρω κανονισμοί και μετατροπές επήλθαν το 702 μέσω του Κώδικα Taiho ο οποίος μεταξύ άλλων περιελάμβανε την ύπαρξη κεντρικής κυβέρνησης, καγκελαρίου, τεσσάρων υπουργείων για την Αριστερά (Υπουργείο Κέντρου, επίσημου δηλαδή καναλιού μεταξύ θρόνου και χαμηλότερων βαθμίδων διοίκησης, Υπουργείο Τελετουργιών, Υπουργείο Αστικών Υποθέσεων και Υπουργείο Λαϊκών Υποθέσεων) και αντιστοίχως τεσσάρων υπουργείων για τη Δεξιά (Υπουργείο Στρατιωτικών Υποθέσεων, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Υπουργείο Οικονομικών, και Υπουργείο Αυτοκρατορικού Οίκου). Ο κώδικας αυτός αναπτύχθηκε περισσότερο κατά την περίοδο Heian. Γενικά, όμως, τόσο η Μεταρρύθμιση Taika όσο και ο Κώδικας Taiho τονίζουν την ύπαρξη ανάπτυξης στο πολιτικό πεδίο μέσω της αύξησης της εξουσίας του αυτοκράτορα και της κεντροποίησης και ενίσχυσης της κυβερνητικής εξουσίας.

Συνεπώς, έχοντας ήδη αφομοιώσει κινεζικά στοιχεία (εφαρμόζοντας πάντοτε μια τεχνική βελτίωσης του προτύπου) και έχοντας υποφέρει έναν εμφύλιο πόλεμο (672) η Ιαπωνία εισέρχεται στην περίοδο Nara (710-794), η οποία ονομάστηκε έτσι από την ομώνυμη πρωτεύουσα και χαρακτηρίζεται από την άνθηση του Βουδισμού και από αλλαγές σε τομείς όπως η πολιτική και η εκπαίδευση. Η Ιαπωνία ακολουθώντας διαφορετικό δρόμο από την Κίνα υιοθέτησε μια «αστική και

⁷ Στο ίδιο, σ. 22.

⁸ Brown, Delmer M., and Inoue Mitsusada. "Century of Reforms." *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): 163-220, σ. 163.

γραφειοκρατική παρά στρατιωτική και φυλετική προσέγγιση στη ζωή και στην κυβέρνηση». ⁹ Δόθηκε δηλαδή μεγαλύτερη έμφαση στην ανάπτυξη των θρησκευτικών θεσμών, την κατασκευή πρωτευουσών για τη στήριξη της αυτοκρατορικής αρχής σε στυλ T'ang και τη θεμελίωση γραφειοκρατικού συστήματος με στόχο την αύξηση του κρατικού ελέγχου επί γης και λαού. ¹⁰

Κατά τη διάρκεια της περιόδου Nara εμφανίζονται με τη σειρά τρία κύματα αλλαγών:

- 1) Ο Αυτοκράτορας Temmu μετά τη νίκη στον εμφύλιο του 672 σχεδιάζει τον κώδικα Yōrō (718) με σκοπό τη θεμελίωση μιας ισχυρής και κεντροποιημένης αυτοκρατορίας (tennō-sei),
- 2) Το 710 ολοκληρώθηκε από την Αυτοκράτειρα Gemmei η μεταφορά της πρωτεύουσας στη Nara και ανεγέρθη άγαλμα του Βούδα Rushana, και τέλος
- 3) Το 740 σηματοδοτείται από την επανάσταση του Fujiwara no Hirotsugu και μισό αιώνα αργότερα ξεκινά να παρατηρείται διάβρωση του αυτοκρατορικού ελέγχου.

Διαρκώντας του καθεστώτος του Tachibana no Moroe (737-749) η εξουσία πέρασε στα χέρια των ευγενών. Έγινε προσπάθεια ανακούφισης του λαού από θανατηφόρες επιδημίες, ανεγέρθησαν βουδιστικοί ναοί, και λήφθηκαν οικονομικά μέτρα όπως για παράδειγμα η δυνατότητα απόκτησης τίτλων ιδιοκτησίας γης. Ένα τέτοιο μέτρο όμως παραβίαζε το ritsuryō που προέβλεπε ότι όλη η γη ανήκε στο κράτος και «επειδή ακριβώς μόνο τοπικοί αξιωματούχοι και πλούσιοι γεωργοί μπορούσαν να συμμετέχουν σε προγράμματα αναδιανομής γης» θεωρείται πως το μέτρο αυτό έκανε «τους πλούσιους πλουσιότερους». ¹¹ Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι μέσω του διοικητικού κώδικα Taiho πληροφορούμαστε πως «ο σχεδιασμός και η εφαρμογή του δικαίου ήταν βασικά για την ανάδυση του γραφειοκρατικού κράτους της Nara». ¹²

Σαφέστατα, από την εποχή αυτή δε μπορούσαν να λείπουν ούτε οι εξωτερικές απειλές αλλά ούτε και οι εσωτερικές αναταραχές. Στο εξωτερικό, η πρωτότερα υφιστάμενη απειλή που δημιουργήθηκε με τη συμμαχία της δυναστείας

⁹ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 33.

¹⁰ Kōjirō, Naoki. "The Nara State." *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): 221-267, σ. 221.

¹¹ Στο ίδιο, σ. 254.

¹² Στο ίδιο, σ. 221.

Τ'ang της Κίνας και του βασιλείου Silla της Κορέας άρχισε να διαλύεται μετά τον εμφύλιο της Ιαπωνίας, κυρίως λόγω των φιλοδοξιών του βασιλιά του Silla για απόλυτη κυριαρχία στην κορεατική χερσόνησο. Η κατάσταση που επικρατούσε στο εσωτερικό της χώρας χαρακτηρίζεται από αλλαγές στον τρόπο διοίκησής της. Συγκεκριμένα, δημιουργήθηκε στρατιωτική δύναμη θέτοντας όλες τις φυλές υπό αυτοκρατορικό έλεγχο καθιστώντας την Ιαπωνία ένα στρατιωτικό κράτος βασιμμένο στις φυλές. Ταυτόχρονα, η διοικητική τάξη σχεδιάστηκε βάσει κινεζικών προτύπων οδηγώντας στην παραγωγή πολιτικής τάξης κινεζικού χαρακτήρα. Ακόμη, ο λαός και η γη υποτάσσονταν στον αυτοκράτορα, στον οποίο προσέδιδαν θεοκρατικό χαρακτήρα και τον θεωρούσαν πνευματική αρχή.

Βαδίζοντας προς την έναρξη του 9^{ου} αιώνα εισερχόμαστε στην πρώιμη Heian περίοδο (794-857) κατά την οποία πρωτεύουσα του κράτους έγινε το Heian-kyō (Kyōto) και παρέμεινε ως εξής για τα επόμενα χίλια χρόνια. Αν και η εξουσία ανήκε στον Αυτοκρατορικό Οίκο της Ιαπωνίας, ωστόσο στην ουσία βρισκόταν στα χέρια της αριστοκρατικής οικογένειας Fujiwara. Έτσι, η Ύστερη Heian περίοδος ή αλλιώς περίοδος Fujiwara (858-1158) υπογραμμίζεται από αλλαγές στο νομικό και διοικητικό σύστημα με χαρακτηριστικότερη την αναθεώρηση του Κώδικα Taiho στον διοικητικό τομέα (ryo) και τους ποινικούς κανονισμούς (ritsu). Επιπλέον, το 10^ο αιώνα κυριαρχούν αλλαγές στον πολιτικό τομέα με την ανάπτυξη κυβερνητικών γραφείων μικρότερης σημασίας, όπως του Γραφείου Αρχαιοθετών (Kurando-dokoro), το οποίο ήταν ιδιωτικό θησαυροφυλάκιο του αυτοκράτορα.

Το τέλος της περιόδου Heian (1158-1185), αντίθετα με το όνομά της που σημαίνει ειρήνη, ήρθε με τον ιστορικό πόλεμο Gempei ο οποίος χαρακτηρίζεται ως εθνικός εμφύλιος πόλεμος και όχι μόνο ως απλός πόλεμος μεταξύ των δύο φυλών Minamoto και Taira. Διήρκεσε πέντε χρόνια (1180-1185) και μέσα από αυτόν δημιουργήθηκε το bakufu (στρατιωτική δηλαδή δικτατορία). Ο πόλεμος ξεκίνησε με την επανάσταση ενός πρίγκηπα εναντίον της φυλής Taira επειδή δεν συμπεριελήφθη στην αυτοκρατορική διαδοχή. Ο Jeffrey P. Mass τονίζει ότι το παρασκήνιο του πολέμου μπορεί να εντοπιστεί σε δύο πηγές: «την αντίληψη της τρωτότητας του Συμβουλίου και την κατάσταση των τοπικών πολεμικών οίκων».¹³ Τα δύο τελευταία χρόνια του πολέμου είναι φανερό η κλιμάκωση των γεγονότων που απέβησαν στην

¹³ Mass, Jeffrey P.. "The Kamakura Bakufu." *The Cambridge History of Japan: Medieval Japan III* (1993): 46-88, σ. 52.

πτώση της φυλής Taira και την εγκαθίδρυση του Kamakura bakufu το 1192 από τον Minamoto Yoritomo.

Μέσα από τον πόλεμο αυτό άρχισαν να φανερώνονται ομοιότητες με τη Δύση του Μεσαίωνα προοιωνίζοντας τη συνεχόμενη επιρροή που θα δεχόταν από εδώ και έπειτα. Καθώς η περίοδος Heian ταυτίζεται με την ανάδυση της τάξης των πολεμιστών, η ομοιότητα με τη μεσαιωνική Δύση εμπίπτει μεταξύ του Ιάπωνα πολεμιστή και του ιππότη του Μεσαίωνα. Κατά τον Morton, λοιπόν, ο Ιάπωνας πολεμιστής αντλούσε τη γενναιότητα και την αντοχή του «από προσωπική υπερηφάνεια και τιμή, και από πίστη στον άρχοντά τους, που υπερτερούσε της πίστης στον αυτοκράτορα ή τη θρησκεία».¹⁴

1.2. Μεσαιωνική εποχή

Στην Ιαπωνία ο Μεσαίωνας ξεκινά με το Kamakura bakufu και ολοκληρώνεται με την εμφάνιση των daimyo (τοπικοί στρατιωτικοί άρχοντες υποτελείς στον shogun). Το bakufu ιδρύθηκε τη δεκαετία του 1180 χωρίς να είναι ωστόσο σε θέση να αναλάβει αμέσως τον ολοκληρωτικό έλεγχο της χώρας. Με την πάροδο του χρόνου εξελίχθηκε σε κυβερνητικό σύστημα που σύμφωνα με τον Mass, προσέγγιζε κατά πολύ την έννοια της δυναστείας.¹⁵ Έτσι, το 1190 ο Yoritomo Kamakura ανέλαβε θέση shogun στην πρωτεύουσα διοικώντας όλες τις στρατιωτικές δυνάμεις για λογαριασμό του αυτοκράτορα. Επειδή ακριβώς ο τίτλος του shogun χρονολογείται από τα χρόνια του πολέμου εναντίον των Ainu, ο Yoritomo θεώρησε ως δικαίωμα για αυτόν και τους απογόνους του να κυβερνήσει την Ιαπωνία στο όνομα του αυτοκράτορα σχηματίζοντας την «κυβέρνηση bakufu».

Αναλυτικότερα, το bakufu ήταν ένα στρατιωτικό καθεστώς που εστίαζε «στην απομάκρυνση των πολεμιστών από τα πεδία μαχών και στην εύρεση δίκαιων αντιδράσεων στις έχθρες και τις διαμάχες που μάστιζαν την κοινωνία».¹⁶ Λόγω της βελτίωσης της αγροτικής τεχνολογίας, της εμφάνισης πλεονάσματος και της εισαγωγής μεγάλης ποσότητας νομισμάτων από την Κίνα, σημειώνεται ενίσχυση της παραγωγής, πληρωμή των φόρων για τα ιδιόκτητα κτήματα (shōen) τοις μετρητοίς,

¹⁴ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 63.

¹⁵ Mass, Jeffrey P.. "The Kamakura Bakufu." *The Cambridge History of Japan: Medieval Japan III* (1993): 46-88, σ. 46.

¹⁶ Στο ίδιο, σ. 46-47.

και ανάδυση της μεσαιάς τάξης. Παρ' όλα αυτά, η δεκαετία του 1260 γίνεται η εναρκτήρια περίοδος προβλημάτων για το Kamakura bakufu λόγω των μεταβαλλόμενων συνθηκών τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Στο εσωτερικό, το bakufu διευρύνοντας την πολιτική του επιρροή στη Δυτική Ιαπωνία κατάφερε να ενισχύσει όχι μόνο τη θέση του στο Συμβούλιο του Kyoto αλλά και την επιρροή των εντός του bakufu φατριών. Όσον αφορά όμως το εξωτερικό καλούνταν να αντιμετωπίσουν μια εξωτερική απειλή: τους Μογγόλους.

Καθότι η Ιαπωνία θεωρούνταν σημαντική για τους Μογγόλους, το 1266 ο Kublai Khan, εγγόνος του Genghis Khan, έστειλε διπλωματικούς αντιπροσώπους στην Ιαπωνία οι οποίοι όμως δεν έγιναν δεκτοί από το bakufu. Η αιτιολογία της στάσης αυτής βρίσκεται στο γεγονός ότι το γράμμα απευθυνόταν στο «βασιλιά της Ιαπωνίας»: επομένως, το γράμμα εστάλη από εκεί στο Kyoto όπου όμως το αγνόησαν. Έτσι, ο Kamakura θεώρησε απαραίτητη τη λήψη αμυντικών μέτρων, και όχι αδικαιολόγητα, καθώς το 1270 ο Kublai εκμεταλλευόμενος τα εσωτερικά προβλήματα στο βασίλειο Koryō έστειλε εκεί αποστολή. Το 1271 το βασίλειο Koryō έστειλε προειδοποιητικό μήνυμα στο bakufu για προέλαση των Μογγόλων.

Η απάντηση του bakufu ήρθε μέσα από μια σειρά διαρθρωτικών αλλαγών για την καλύτερη και ταχύτερη κινητοποίηση σε περίπτωση εισβολής από τους Μογγόλους, κάτι που φυσικά δεν άργησε να έρθει. Το 1274 οι Μογγόλοι εισέβαλαν στην Ιαπωνία χωρίς όμως να καταφέρουν πολλά καθώς υπέστησαν σοβαρές απώλειες και ως εκ τούτου αποφάσισαν να αποχωρήσουν. Η προσπάθειά τους όμως δε σταμάτησε εκεί.

Το 1281 επεχείρησαν και δεύτερη εισβολή κατά της Ιαπωνίας στην οποία και πάλι απέτυχαν. Οι Ιάπωνες προέβαλαν ισχυρή αντίσταση αλλά, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν οι πιθανότητες απώθησης της εισβολής, το bakufu υπέβαλε αίτημα στον αυτοκράτορα να στρατολογήσει πολεμιστές και από περιοχές που δεν ανήκαν στο bakufu. Το διάταγμα εκδόθηκε 11 μέρες αργότερα με ημερομηνία όμως την ημέρα που κατατέθηκε το αίτημα. Ο λόγος ήταν η εξασφάλιση νομιμοποίησης της ανάγκης του bakufu «να διευρύνει τον έλεγχό του στο όνομα της εθνικής ασφάλειας».¹⁷ Σημαντικό γεγονός του πολέμου αποτελεί ο τυφώνας (kamikaze = «άνεμος των θεών») που ξέσπασε πριν την τελευταία επίθεση των Yüan-Koryō αναγκάζοντάς τους Μογγόλους να υποχωρήσουν.

¹⁷Susumu, Ishii. "Decline of the Kamakura Bakufu." *The Cambridge History of Japan: Medieval Japan* III Μτφ: Jeffrey P. Mass και Hitomi Tonomura (1993): 128-174, σ. 147.

Μετά την περίοδο της κρίσης που υπέστη η Ιαπωνία λόγω των μογγολικών εισβολών, το bakufu προχώρησε σε καινοτόμες εσωτερικές μεταρρυθμίσεις με σκοπό την καλύτερη λειτουργία του συστήματος. Συγκεκριμένα, προέβη σε δικαστικές μεταρρυθμίσεις (hikitsu-keshi) μέσω της δημιουργίας ενός Κώδικα με 11 άρθρα. Αυτά, μεταξύ άλλων, όριζαν την ένωση ανώτερων και κατώτερων δικαστών με στόχο τη διεξαγωγή των εργασιών και τη μη επιρροή των ισχυρών προσώπων στη λήψη δικαστικών αποφάσεων. Επιπρόσθετα, ακολούθησαν πολιτισμικές ανταλλαγές μεταξύ Ιαπωνίας και Μογγολίας ενισχύοντας το εξουσιοδοτημένο εμπόριο, αλλά αυξάνοντας ταυτόχρονα το πειρατικό εμπόριο. Αναπόφευκτα όμως, το bakufu πέρασε σε μια περίοδο παρακμής λόγω των συγκρούσεων που επικρατούσαν εντός του Συμβουλίου για την αυτοκρατορική διαδοχή και των επαναστάσεων εναντίον του bakufu. Μετά από σειρά επιθέσεων στην Ανατολή, το 1333 το bakufu κατεστάλη διά της βίας από τον Αυτοκράτορα Godaigo.

Τα επόμενα τρία χρόνια, γνωστά ως η Παλινόρθωση Kemmu (1333-1336), ο Αυτοκράτορας Godaigo προσπάθησε να επαναφέρει στην εξουσία μια αστική κυβέρνηση, χωρίς όμως καμία επιτυχία. Η επόμενη περίοδος στην οποία θα διεκδικήσει επιτυχώς την εξουσία ο Αυτοκρατορικός Οίκος θα είναι μετά από πέντε αιώνες. Τα λάθη που έγιναν κατά τη διάρκεια των τριών αυτών ετών οδήγησαν στην κατάληψη της εξουσίας από το Ashikaga shogunate εγκαινιάζοντας την πολυτάραχη εποχή του Muromachi bakufu.

Το bakufu αυτό ιδρύθηκε το 1336 από τον Ashikaga Takauji εγκαθιδρύοντάς τον ως απόλυτο μονάρχη. Για άλλη μια φορά, λοιπόν, ο ιαπωνικός λαός βρισκόταν υπό στρατιωτική κυριαρχία χωρίς φυσικά να αποφύγει τις αλλαγές που συνόδευαν το νέο bakufu. Συγκεκριμένα, διορίστηκαν στρατιωτικοί κυβερνήτες (shugo) ανά περιοχές με καθήκοντα όπως τιμωρία δολοφόνων, καταστολή επαναστάσεων, προστασία των περιοχών, και επιβολή «μισού φόρου» (hanzei). Η θέση του shugo είχε κληροδοτική ιδιότητα αλλά συχνά απειλούνταν από τους kokujin, οι οποίοι ήταν τοπικοί πολεμιστές που εκμεταλλευόντουσαν τους πιο αδύναμους shugo με σκοπό τη διεύρυνση της επιρροής και του ελέγχου τους.

Κατά τη διάρκεια της περιόδου Muromachi η Ιαπωνία διατήρησε στενή πολιτισμική και οικονομική σχέση με την Κίνα και την Κορέα, όπως επίσης και με τη δυναστεία του Νότιου Sung λόγω του θαλάσσιου εμπορίου. Τα υπερπόντια ταξίδια γίνονταν μόνο για λόγους εξωτερικού εμπορίου ενώ συχνά υπέφεραν από πειρατικές επιδρομές (wakō) από την Ιαπωνία. Το 1443 υπεγράφη η Συνθήκη Kakitsu που

υποχρέωνε τον έλεγχο των πλοίων από την Ιαπωνία προς την Κορέα. Τις δύο επόμενες δεκαετίες ακολούθησε δεύτερο κύμα wakō κυρίως στις ακτές της Κίνας και μάλιστα από άπληστους Κινέζους που υποκινήθηκαν από τους Ιάπωνες να λεηλατήσουν την Κίνα. Ο έλεγχος τελικά της πειρατείας επετεύχθη κατά το δεύτερο μισό του 16^{ου} αιώνα.

Οι σχέσεις ωστόσο με την Κορέα διένυσαν μια περίοδο πολέμου και σύντομης ειρήνης. Όντας ήδη στην εποχή Azuchi-Momoyama (1573-1603), η Ιαπωνία εισέβαλε δύο φορές στην Κορέα: το 1592 και το 1597 υπό τον Toyotomi Hideyoshi. Κατά την πρώτη εισβολή παρενέβη η Κίνα της δυναστείας των Ming με σκοπό να προστατέψει την Κορέα. Στη συνέχεια, ακολούθησε μια σύντομη περίοδος ειρήνης που διεκόπη από τη δεύτερη εισβολή η οποία είχε ως στόχο την αποδοχή των προϋποθέσεων για τη σύναψη ειρήνης που τέθηκαν από τον Hideyoshi. Κατά τη δεύτερη εισβολή πέθανε ο Hideyoshi αναθέτοντας την αρχηγία στον εσωτερικό κύκλο συμβούλων οι οποίοι όμως δεν αποτελούσαν ενωμένη ομάδα λήψης αποφάσεων. Για το λόγο αυτό οι Ιάπωνες αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν.

Όπως επισημαίνει ο Jurgis Elisonas, κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Κορέα οι Ιάπωνες, αν και νίκησαν στις περισσότερες μάχες, «δεν πέτυχαν κανέναν από τους στόχους τους».¹⁸ Ο ίδιος εντοπίζει τί σήμαινε ακριβώς η ιαπωνική εισβολή στην Κορέα για την κάθε πλευρά. Συγκεκριμένα, κατά τους Κορεάτες η εισβολή αποτελούσε τη μεγαλύτερη επίθεση wakō, ενώ κατά τους Ιάπωνες ήταν αρχέγονη κατάκτηση από την Αυτοκράτειρα της Ιαπωνίας Jingū, γεγονός που το χρησιμοποίησαν ως ιστορικό προηγούμενο για να δικαιολογήσουν το εγχείρημά τους. Τέλος, κατά τον Hideyoshi η βούληση για καθυπόταξη της Κορέας τού δόθηκε «από τον ουρανό». Βέβαια, ορισμένοι ιστορικοί υποστηρίζουν πως η κατάκτηση της Κορέας βρέθηκε στα σχέδια του Hideyoshi μετά την κυριαρχία του επί των daimyo με σκοπό την εδραίωσή του ως απόλυτου κυβερνήτη.

Η πιο σημαντική όμως πολιτική εξέλιξη κατά τον 16^ο αιώνα μετά την καταστροφή του πολιτικού συστήματος Muromachi, ήταν η ενοποίηση της Ιαπωνίας. Για το στόχο αυτό εργάστηκαν τρεις σημαντικές προσωπικότητες της Ιαπωνίας:

- 1) Ο Oda Nobunaga (1534-1582),
- 2) Ο Toyotomi Hideyoshi (1536-1598), και

¹⁸ Elisonas, Jurgis. "The Inseparable Trinity: Japan's Relations with China and Korea." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* (1993): 235-300, σ. 290.

3) Ο Tokugawa Ieyasu (1543-1616).

Μάλιστα, ο Scott Morton παραθέτει ένα ανέκδοτο όπου οι τρεις άνδρες συζητούν για το τί θα κάνουν με ένα ωδικό πτηνό που βρίσκεται στο κλουβί αλλά δεν τραγουδάει. Ο Nobunaga λέει «θα το κάνω να τραγουδήσει», ο Hideyoshi λέει «θα το σκοτώσω αν δεν τραγουδήσει» και ο Ieyasu λέει «θα περιμένω μέχρι να τραγουδήσει». Σαφέστατα, είχαν πολλές διαφορές μεταξύ τους στον τρόπο προσέγγισης του ζητήματος αλλά είχαν κοινό στόχο· «την ειρηνοποίηση και την ένωση της χώρας».¹⁹

Μετά το θάνατο του Nobunaga, τη συνέχιση του έργου του ανέλαβε ο Hideyoshi ο οποίος με σύνθημα την «ειρήνη» καλούσε τη χώρα για διεύρυνση της ειρήνης όχι μόνο στην τάξη των daimyo αλλά και στις υπόλοιπες κοινωνικές τάξεις. Στην οικονομική της βάση, η ενοποίηση στηρίχθηκε στην ανάπτυξη του εμπορίου και της βιομηχανίας που κατ' επέκταση έφερε την ανάπτυξη των πόλεων. Για τη διευκόλυνση του εμπορίου ο Hideyoshi εξέδωσε διάταγμα απαγόρευσης της πειρατείας (1588). Η διατήρηση του εμπορίου με την Κίνα και οι επίσημες διπλωματικές αποστολές από και προς την Κορέα ήταν χαρακτηριστικά του συστήματος Muromachi. Ο Hideyoshi χρησιμοποίησε Βουδιστές μοναχούς από το Kyoto ως διπλωματικούς βοηθούς οι οποίοι είχαν διεξαγάγει παλαιότερα διπλωματικές ανταποκρίσεις για λογαριασμό του Muromachi shogunate. Κατά τον Naohiro, ο Hideyoshi ανέλαβε τη διαχείριση των εξωτερικών σχέσεων σε μια εποχή όπου προσπαθούσε ακόμα να ολοκληρώσει την εσωτερική ενοποίηση, πράγμα που απαιτούσε τη «μαζική χρήση της στρατιωτικής ισχύος».²⁰

Η εσωτερική ενοποίηση είχε σαφέστατα ορισμένες συνέπειες όχι μόνο στον κοινωνικό αλλά και στον οικονομικό τομέα. Αν και η κοινωνικοπολιτική διάρθρωση της χώρας εξακολουθούσε να είναι φεουδαρχική, είχε ωστόσο διαφορετικό χαρακτήρα σε σχέση με του Μεσαίωνα. Παρατηρείται, συνεπώς, ανάδυση του φεουδαρχικού συστήματος αλλά παράλληλα και ανάπτυξη της εμπορικής οικονομίας. Σε ένα γενικότερο πλαίσιο η ενοποίηση σηματοδοτεί τη μετάβαση από τη Μεσαιωνική στην Πρώιμη Σύγχρονη Εποχή.

Αυτό που κατάφεραν ο Oda Nobunaga και ο Toyotomi Hideyoshi ήταν η ένωση των daimyo υπό μιας ενιαίας στρατιωτικής διαταγής σχηματίζοντας μια εθνική συνομοσπονδία. Μέσω αυτής της εξέλιξης είναι δυνατόν να διακρίνουμε ορισμένες

¹⁹ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 109.

²⁰ Naohiro, Asao. "The sixteenth-century unification." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 40-95, σ. 70.

ομοιότητες στην πολιτική και κοινωνική ανάπτυξη της Δυτικής Ευρώπης και της Ιαπωνίας. Εκείνη την εποχή στην Ευρώπη κυριαρχούσαν οι απόλυτοι μονάρχες και αναπτύχθηκαν κεντροποιημένοι δημοσιονομικοί, αστυνομικοί και στρατιωτικοί οργανισμοί. Ανάλογα, στην Ιαπωνία κυριάρχησε η κεντροποιημένη διάρθρωση της ισχύος και παράλληλα οι daimyo μπόρεσαν να διατηρήσουν τόσο τους στρατούς τους όσο και ένα σημαντικό ποσοστό διοικητικής αυτονομίας, επιβεβαιώνοντας έτσι την ύπαρξη της φεουδαρχικής αρχής. Ωστόσο, οι διαφορές μεταξύ των δύο γίνονται περισσότερο αντιληπτές κατά την περίοδο Edo με την κυριαρχία του Tokugawa shogunate.

1.3. Περίοδος Edo

Η περίοδος Edo στην Ιαπωνία, ή αλλιώς πρώτη σύγχρονη εποχή, καλύπτει ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα διαστήματα στην ιστορία της χώρας. Συγκεκριμένα εκτείνεται στο χρονικό διάστημα 1603-1867 και σηματοδοτείται από την επικράτηση του στρατιωτικού καθεστώτος των Tokugawa. Μετά την αποτυχία δημιουργίας ενός κράτους βασισμένου στον απολυταρχισμό από τον Nobunaga, κυριάρχησε το καθεστώς των Tokugawa που σφετεριζόμενο την εξουσία από τον Hideyoshi ανέπτυξε την ιδεολογία της Pax Tokugawa που διατηρήθηκε μέχρι και τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και αποτέλεσε βάση του σύγχρονου ιαπωνικού κράτους.

Το καθεστώς των Tokugawa ξεκίνησε το 1603 με τον Tokugawa Ieyasu που προσπάθησε να συνεχίσει το εγχείρημα ενοποίησης της χώρας μετά τον Hideyoshi. Η πρωτεύουσα πλέον είχε μεταφερθεί στο Edo (σημερινό Tokyo) και για το λόγο αυτό επικράτησε η ονομασία του «Edo bakufu» ή «Tokugawa bakufu». Τα γενικά χαρακτηριστικά της περιόδου Edo είναι η εγκαθίδρυση κεντρικού διοικητικού φορέα, η ύπαρξη αυτόνομων κοινωνιών και η επιβολή ορίων «στη χρήση [στρατιωτικής] ισχύος για την αποκατάσταση κοινωνικών αναταραχών».²¹ Η κυβερνητική οργάνωση της περιόδου Edo ήταν συνέπεια της εξέλιξης δύο πολιτικών συστημάτων: «του shogunal συστήματος εθνικού ελέγχου και του daimyo συστήματος τοπικού ελέγχου».²² Αυτό που σε γενικά πλαίσια χαρακτήριζε την εποχή αυτή ήταν η εσωτερική ειρήνη και η διαρθρωτική συνοχή.

²¹ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 20.

²² Hall, John Whitney. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 1-39, σ. 8.

Στη διάρκεια του 17^{ου} αιώνα παρατηρήθηκαν σημαντικές εξελίξεις στις επαφές της Ιαπωνίας με το εξωτερικό. Αρχικά, απαγορεύτηκε η είσοδος σε πορτογαλικά πλοία λόγω της χριστιανικής επιρροής που ασκούσαν οι Πορτογάλοι στον ιαπωνικό λαό μετά την άφιξη τους με τον Francis Xavier το 1542. Συγκεκριμένα, ωθούσαν το λαό να αλλαξοπιστήσει και κατέστρεφαν νεκροταφεία Shinto και βουδιστικούς ναούς με τον ισχυρισμό ότι αποτελούσαν τόπους ειδωλολατρίας. Επομένως, η Ιαπωνία πέρασε σε μια μακρά εποχή απομονωτισμού. Κατά το διάστημα αυτό σημειώνεται παρακμή του Βουδισμού και ισχυρή εμφάνιση του Κομφουκιανισμού, ο οποίος με τα χαρακτηριστικά συντηρητισμού καθώς και με την έμφαση στην πίστη «ταίριαζε ιδανικά στο στατικό χαρακτήρα της κυβέρνησης Tokugawa».²³ Ο αιώνας αυτός σηματοδοτήθηκε από τη δημιουργία του bakuhan. Ο όρος αυτός αναφέρεται στη δομή της κυβέρνησης κατά την οποία «το shogunate (bakufu) κυβέρνησε τη χώρα μέσω μιας υποδεέστερης συνεργασίας των daimyo των οποίων οι τομείς αναφέρονται ως ‘han’».²⁴

Το σύστημα bakuhan αντικατοπτρίζει την πολιτική διάρθρωση του οίκου Tokugawa κατά τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, καθώς διακρινόταν για την περιεκτικότητα ισχύος, αφού μικρός αριθμός προσωπικού μπορούσε να διοικήσει μια τόσο μεγάλη περιοχή. Ταυτόχρονα, φάνηκε και η αποτελεσματικότητα του φορολογικού συστήματος mura, όπου κάθε χωριό φορολογούνταν στο σύνολό του και ο επικεφαλής του χωριού ήταν σα μια γέφυρα μεταξύ της αρχής των samurai, που ήταν η κυβερνητική τάξη της εποχής, και της αγροτικής αυτοδιοίκησης.²⁵ Όσον αφορά την αστική διοίκηση, το bakufu λάμβανε έσοδα από φόρους στην αστική ιδιοκτησία και δασμούς στο εμπόριο και στις δραστηριότητες μεταφορών ενώ για τη διοίκηση των πόλεων διοριζόταν ειρηνοδίκης. Η κεντρική γραφειοκρατία περιελάμβανε δύο συμβούλια: του Ανώτατου Συμβούλου και των Ανώτερων Συμβούλων που ήταν συνήθως τέσσερις ή πέντε. Υπήρχαν επίσης και άλλα γραφεία που απευθυνόντουσαν κατευθείαν στον shogun.

Ως han ορίζεται η επικράτεια των daimyo που καλύπτει τα $\frac{3}{4}$ της συνολικής περιοχής των ιαπωνικών νησιών. Το δικαίωμα ενός daimyo για τη διακυβέρνηση ενός han ήταν κληρονομικό. Τα han βρίσκονταν υπό συνεχή έλεγχο και οι daimyo

²³ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 127.

²⁴ Hall, John Whitney. “Introduction.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 1-39, σ. 4.

²⁵ Hall, John Whitney. “The Bakuhan system.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 128-182, σ. 171.

ασχολούνταν μόνο με υποθέσεις των han αρνούμενοι κάποια εναλλακτική απασχόληση. Εντούτοις, υποχρεούνταν «να αφήνουν τη λήψη αποφάσεων σε εκείνους που ήταν καλύτερα πληροφορημένοι».²⁶ Πρέπει να σημειώσουμε ότι πολλές φορές δόθηκαν στα han δάνεια για την αποκατάσταση μετά από φυσικές καταστροφές, όπως για παράδειγμα το 1732 μετά την καταστροφή καλλιεργειών από ακρίδες.

Ακολουθώντας την άποψη του John Whitney Hall, το Edo bakufu του 18^{ου} αιώνα «αντικατόπτριζε την ισχύ της στρατιωτικής αριστοκρατίας».²⁷ Στο πολιτικό πλαίσιο του bakufu παρακολουθούμε τη συνεργασία μεταξύ shogun και daimyo σε μια εθνική προσπάθεια ρουτινοποίησης των διοικητικών διαδικασιών και κωδικοποίησης βασικών νομικών κανόνων. Στα δύο shogunate μετά τον Ieyasu είχε ανατεθεί η σταθεροποίηση των σχέσεων μεταξύ shogun, αυτοκράτορα και daimyo. Αποτέλεσμα αυτού είναι η μετατροπή της τάξης των samurai σε αστικούς διοικητές, δηλαδή η σταδιακή μετατροπή της στρατιωτικής κυβέρνησης σε αστική. Έτσι λοιπόν, κατά το δεύτερο μέρος του Tokugawa shogunate (1716-1867) άρχισε να πνέει ένας αέρας αλλαγής σε όλους τους τομείς.

Αρχικά, σημαντικές θεωρούνται οι αλλαγές στον τρόπο σκέψης και ιδιαίτερα στον τομέα των φυσικών επιστημών, αφού επηρεασμένοι από το Διαφωτισμό στη Δύση οι Ιάπωνες άλλαξαν τις επιστημονικές τους απόψεις για τον κόσμο. Το 18^ο αιώνα κυριάρχησε η εκμάθηση ολλανδικών καθώς και η περαιτέρω διάδοση του νέο-Κομφουκιανισμού (συντηρητικός Κομφουκιανισμός) που υποστήριζε τη σημαντικότητα της φυσικής τάξης και την απόλυτη υπακοή στις αρχές.

Στο χώρο της πολιτικής διαπιστώνεται, κατά τη γνώμη πολλών ιστορικών, η μεγαλύτερη αλλαγή. Η καλύτερα τρεις μεγάλες αλλαγές και πιο συγκεκριμένα μεταρρυθμίσεις. Οι πρώτες μεταρρυθμίσεις διεξήχθησαν κατά την περίοδο 1716-1735 από τον shogun Yoshimune και ονομάστηκαν «Κυōhō μεταρρυθμίσεις». Σχεδόν μισό αιώνα αργότερα, ακολουθούν οι «μεταρρυθμίσεις Kansei» που εισήγαγε ο Matsudaira Sadanobu (1789-1799) και στη συνέχεια οι μεταρρυθμίσεις του Mizuno Tadakuni στην Tempō εποχή (1830-1844).

Αναλυτικότερα, οι Kyōhō μεταρρυθμίσεις, που πήραν το όνομά τους από την ομώνυμη εποχή, χωρίζονται σε δύο στάδια. Το πρώτο στάδιο αφορά τις

²⁶ Bolitho, Harold. "The Han." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 183-234, σ. 227.

²⁷ Hall, John Whitney. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): 1-39, σ. 18.

μεταρρυθμίσεις που έγιναν από το 1718 έως το 1722 τόσο σε οικονομικό όσο και σε νομικό επίπεδο. Έτσι, ο Yoshimune διακηρύσσοντας την έναρξη μιας εκστρατείας λιτότητας υιοθετεί την πολιτική της ανα-νομιματοκοπής χωρίς ωστόσο να βοηθήσουν οι συνθήκες καθώς την περίοδο εκείνη υπήρχε μη παραγωγικότητα των ορυχείων χρυσού και ασημιού. Οι νομικές μεταρρυθμίσεις εστίαζαν στην καλύτερη λειτουργία των δικαστηρίων που επιτεύχθηκε με την απλούστευση της παρουσίασης και ακρόασης των αιτημάτων, καθώς και με την επίλυση διαμαχιών αρχικά ανεπίσημα με τη διαμεσολάβηση των daimyo και στη συνέχεια με την καταβολή μήνυσης.

Στο δεύτερο στάδιο οι μεταρρυθμίσεις είχαν ως στόχο τη βελτίωση των οικονομικών του shogunate που δε συμβάδιζαν με την εθνική παραγωγικότητα. Αυτές εκφράστηκαν μέσα από την αναδιοργάνωση και την απόδοση της διαχείρισης των οικονομικών υποθέσεων στον Ανώτατο Σύμβουλο, την αποθήκευση ρυζιού και την ανακατανομή γης. Άμεσο αποτέλεσμα των μεταρρυθμίσεων αυτών ήταν η αύξηση του εισοδήματος που προερχόταν από τη φορολόγηση γης.

Η σταθερή εισροή εσόδων από τη φορολόγηση γης συνεχίστηκε και κατά την περίοδο Hōreki (1746-1764). Η δεκαετία του 1750 χαρακτηρίστηκε από την αμφισβήτηση της κυβερνητικής τάξης της Ιαπωνίας και την κρίση που προκλήθηκε για τη διαδοχή του Yoshimune μεταξύ των δύο γιων του εκ των οποίων επικράτησε ο μεγαλύτερος, ο Ieshige. Το 1760 όμως παραιτήθηκε και τον διαδέχτηκε ο γιος του, Ieharu, τον οποίο χειραγωγούσε ο προσωπικός του σύμβουλος, Tanuma Okitsugu. Κατά την περίοδο Tanuma η επιθυμία του ίδιου του Tanuma για έλεγχο των τιμών ανάγκασε τους εμπόρους να σχηματίσουν μονοπωλιακές ενώσεις. Σημειωτέον, την εποχή αυτή ξεκίνησαν οι σκέψεις για αναθεώρηση της πολιτικής απομονωτισμού που είχε ξεκινήσει από τα μέσα του 17^{ου} αιώνα.

Όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις Kansei (1789-1799) που εισήγαγε ο Matsudaira Sadanobu αυτές σχετίζονται με την υψηλή φορολόγηση, τη μείωση του εξωτερικού εμπορίου με ταυτόχρονη αύξηση της ανεξαρτησίας των εμπόρων και τον περιορισμό των δαπανών σε πολυτέλειες. Κατά το 18^ο αιώνα παρατηρείται και μια τρίτη ομάδα στην κοινωνική πυραμίδα: οι τοπικοί επιχειρηματίες του Edo που ανακάλυψαν νέους τρόπους πλουτισμού και απόκτησης επιρροής και στους οποίους μάλιστα ανατέθηκε από το bakufu η επίβλεψη των δραστηριοτήτων των χρηματικών αγορών και της διάθεσης του ρυζιού. Η ανατολή του 19^{ου} αιώνα βρήκε τους Ιάπωνες

στο άνθος της οικονομικής ανάπτυξης ακόμη και λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών της Ιαπωνίας συνοδευόμενης από ποσοστά πληθωρισμού και αύξηση του πληθυσμού.

Στο πεδίο της πολιτικής ο Matsudaira κάλεσε τους ανώτερους διοικητές να διεκπεραιώσουν τα καθήκοντά τους σύμφωνα με το πνεύμα που κυριαρχούσε κατά το μεταρρυθμιστικό κλίμα του shogunate του Yoshimune και προσπάθησε να επιστρέψει την πολιτική στις απλούστερες αξίες των προηγούμενων samurai. Επιπροσθέτως, δημιουργήθηκαν διοικητικά γραφεία που ανέλαβαν την επιτήρηση και επιθεώρηση της κατασκευής διάφορων πολεοδομικών έργων. Το τέλος του 18^{ου} αιώνα έφερε εξελίξεις στις ρωσοϊαπωνικές σχέσεις δεδομένου ότι η Αικατερίνη η Μεγάλη διέταξε τον επαναπατρισμό Ιαπώνων ναυαγών και την εκκίνηση διπλωματικών και εμπορικών σχέσεων με την Ιαπωνία.

Πρωταρχική σημασία στην εκπαίδευση είχαν οι εθνικές και οι δυτικές σπουδές, η διδασκαλία των αρχών του Κομφουκιανισμού και η αύξηση των απαιτήσεων στην εκπαίδευση των αξιωματούχων και γενικά του λαού. Έτσι, στις ιαπωνικές παραδόσεις συμπεριλαμβάνεται ο Κομφουκιανισμός, η παράδοση των Shinto που με την επίκληση της Θεάς του Ήλιου δημιούργησε «το επιχείρημα περί εθνικής ανωτερότητας και μοναδικότητας»²⁸, και τέλος οι δυτικές σπουδές.

Η συνέχεια ωστόσο προς τα μέσα του 19^{ου} αιώνα δεν ήταν καθόλου ευνοϊκή για τη χώρα. Συγκεκριμένα ακολούθησαν τρεις περίοδοι κρίσης:

- 1) Tempō (1830-1844),
- 2) Kōka (1844-1848), και
- 3) Kaei (1848-1854).

Κύρια χαρακτηριστικά των κρίσεων ήταν οι αγροτικές καταστροφές και τα μονοπώλια σε ορισμένες περιοχές. Ιδιαίτερη προσοχή καλούμαστε να δώσουμε στην πρώτη κρίση, την Tempō δηλαδή εποχή που αποτελεί παράλληλα και την τρίτη μεγάλη περίοδο μεταρρυθμίσεων στην ιστορία της Ιαπωνίας.

Η κρίση της περιόδου Tempō ταρακούνησε συθέμελα την ιαπωνική κοινωνία που είχε πληγεί από το λιμό του 1833. Λόγω του γεγονότος αυτού επικράτησε αστική αποδιοργάνωση την οποία συνόδευε η περίπλοκη και απειλητική διπλωματική κατάσταση που οδήγησε τον Tokugawa Nariaki να εκφράσει φόβους για

---

²⁸ Jansen, Marius B.. “Japan in the Early Nineteenth Century.” *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): 50-115, σ. 115.

διεξαγωγή πολέμου χωρίς όμως καμία ελπίδα νίκης. Όπως μάλιστα παρατίθεται από τον Harold Bolitho, ο Nariaki είπε ότι «η ιστορία μίας παρουσιάζεται ότι η εσωτερική αταξία προξενεί εξωτερικές δυσκολίες, ενώ τα εξωτερικά προβλήματα προκαλούν εσωτερική επαγρύπνηση».²⁹ Εντούτοις, σε περίπτωση εισβολής, το κράτος αδυνατούσε να αυτοπροστατευτεί λόγω της παλαιότητας της τάξης των samurai και του γεγονότος ότι δεν επιτρεπόταν από το ίδιο το σύστημα, αφού προκειμένου να μειώσει τις πιθανότητες έκρηξης πολέμου περιόρισε τη στρατιωτική ικανότητα των daimyo.

Από πλευράς μεταρρυθμίσεων, αυτές μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες: οικονομία, άμυνα και κοινωνία. Σχετικά με την οικονομία, πρωταρχικός στόχος του Mizuno Tadakuni ήταν η λιτότητα. Παρατηρείται, λοιπόν, μια επιστροφή στις αγροτικές ρίζες του bakuhan taisei που συνοδεύεται από την ανακατανομή γης με στόχο την αύξηση των εσόδων. Οι περιοχές αναγκάστηκαν από την κρίση να στραφούν προς το εσωτερικό και εκμεταλλευόμενες τους δικούς τους πόρους να καταφέρουν να διατηρηθούν αυτάρκεις».³⁰

Στον τομέα της άμυνας απαιτούνταν δραστικές αλλαγές προκειμένου να εξασφαλιστεί η προστασία του κράτους από εξωτερικές απειλές. Για το λόγο αυτό, επανεστάχθηκε η τακτική των ελιγμών και ανανεώθηκε η εκπαίδευση στην πρακτική στόχου μετά από 26 ολόκληρα χρόνια, καθώς θεωρούνταν πολυέξοδη. Εκτός αυτού, ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στη δομή της διοίκησης με τις μεταρρυθμίσεις να δημιουργούν μια αποδοτικότερη οργάνωση της ιεραρχίας (chain of command). Μεταξύ των περιοχών, ωστόσο, δημιουργήθηκε ανταγωνισμός στον αμυντικό εξοπλισμό με την είσοδο νέων όπλων και τεχνικών. Μια τέτοιου είδους κατάσταση θα μπορούσε να διαταράξει την εύθραυστη ισορροπία ισχύος που διατήρησε την ειρήνη στην Ιαπωνία από το 1615 (με εξαίρεση τους Πολέμους του Οπίου που απέδειξαν την τρωτότητα της Ιαπωνίας), εντούτοις η συμπεριφορά αυτή διατηρήθηκε μέχρι και μετά την εποχή Tempō και το ίδιο το bakuhan taisei.

Αναφορικά με την κοινωνία, οι μεταρρυθμίσεις στράφηκαν αρχικά εναντίον της ανηθικότητας μέσω του περιορισμού της δράσης των εκδιδόμενων γυναικών σε συγκεκριμένες περιοχές με στόχο να μειωθεί ο αντίκτυπος του φαινομένου αυτού στην κοινωνία. Εκείνο όμως που απασχόλησε περισσότερο ήταν η αστικοποίηση.

²⁹ Bolitho, Harold. "The Tempō Crisis." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 116-167, σ. 129.

³⁰ Στο ίδιο, σ. 139.

Αγρότες πωλούσαν τη γη τους και μετακινούνταν προς τις πόλεις όπου δούλευαν ως εργάτες σε αγροτικές βιομηχανίες, κάτι που το bakufu προσπάθησε να σταματήσει απαγορεύοντας ακόμη και την πρόσληψη σε βιομηχανίες.

Η περίοδος μεταρρυθμίσεων των Tokugawa δεν κατέληξε σε κάποιο επίσημο συμπέρασμα. Μάλιστα, παρατηρήθηκε δυσκολία ελέγχου των εμπορικών και βιομηχανικών δραστηριοτήτων και διατήρηση των υψηλών τιμών των προϊόντων. Συμπληρωματικά, αποδείχτηκε η μη αποδοτική υφιστάμενη ισορροπία ισχύος. Όπως υποστηρίζει ο Bolitho, μπορεί να υπήρχε ήδη η θέση και η αντίθεση «αλλά με τόσο ελαστικές μεταρρυθμίσεις δεν υπήρχε σύνθεση».³¹

Λιγότερο από μια δεκαετία αργότερα, στις 8 Ιουλίου 1853, ο Αμερικανός Αρχιπλοίαρχος Matthew Calbraith Perry φτάνει στην ακτή του Edo με τέσσερα πλοία που έφεραν βαρύ εξοπλισμό. Αν και ήθελαν να προωθήσουν ότι οι στοχεύσεις τους περιορίζονταν στο διαφωτισμό της Ανατολής, απώτερος σκοπός των ΗΠΑ ήταν η διεύρυνση των αμερικανικών εμπορικών συμφερόντων με το άνοιγμα των ιαπωνικών λιμανιών. Για τον Perry αυτό αποτελούσε πολιτική απαίτηση ως δικαίωμα και πράξη ευγένειας μεταξύ πολιτισμένων κρατών. Στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι στον εμπορικό τομέα ο 19^{ος} αιώνας σηματοδοτείται από τη συνθήκη του λιμενικού συστήματος που στόχευε στην εδραίωση των σχέσεων μεταξύ δυτικοευρωπαϊκών χωρών και χωρών της Αν. Ασίας, και που αν και επεκτάθηκε και στην Ιαπωνία, ουσιαστικά στόχευε στην Κίνα. Αναντίρρητα, μέσω της συνθήκης αυτής η δυτική οικονομία κατάφερε να διεισδύσει στην Αν. Ασία βασισμένη στις εμπορικές πολιτικές της Μ. Βρετανίας, που ήταν πλέον απαλλαγμένες από τα δόγματα του μερκαντιλισμού και του laissez faire του 18^{ου} αιώνα.

Οι διαπραγματεύσεις που διεξήχθησαν με την άφιξη του Perry κατέληξαν στην αποφυγή εχθροπραξιών, όχι όμως και στην ιαπωνική διαταγή για διεξαγωγή πλήρους εμπορίου με την Αμερική. Η συμφωνία που υπεγράφη στις 31 Μαρτίου 1854 περιελάμβανε μεταξύ άλλων το άνοιγμα των λιμανιών Shimoda και Hakodate για τα αμερικανικά πλοία, διορισμό Αμερικανού συμβούλου στη Shimoda, και την αρχή περί ευνοούμενου κράτους. Όπως είναι φανερό δεν αποτελούσε εμπορική συνθήκη με την ολοκληρωτική έννοια. Στη συνέχεια όμως ακολούθησαν άλλες εμπορικές και μη συμφωνίες που αφορούσαν και πάλι το άνοιγμα των ιαπωνικών λιμανιών.

---

³¹ Στο ίδιο, σ. 165.

Συγκεκριμένα, στο Συνέδριο μεταξύ Ρωσίας και Ιαπωνίας το Φεβρουάριο του 1855 έγινε διαχωρισμός των νήσων Κουρίλων (στα βόρεια της Ιαπωνίας) «αφήνοντας άλυτα τα προβλήματα οριοθέτησης σχετικά με το Sakhalin» και «άνοιξε στα ρωσικά πλοία και το λιμάνι του Nagasaki».³² Μολονότι η εθνική απομόνωση αποτελούσε θεμέλιο λίθο του κράτους, αποφασίστηκε το άνοιγμα των λιμανιών προκειμένου να αποφευχθούν πολεμικές συγκρούσεις, όπως συνέβη στην Κίνα με τη βρετανική επίθεση στο Canton για διά της βίας άνοιγμα των λιμανιών.

Επισήμως τα λιμάνια άνοιξαν τον Ιούλιο του 1859, αλλά παρουσιάστηκαν ορισμένα προβλήματα τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Στο εσωτερικό, η εναντίωση στην υπογραφή των συνθηκών είχε περισσότερο πολιτικές παρά οικονομικές ρίζες. Κατά τη γνώμη των samurai, ολόκληρο το έθνος βρισκόταν σε κίνδυνο. Ευλόγως, οι αντιθέσεις αυτές εκφράστηκαν και με πολιτισμικό χαρακτήρα αφού στρέφονταν εναντίον του Χριστιανισμού.

Οι συνθήκες στο εξωτερικό είχαν αλλάξει άρδην, καθώς η Ρωσία υποχώρησε μετά την ικανοποίηση των γεωγραφικών της φιλοδοξιών στα βόρεια της Ιαπωνίας, και η Αμερική υποχώρησε επίσης λόγω του εμφυλίου στο εσωτερικό της. Η Βρετανία βρέθηκε σε κυρίαρχη θέση στο εμπόριο με την Άπω Ανατολή καθώς ήταν η μοναδική από τις δυτικές δυνάμεις που είχε το δικαίωμα άσκησης veto και καμία δράση δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς τη συγκατάθεσή της. Η παραπάνω κατάσταση ήταν αρκετά ενοχλητική για τη Γαλλία δεδομένου ότι η Ιαπωνία αποτελούσε γι' αυτήν σημαντικό προμηθευτή μεταξίου. Η παρουσία της Βρετανίας ήταν αρκετά έντονη στην Ιαπωνία αφού εισήχθη ο δυτικός τρόπος ζωής ακόμη και μέσω της πώλησης βρετανικών εφημερίδων. Επιπλέον, οι διπλωματικοί αντιπρόσωποι διέθεταν τη δική τους φρουρά. Σύμφωνα, λοιπόν, με σύγχρονους Ιάπωνες ακαδημαϊκούς η σχέση αυτή Ιαπωνίας-Βρετανίας χαρακτηρίζεται και ως «ημι-αποικιακή».³³

Συνοψίζοντας, μπορούμε να επισημάνουμε ότι το Tokugawa bakufu, εστιάζοντας στην εμπορευματοποίηση και τις κοινωνικές αλλαγές, δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει τις μεταρρυθμίσεις που εξήγγειλε. Αυτό οφείλεται μεταξύ άλλων στην ασυμφωνία της αξίας χρυσού και ασημιού με το μετάξι και στην αύξηση του πληθωρισμού λόγω του διευρυνόμενου εμπορίου. Από την έναρξη του καθεστώτος Tokugawa κυριάρχησε ανταγωνισμός ισχύος μεταξύ των κεντρικών συμφερόντων

³² Beasley, W.G.. "The Foreign Threat and the Opening of the Ports." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): 259-307, σ. 271.

³³ Στο ίδιο, σ. 307.

του bakufu και αυτών των daimyo. Η γενικότερη ανάπτυξη δεν επετεύχθη επειδή ακριβώς συνέχιζε να υφίσταται το φεουδαρχικό σύστημα. Όπως τονίζει, λοιπόν, και ο Jurgis Elisonas το bakufu απέτυχε «αφήνοντας όχι μόνο άθικτα τα προβλήματα αγροτικής εξάντλησης, περιορισμού των οικονομικών και απο-ηθικοποίησης των samurai, αλλά χειρότερα και δισεπίλυτα από ό,τι ήταν».³⁴ Η προσπάθεια του Tokugawa bakufu να μονοπωλήσει επί των κερδών του εμπορίου προκάλεσε αντίσταση από τον ιαπωνικό λαό, η οποία με τη σειρά της οδήγησε στην αδυναμία ελέγχου και σταδιακά την παρακμή του shogunate που ακολουθήθηκε από την Παλινόρθωση Meiji το 1868.

1.4. Περίοδος Meiji

Η περίοδος της σύγχρονης Ιαπωνίας ξεκινά με την Παλινόρθωση Meiji και λήγει με την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, συμπεριλαμβάνοντας τα μεγαλύτερα γεγονότα που καθόρισαν την εξελικτική της πορεία σε εσωτερικό και διεθνές επίπεδο. Από τον Α΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο μέχρι και το Β΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο η Ιαπωνία έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διεθνή αρένα δίνοντας το στίγμα της και επιβεβαιώνοντας τη σημασία της μέσα από τη συμμετοχή της στους πολέμους της εποχής αυτής.

Η κυβέρνηση Meiji αναδυόμενη μέσα από την παρακμή ενός στρατιωτικού πραξικοπήματος έδωσε ξανά εξουσία στον αυτοκράτορα, δημιουργώντας έτσι συνθήκες εσωτερικής νομιμοποίησης και θεμελιώνοντας την ιδεολογική βάση της πολιτικής κουλτούρας του νέου κράτους. Το πιο σημαντικό στοιχείο της περιόδου αυτής στον κοινωνικό τομέα είναι η ανατροπή του φεουδαρχικού συστήματος που οδήγησε στην ένωση των κοινωνικών τάξεων ώστε η Ιαπωνία να αποτελέσει πολιτική μονάδα μετά το χωρισμό που είχε επιβάλει το δικτατορικό σύστημα του Tokugawa bakufu. Επιπροσθέτως, η κυβέρνηση Meiji έδωσε κατεξοχήν σημασία στη δημιουργία γραφειοκρατικών θεσμών και στο διορισμό, πρώην samurai των νοτιοδυτικών han αρχικά και όλων των τάξεων στη συνέχεια, στις θέσεις των γραφειοκρατών.

Το πολιτικό σύστημα της εποχής εκείνης παρουσίαζε έντονα δυτικά στοιχεία. Το 1868 ο Αυτοκράτορας Mutsuhito εξέδωσε κήρυξη που προέβλεπε τη

³⁴ Tatsuya, Tsuji. "Politics in the Eighteenth Century." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan* IV Μτφ: Harold Bolitho (1993): 425-477, σ. 477.

σύγκληση συνελεύσεων προκειμένου να ληφθούν αποφάσεις βάσει δημόσιας συζήτησης. Για την κυβέρνηση ήταν σημαντική η θεσμική ανάπτυξη που επιχειρήθηκε με βάση «το γαλλικό οργανωσιακό μοντέλο».³⁵ Την άνοιξη του 1868, η κυβέρνηση ανακοίνωσε το πρόγραμμά της που περιελάμβανε τη δημιουργία «συμβουλευτικών συμβουλίων», τον καθορισμό πολιτικών βάσει της κοινής γνώμης και τη συνεργασία όλων των τάξεων στη διεξαγωγή διοικητικών υποθέσεων δίνοντας έτσι την ευκαιρία σε αστούς και αξιωματούχους να συμμετάσχουν στη διαδικασία. Το πρώτο βήμα προς τη θέσπιση συντάγματος έγινε το 1869 με τη δημιουργία του Kōgisho, νομοθετικού σώματος με τη συγκρότηση υποψηφίων από τις περιοχές για τη συζήτηση θεμάτων.

Τελικά, στις 11 Φεβρουαρίου 1889 ο Αυτοκράτορας Kigensetsu ανακοίνωσε τις συνταγματικές διατάξεις. Η ημερομηνία δεν είναι διόλου τυχαία καθώς υποτίθεται πως ήταν η επέτειος από την ενθρόνιση του πρώτου αυτοκράτορα (Jimmu). Συνεπώς, το πρώτο κεφάλαιο του συντάγματος αναφέρεται στον αυτοκράτορα. Αυτός είναι «ιερός και απαραβάτος», ασκεί νομοθετική εξουσία πάντα «με τη συναίνεση της Βουλής», επικυρώνει νόμους, είναι ανώτατος διοικητής του στρατού και του ναυτικού και έχει τη δικαιοδοσία κήρυξης πολέμου, σύναψης ειρήνης και υπογραφής συνθηκών.

Το δεύτερο κεφάλαιο χαρτογραφεί τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του λαού. Με τα δικαιώματα να υπερέχουν αριθμητικά από τις υποχρεώσεις, οι Ιάπωνες μπορούσαν να διορίζονται σε πολιτικά ή στρατιωτικά γραφεία, να δικάζονται με βάση το Δίκαιο, και να απολαμβάνουν των δικαιωμάτων τους στην ιδιοκτησία, τη θρησκευτική πίστη και την ελευθερία του λόγου. Ως προς τα καθήκοντα, αυτά περιορίζονταν στην εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας και την πληρωμή φόρων.

Οι διατάξεις του τρίτου κεφαλαίου του Συντάγματος του 1889 αφορούν τη δίβουλη νομοθεσία (gikai). Συγκεκριμένα, προβλέπεται η ύπαρξη της Άνω Βουλής που αποτελούνταν από ευγενείς και της Κάτω Βουλής (ή αλλιώς Βουλή των Αντιπροσώπων) τα μέλη της οποίας εκλέγονταν από το λαό. Δεν υπερίσχυε η μία Βουλή επί της άλλης και η εφαρμογή κάθε νόμου απαιτούσε τη συναίνεση της Βουλής στο σύνολό της. Προβλεπόταν επίσης η ύπαρξη Υπουργικού Συμβουλίου που απαρτιζόταν από μέλη από διαφορετικές ομάδες ανθρώπων που μαζί με την κυβέρνηση συνιστούσαν την ελίτ της Παλινόρθωσης.

³⁵ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 16.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για τους περιορισμούς της προϋπολογιστικής ισχύος της Βουλής. Όπως μάς ενημερώνει ο Beasley «όταν δεν υπάρχει ψήφος της Βουλής για τον ετήσιο προϋπολογισμό ή όταν δεν εγκρίνονται οι προτάσεις προϋπολογισμού, η κυβέρνηση καλείται να εκτελέσει τον προϋπολογισμό του προηγούμενου χρόνου».³⁶ Η έγκριση του προϋπολογισμού και η μάχη για επιρροή αποτελούσαν τους βασικούς λόγους σύγκρουσης μεταξύ Βουλής και Υπουργικού Συμβουλίου.

Αποτέλεσμα της συνεχούς εισροής πληροφοριών για το δυτικό πολιτικό σύστημα είναι και ο χαρακτήρας του Συντάγματος του 1889 που αποτελεί μείγμα γερμανικού και παραδοσιακού ιαπωνικού απολυταρχισμού, αφού θεωρήθηκε πως μια απολυταρχική κυβέρνηση θα ήταν αποτελεσματικότερη από μια δημοκρατική στην προσπάθεια εκσυγχρονισμού του κράτους. Ο αυτοκράτορας δεν ήταν δικτάτορας με την ευρωπαϊκή έννοια, ούτε εμπλεκόταν άμεσα στην πολιτική. Αναλόγως, τα αυτοκρατορικά στρατεύματα δεν είχαν να κάνουν με ιμπεριαλιστικές πολιτικές και οι πολιτικές αποφάσεις λαμβάνονταν από τη γραφειοκρατική ελίτ για λογαριασμό του αυτοκράτορα. Επιπλέον, κάποιοι Meiji ηγέτες πίστευαν ότι η επίδειξη ευρωπαϊκού τρόπου ζωής θα έπειθε τις δυτικές δυνάμεις να εγκαταλείψουν τις άνισες συνθήκες. Ωστόσο, δεν μπόρεσαν να ακολουθήσουν καθ' ολοκλήρου τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής αφού ακόμη και η ελίτ συμπεριφερόταν «ευρωπαϊκά» μόνο δημοσίως. Η τριβή με τον δυτικό πολιτισμό και τρόπο ζωής και διακυβέρνησης οδήγησε σταδιακά στην ανάπτυξη του καπιταλισμού που προκάλεσε την επανάσταση της μπουρζουαζίας, όπως άλλωστε συνέβη και στην Ευρώπη.

Αυτή η στροφή της Ιαπωνίας προς τη Δύση που ξεκίνησε με το «άνοιγμα» των λιμανιών και την έξοδο από τον εθνικό απομονωτισμό (*sakoku*) στόχευε στην εγκαθίδρυση ενός σύγχρονου έθνους-κράτους. Για την επίτευξη αυτού του στόχου ακολούθησαν αλλαγές που στον οικονομικό τομέα εκφράστηκαν με τη βιομηχανική επανάσταση που ήρθε αργότερα από την αγγλική και στον πολιτικό τομέα μέσω της δημιουργίας ενός κεντροποιημένου πολιτικού συστήματος «υπό του οποίου η λαϊκή συμμετοχή δομείται μέσω κοινοβουλευτικών θεσμών συνταγματικής αρχής».³⁷ Ας σημειωθεί ότι η λαϊκή συμμετοχή στη διακυβέρνηση ήταν αρκετά περιορισμένη

³⁶ Beasley, W.G.. "Meiji Political Institutions." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 618-673, σ. 665.

³⁷ Sukhiro, Hirakawa. "Japan's turn to the West." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 432-498, σ. 432.

καθώς δε θεωρούσαν ότι «το προϊόν αιώνων δυτικής θεσμικής ανάπτυξης μπορούσε να μεταφυτευτεί σε μια ασιατική χώρα».³⁸

Η εποχή της οικονομικής αλλαγής αντανακλάται βασικά με την εισαγωγή του καπιταλιστικού οικονομικού συστήματος. Αν και αναδύθηκαν μικρές επιχειρήσεις που θα έκαναν την αγορά ελεύθερη και ανταγωνιστική, η Ιαπωνία επέλεξε τη χειραγώγηση και την κρατική παρέμβαση παρά τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Φυσικά, εξέχουσα σημασία δόθηκε στην κατασκευή υποδομών απαραίτητων για την ανάπτυξη της βιομηχανίας. Με άλλα λόγια, διευκολύνθηκαν οι μετακινήσεις και οι επικοινωνίες, βελτιώθηκαν οι χρηματοπιστωτικοί θεσμοί και αναπτύχθηκε η σύγχρονη εργοστασιακή βιομηχανία.

Επιπροσθέτως, αναπτύχθηκε η αμυντική βιομηχανία λόγω της εξωτερικής απειλής της Δύσης και της προσπάθειας αυτοπροστασίας. Ωστόσο, ως εμπόδια στην εφαρμογή των οικονομικών αλλαγών στάθηκαν προβλήματα, όπως η διαμάχη μεταξύ κυβέρνησης και *daimyo* για τον οικονομικό. Για το λόγο αυτό οι αλλαγές χρειάστηκαν τουλάχιστον δέκα χρόνια για να πραγματοποιηθούν. Ως κίνητρο των αλλαγών παρουσιάζεται ο φόβος για την εξωτερική απειλή από τη Δύση, γεγονός που καλούσε για δημιουργία μιας ισχυρής κυβέρνησης και την επίτευξη εθνικής ενότητας. Παρ' όλα αυτά οι Ιάπωνες βρέθηκαν μπροστά σε ένα δίλημμα: από τη μια η εθνική ενότητα βασιζόταν στη διατήρηση της παράδοσης και των θεσμών της και από την άλλη πλευρά η ύπαρξη ισχυρής κυβέρνησης προϋπέθετε στοιχεία δυτικής τεχνολογίας, όπως σύγχρονα όπλα. Η Ιαπωνία, επομένως, καλούνταν να επιλέξει μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού.

Η δεκαετία του 1890 διακρίνεται από την ολοκλήρωση της θεσμικής διάρθρωσης «μέσω εφαρμογής του Συντάγματος Meiji».³⁹ Ο ρόλος των συμβουλίων ήταν καθαρά επικουρικός στην αυτοκρατορική διακυβέρνηση και σταδιακά ενσωματώθηκαν στα υπουργικά συμβούλια οι αρχηγοί του Κινήματος Δικαιωμάτων του Λαού (της δεκαετίας του 1880). Για πολλούς ιστορικούς η σημαντικότερη επιτυχία που κατάφερε η Ιαπωνία στο διεθνή τομέα, ήταν η αναθεώρηση των άνισων συνθηκών (1894).

Τα χρόνια που ακολούθησαν εμπειρείχαν μια αλυσίδα πολέμων με ευνοϊκά ωστόσο αποτελέσματα. Ο πατριωτισμός σε συνδυασμό με το μιλιταρισμό και τον

³⁸ Jansen, Marius B.. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 1-49, σ. 33.

³⁹ Sukhiro, Hirakawa. "Japan's Turn to the West." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 1-49, σ. 6.

επεκτατισμό θεωρήθηκαν σημαντικά για την ύπαρξη ενός έθνους που κατάφερε να πετύχει στρατιωτικές νίκες που ανύψωσαν το ηθικό του λαού. Ο Α΄ Σινοϊαπωνικός πόλεμος (1894-1895) συνέπεσε με την εποχή της βιομηχανοποίησης και της ενίσχυσης των ενόπλων δυνάμεων οδηγώντας στη νίκη επί της Κίνας. Το ίδιο αποτέλεσμα είχε και ο Β΄ Σινοϊαπωνικός πόλεμος σχεδόν 30 χρόνια αργότερα (1937-1945). Παρ' όλα αυτά, η Ιαπωνία στράφηκε και προς έναν άλλο γείτονα, τη Ρωσία, λόγω των επεκτατικών φιλοδοξιών της δεύτερης προς τη Μαντζουρία και την Κορέα (1904-1905). Για άλλη μια φορά, η Ιαπωνία κατάφερε όχι μόνο να νικήσει, αλλά και να προσαρτήσει το 1905 την Κορέα η οποία παρέμεινε προτεκτοράτο της Ιαπωνίας μέχρι και το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ακολούθησε ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος κατά τον οποίο η Ιαπωνία τάχθηκε με τις νικηφόρες δυτικές δυνάμεις και βγήκε αλώβητη από τη μάχη.

Εύκολα, λοιπόν, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η Παλινόρθωση Meiji μετέτρεψε την Ιαπωνία σε μια παγκόσμια βιομηχανική δύναμη με στρατιωτικές επιδιώξεις και απώτερο στόχο και σκοπό τη διεύρυνση της σφαίρας επιρροής της. Θα μπορούσε να πει κανείς ότι η περίοδος Meiji ήταν για την Ιαπωνία το σημείο έναρξης στο δρόμο για την ανάδυσή της ως μεγάλη δύναμη. Μέσω των μεταρρυθμίσεων το κράτος κατάφερε να κεντροποιηθεί διοικητικά, οδηγώντας στην ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας.

Σκοπός της κυβέρνησης Meiji ήταν να πείσει το λαό ότι «ο εμπλουτισμός της χώρας ήταν εξίσου σημαντικός στόχος με την ενίσχυση της άμυνάς της».⁴⁰ Γι' αυτό και προωθήθηκε το σύνθημα: «Πλούσια χώρα, ισχυρός στρατός». Η Ιαπωνία επένδυσε σε σημαντικό βαθμό στις σχέσεις της με τη Δύση και «φάνηκε πλέον να είναι καλόπιστο μέλος της κοινότητας των σύγχρονων βιομηχανικών μεγάλων δυνάμεων».⁴¹ Η περίοδος αυτή εγκαινίασε μια νέα εποχή μέσω κοινωνικών αλλαγών με την ανάδυση νέων τάξεων, μέσω οικονομικών αλλαγών με την εξέλιξη της βιομηχανοποίησης της χώρας, μέσω πολιτικών αλλαγών με τη θέσπιση συντάγματος, και τέλος, μέσω πολέμων και διπλωματικών διαπραγματεύσεων για την εδραίωση της Ιαπωνίας στη διεθνή σκηνή.

⁴⁰ Iriye, Akira. "Japan's Drive to Great Power." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 721-782, σ. 729.

⁴¹ Iriye, Akira. "Japan's Drive to Great Power." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): 721-782, σ. 771.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ

Η Ιαπωνία πριν και κατά τη Διάρκεια των Δύο Παγκοσμίων Πολέμων

Συνεχίζοντας στην περίοδο Meiji, η οποία εκτός από αναπτυξιακή μπορεί επίσης να χαρακτηριστεί και πολυτάραχη αφού περίπου στο μέσο της κάνει την εμφάνισή του ο Α΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος, αντιλαμβανόμαστε την προσπάθεια της Ιαπωνίας να αναδειχθεί μεγάλη δύναμη και να εδραιώσει την περιφερειακή της ηγεμονία. Βέβαια, αυτή είναι μόνο η αρχή· οι πόλεμοι που ακολουθούν μέχρι το 1945 θα κρίνουν σημαντικά την πορεία της Ιαπωνίας στη διεθνή πολιτική και οικονομική σκηνή. Μέσα σε μια δεκαετία περίπου από τη λήξη του Α΄ Σινοϊαπωνικού Πολέμου ξεσπά ο Ρωσοϊαπωνικός πόλεμος που ακολουθείται από έναν δεύτερο Σινοϊαπωνικό πόλεμο, όχι όμως και πάλι νικηφόρο για τους Ιάπωνες.

Η χώρα, ωστόσο, δε στράφηκε μόνο εναντίον των γειτονικών κρατών. Συμμετείχε επίσης και στους δύο Παγκόσμιους Πολέμους εκ των οποίων όμως μόνο ο πρώτος είχε θετικά αποτελέσματα. Η Ιαπωνία επέλεξε το λάθος στρατόπεδο στο Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο υπομένοντας τις ανάλογες συνέπειες. Αυτές δεν ήταν μόνο η ολοκληρωτική ήττα αλλά και οι φοβερές καταστροφές και απώλειες που υπέστη με τη ρίψη των ατομικών βομβών στη Hiroshima και το Nagasaki.

2.1. Α΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος

Το τέλος του 19^{ου} αιώνα σήμαινε το τέλος της δυτικής κυριαρχίας στην Ασία και ταυτόχρονα την αρχή της ανάπτυξης της εθνικής ισχύος της Ιαπωνίας, δίνοντάς της την ευκαιρία να παίξει σημαντικό ρόλο στην περιφέρεια. Επιπρόσθετα, η βιομηχανοποίηση του 19^{ου} αιώνα οδήγησε στην ενίσχυση των ναυτικών δυνάμεων και των δυνάμεων εδάφους της χώρας συμβάλλοντας στη νίκη της Ιαπωνίας επί της Κίνας στον Α΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο.

Η σύγκρουση αυτή, που ξεκίνησε το 1894, είχε ως στόχο την απομάκρυνση των Κινέζων από την Κορέα. Οι Ιάπωνες διέσχισαν τον ποταμό Yalu, στα σύνορα της Β. Κορέας με την Κίνα, και κατέκτησαν την στρατηγικής σημασίας χερσόνησο Liaotung στη βορειοανατολική Κίνα. Μέχρι το Φεβρουάριο 1985 η Ιαπωνία είχε ήδη καταλάβει και την περιοχή Weihaiwei στη χερσόνησο Shantung της ανατολικής Κίνας. Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθούν οι σημαντικές διαφωνίες που εξέφρασαν ο στρατός και η κυβέρνηση ως προς την επεκτατικότητα του κράτους.

Συγκεκριμένα, ο στρατός επέμενε στη διατήρηση της χερσονήσου Liaotung και την προέλαση στην επαρχία Chihli και το Πεκίνο. Μολαταύτα, η κυβέρνηση υποστήριζε την κινητοποίηση για άμεση κατάκτηση της Ταϊβάν και των νήσων Pescadores προκειμένου να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη πιθανότητα νίκης. Έτσι, το Φεβρουάριο 1895 προχώρησε σε διαπραγματεύσεις στο Shimonoseki που κατέληξαν στη σύναψη συνθήκης ειρήνης με την προσχώρηση της χερσονήσου Liaotung, της Ταϊβάν και των νήσων Pescadores στην Ιαπωνία. Ο Mark R. Peattie αιτιολογεί τη στάση αυτή της Ιαπωνίας, τονίζοντας ότι «η αρχηγία Meiji [...] έβλεπε την κατάκτηση νέων περιοχών ως μέσο ενίσχυσης του αυτοκρατορικού κύρους».⁴² Πετυχαίνοντας την κατοχή της Ταϊβάν κέρδισε επίσης τη συμμετοχή της στο αυτοκρατορικό συνέδριο της Κίνας, δράττοντας μια «ευκαιρία περαιτέρω εξερεύνησης της Κίνας και ανταγωνισμού με τη Ρωσία για την Κορέα και τη Μαντζουρία».⁴³

Μια στροφή όμως των γεγονότων άλλαξε τελείως την κατάσταση αυτή. Η Ρωσία σε συνεργασία με τη Γαλλία και τη Γερμανία σχημάτισαν την «Τριπλή Παρέμβαση» που πέτυχε την επιστροφή της χερσονήσου Liaotung στην Κίνα, η οποία όμως με τη σειρά της έπρεπε να τη νοικιάσει στη Ρωσία. Η εξέλιξη αυτή δεν ήταν καθόλου ευνοϊκή για την Ιαπωνία που, μετά τις νίκες της επί της αναθεώρησης άνισων συνθηκών με τις δυτικές χώρες, έβλεπε για άλλη μια φορά τις τελευταίες να παρεμβαίνουν σε δικά της ζητήματα.

Επειδή όμως ο επεκτατικός χαρακτήρας της Ιαπωνίας έκανε την εμφάνισή του μαζί με την ταχεία βιομηχανοποίηση του 19^{ου} αιώνα, όπως προαναφέρθηκε, σύμφωνα με τον ιστορικό Akira Iriye η χώρα κατάφερε να εδραιώσει το κύρος της ανάμεσα στις μεγάλες βιομηχανικές δυνάμεις. Με τη νίκη της στον πόλεμο η Ιαπωνία επιχείρησε την προώθηση και εφαρμογή μεταρρυθμίσεων στην Κορέα που θα είχαν ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της. Για παράδειγμα, κατασκεύασαν σιδηροδρόμους και ενίσχυσαν την ταχεία ανάπτυξη των εμπορικών δραστηριοτήτων. Εν τούτοις, τα επόμενα χρόνια η Ιαπωνία βρέθηκε μπροστά στην προσπάθεια αντιμετώπισης ενός άλλου γειτονικού κινδύνου· της απειλητικής επεκτατικότητας της Ρωσίας.

⁴² Peattie, Mark R.. "The Japanese Colonial Empire, 1895-1945." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI (1993): 217-270, σ. 225.

⁴³ Jansen, Marius B.. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): 1-49, σ. 5.

2.2. Ρωσοϊαπωνικός Πόλεμος

Μετά τη νίκη της στο Σινοϊαπωνικό πόλεμο, η Ιαπωνία έπρεπε να αντιμετωπίσει τη σύγκρουση των συμφερόντων με τη Ρωσία. Πιο συγκεκριμένα, τα συμφέροντα αυτά ήταν κυρίως εδαφικά, αφού και τα δύο κράτη ενδιαφέρονταν για την κυριαρχία επί της Κορέας, της Μαντζουρίας και άλλων περιοχών στα μεταξύ τους σύνορα. Ως αφορμή πολέμου φαίνεται να στάθηκε η απόρριψη, από την πλευρά της Ρωσίας, της πρότασης της Ιαπωνίας για αναγνώριση της εξουσίας της Ρωσίας στη Μαντζουρία με αντάλλαγμα την ελεύθερη εξουσία της Ιαπωνίας στην Κορέα. Αν και επίσημα ο πόλεμος ξεκίνησε το 1904, οι προετοιμασίες ωστόσο είχαν αρχίσει από την αρχή της δεκαετίας, όταν οι Ιάπωνες φοβούμενοι για την επεκτατική πολιτική της Ρωσίας έσπευσαν να ζητήσουν τη βοήθεια των ΗΠΑ.

Το 1901, λοιπόν, η Ιαπωνία προσέγγισε τις ΗΠΑ με σκοπό να συμμαχήσουν εναντίον της Ρωσίας, όμως οι ΗΠΑ «δεν κατείχαν την απαραίτητη στρατιωτική ικανότητα για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που θα επιβάλλονταν από μια τέτοια συμμαχία».⁴⁴ Τον επόμενο χρόνο στράφηκαν προς τη Βρετανία. Μετά από ένα θερμό επεισόδιο, που περιελάμβανε την επίθεση ρωσικών πλοίων σε βρετανικά αλιευτικά πλοία (νομίζοντας πως κινούνται με εχθρική διάθεση), η Βρετανία απαγόρευσε το πέρασμα ρωσικών πλοίων από τη Διώρυγα του Σουέζ.

Οι Ιάπωνες κατάφεραν να βυθίσουν το ρωσικό ναυτικό, κάτι που αποτέλεσε «μια από τις δραματικότερες καταστροφές στην ιστορία του ναυτικού».⁴⁵ Σε αυτό ήρθε να προστεθεί η ελάχιστη υποστήριξη που λάμβανε η Ρωσία από το εσωτερικό της και οι συνεχώς αυξανόμενοι φόβοι για ανατροπή του τσαρικού καθεστώτος. Όμως και για την Ιαπωνία η κατάσταση δεν ήταν τόσο ευνοϊκή, καθώς αντιμετώπιζε οικονομικές δυσκολίες και δεν ήταν σε θέση να αναλάβει καινούριες πολεμικές δράσεις. Για τη σύναψη, ωστόσο, ειρηνευτικής συνθήκης η Ιαπωνία είχε συγκεκριμένες απαιτήσεις από τη Ρωσία:

- 1) την κυριαρχία στην Κορέα,
- 2) την υποχώρηση της Ρωσίας από τη Μαντζουρία,
- 3) τη διεκδίκηση της «ενοικίασης» του Liaotung από τη Ρωσία
- 4) τον έλεγχο του σιδηροδρόμου από το Harbin μέχρι το λιμάνι Arthur,

⁴⁴ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 37.

⁴⁵ Στο ίδιο, σ. 37.

- 5) τον πλήρη έλεγχο του Sakhalin,
- 6) πολεμικές αποζημιώσεις,
- 7) την παράδοση των ρωσικών πολεμικών πλοίων,
- 8) τον περιορισμό της ρωσική ναυτικής δραστηριότητας, και τέλος
- 9) τη διεκδίκηση περισσότερων αλιευτικών δικαιωμάτων.

Θα μπορούσαμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι ο πόλεμος αυτός έληξε με τις ευνοϊκότερες συνθήκες για την Ιαπωνία. Στη Συνθήκη του Portsmouth στις 5 Σεπτεμβρίου 1905 ικανοποιήθηκαν όλα τα αιτήματα των Ιαπώνων εκτός του πλήρους ελέγχου του Sakhalin (διατήρησε μόνο την κυριαρχία του στο νότιο Sakhalin) και της διεκδίκησης πολεμικών αποζημιώσεων από τη Ρωσία. Μάλιστα, η Ιαπωνία παραιτήθηκε από το αίτημα για παράδοση των ρωσικών πλοίων. Πέραν αυτών, πέτυχε την επανάκτηση της χερσονήσου Liaotung (ή αλλιώς της περιφέρειας Kwantung), καθώς και την απόκτηση κυριαρχίας σε λιμάνια στρατηγικής σημασίας, όπως το λιμάνι Dainen και το λιμάνι Arthur. Το τελευταίο, μάλιστα, κατέστη ως η καλύτερη ναυτική βάση και ένα από τα πιο σημαντικά εμπορικά κέντρα των ακτών της ΒΑ Ασίας.

Παρά ταύτα, κατά τη γνώμη πολλών ιστορικών το σημαντικότερο αποτέλεσμα του πολέμου ήταν το γεγονός ότι η Κορέα κατέστη προτεκτοράτο της Ιαπωνίας (1905). Αυτή ήταν μια μεταρρυθμιστική περίοδος για την Κορέα, καθώς η Αυτοκρατορία της Ιαπωνίας ανέλαβε τη λειτουργία των θεσμικών οργάνων της κορεατικής κυβέρνησης, συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας και των δικαστηρίων, και επίσης ανέλαβε τη διεύθυνση των στρατιωτικών υποθέσεων, των μεταφορών και των επικοινωνιών. Στόχος, επομένως, ήταν η εγκαθίδρυση του ιαπωνικού ελέγχου επί της κορεατικής χερσονήσου.

Επιπρόσθετα, με το πρόσχημα του εκσυγχρονισμού, έγιναν και άλλες πολιτικές, κοινωνικές και εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις με πιο σημαντική αυτή της αντικατάστασης της κορεατικής γλώσσας από την ιαπωνική. Όπως ήταν φυσικό, υπήρξε έντονη λαϊκή αντίσταση κατά τη διάρκεια των χρόνων μεταξύ της εγκαθίδρυσης του προτεκτοράτου και της προσάρτησης της χερσονήσου από την αυτοκρατορία. Αντίθετα, στην Ταϊβάν δε σημειώθηκε σοβαρή απειλή της δημόσιας ειρήνης, αφού ο λαός επέλεξε να μην αντισταθεί και απλώς να ανεχτεί την ιαπωνική

παρουσία προκειμένου να επιβιώσει. Η επεκτατική διάθεση της Ιαπωνίας συνέχισε να υφίσταται, οδηγώντας σταδιακά τη χώρα στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

2.3. Η είσοδος της Ιαπωνίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Μετά τη νίκη της στο Ρωσοϊαπωνικό πόλεμο, η Ιαπωνία κέρδισε την παγκόσμια προσοχή και κατάφερε να προετοιμάσει το έδαφος για την ανάδειξή της σε μεγάλη δύναμη. Κατάφερε δηλαδή να επιβεβαιώσει πως, αν και μικρό έθνος, «όχι μόνο διέφυγε του αποικιακού ελέγχου των δυτικών επεκτατικών δυνάμεων», αλλά έγινε το ίδιο ένα επεκτατικό έθνος «με δική του κυριαρχία στο δρόμο του προς την ηγεμονία στην ανατολική Ασία και το δυτικό Ειρηνικό». ⁴⁶

Μπορεί ο Α΄ΠΠ να θεωρείται ευρωπαϊκό θέμα κυρίως, ωστόσο είχαν ανοίξει συνολικά έντεκα μέτωπα σε Μ. Ανατολή και Αφρική. Μέσω του πολέμου αυτού κατάφερε η Ιαπωνία να παρουσιάσει την επεκτατική της διάθεση. Όπως επιβεβαιώνει και ο ιστορικός Ikuhito Hata, «η βάση της ιαπωνικής εξωτερικής πολιτικής αμέσως μετά το Ρωσοϊαπωνικό Πόλεμο ήταν η προέλαση στην ήπειρο εντός ενός πλαισίου διεθνούς συνεργασίας». ⁴⁷ Αυτό άλλωστε αποτελούσε και μέρος της ανάκαμψης του κράτους μετά τον πόλεμο. Όταν ξεκίνησε, λοιπόν, ο Α΄ΠΠ το καλοκαίρι του 1914, η κυβέρνηση Okuma τάχθηκε στο πλευρό των Συμμαχικών Δυνάμεων κηρύσσοντας πόλεμο στη Γερμανία.

Απώτερος στόχος και σκοπός της Ιαπωνίας ήταν η διεκδίκηση των γερμανικών αποικιών στη Μικρονησία. Επομένως, «ως μέλος της συμμαχικής ένωσης εναντίον της Γερμανίας, η Ιαπωνία μπορούσε να διατηρήσει τόσο ‘τα κέρδη μιας συμμετέχουσας χώρας, όσο και τα κέρδη μιας ουδέτερης χώρας’». ⁴⁸ Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, συνεχίστηκε αμείωτο το ενδιαφέρον της Ιαπωνίας για την επέκταση της στην ήπειρο και εκφράστηκε εντόνως μέσω της παρουσίασης των «Εικοσιένα Αιτημάτων» της προς την Κίνα (1915).

Τα αιτήματα αυτά χωρίστηκαν σε πέντε ομάδες, με τις πρώτες τέσσερις να σχετίζονται με τη διεκδίκηση δικαιωμάτων στη Shantung, τη Μαντζουρία, την κεντρική πεδιάδα Yangtze, και την ακτή της Κίνας. Η τελευταία ομάδα αιτημάτων

⁴⁶ Hata, Ikuhito. “Continental Expansion, 1905-1941.” *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century VI* Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): 271-314, σ. 271.

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 277.

⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 279.

αφορά την αποστολή Ιαπώνων συμβούλων στην Κίνα για την εδραίωση κοινού σινοϊαπωνικού ελέγχου στην αστυνομική, στρατιωτική και οικονομική διοίκηση. Στόχος και πάλι ήταν η προσπάθεια αποδυνάμωσης της κινεζικής κυβέρνησης και η αμφισβήτηση της κινεζικής κυριαρχίας. Η Κίνα απάντησε με αποκλεισμό των ιαπωνικών προϊόντων στην κινεζική αγορά, και οι ΗΠΑ με τη Βρετανία κατόρθωσαν να πείσουν την Ιαπωνία να παραιτηθεί από την τελευταία ομάδα απαιτήσεων περί κυβερνητικού ελέγχου της Κίνας.

Η περίοδος του Α΄ΠΠ χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον τομέα σύναψης συνθηκών και συμφωνιών όχι μόνο με χώρες της ανατολικής Ασίας, αλλά και με δυτικές χώρες. Η Ρωσική Επανάσταση, έχοντας ήδη ξεσπάσει το 1917, ώθησε την Ιαπωνία να αποστείλει δυνάμεις στη Σιβηρία για να παρέμβουν στην επανάσταση και να υπογράψει συνθήκη κοινής άμυνας με την Κίνα με στόχο την παρεμπόδιση της επέκτασης της επανάστασης στην Άπω Ανατολή. Παράλληλα, συμμετείχε και σε διάφορες συμφωνίες με δυτικές δυνάμεις, όπως για παράδειγμα τις Ναυτικές Συμφωνίες της Washington και του Λονδίνου, και τη Συμφωνία της Γενεύης. Οι συμφωνίες αυτές αφορούσαν κυρίως τη μείωση των εξοπλισμών, κάτι που δεν υποστήριζε σθεναρά η Ιαπωνία επειδή ακριβώς δεν είχε βιώσει τις επιπτώσεις του πολέμου στον ίδιο βαθμό με την Ευρώπη.

Βγήκε, λοιπόν, από τον πόλεμο με τον αέρα του νικητή χωρίς ωστόσο να υποστεί τις οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες ενός παγκοσμίου πολέμου. Η συνθήκη που προέκυψε από το Συνέδριο Ειρήνης των Βερσαλλιών το 1919, αναγνώριζε τα δικαιώματα της Ιαπωνίας στην περιοχή Shantung και την ίδια (την Ιαπωνία) ως μία εκ των πέντε μεγάλων δυνάμεων, δίνοντάς της παράλληλα μια θέση στο Συμβούλιο της ΚτΕ. Ακόμη κατάφερε να κατακτήσει τις νήσους Caroline, Marianas, και Marshall που θεωρούνταν στρατηγικής σημασίας για τη ναυτική της δύναμη, ικανοποιώντας τις επεκτατικές της επιθυμίες.

2.4. Β΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος

Η Ιαπωνία δε σταμάτησε την επεκτατική της πολιτική προς την απόλυτη κυριαρχία της ηπείρου ούτε μετά το τέλος του Α΄ΠΠ. Η Μαντζουρία, ως μια σημαντική χώρα για την Ιαπωνία, αποτέλεσε έναν από τους πρωταρχικούς της στόχους. Έτσι λοιπόν, το Σεπτέμβριο του 1931 ο στρατός Kwantung εισέβαλε στη

Μαντζουρία και έξι μήνες αργότερα η Ιαπωνία εγκαθίδρυσε ένα «καθεστώς μαριονέτα» στο Manchukuo. Ως υπεύθυνος της ασφάλειας του νεοσύστατου κράτους ορίστηκε ο στρατός Kwantung αποδεικνύοντας το νεο-ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα του στρατού και οδηγώντας δικαίως το Louis Hayes στο συμπέρασμα ότι «αυτή είναι καθαρά μια περίπτωση της αλεπούς να φυλάει τα κοτόπουλα»⁴⁹.

Για τους σύγχρονους ιστορικούς, η περίοδος από την κατοχή της Μαντζουρίας μέχρι το Β΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο αποτελεί μια μεταβατική περίοδο και χαρακτηρίζεται ως «κοσμοϊστορική καμπή».⁵⁰ Κατά την περίοδο αυτή υπήρχαν πολλοί που θεωρούσαν ότι μια πιθανή εισβολή στην Κίνα θα μπορούσε να αποβεί μοιραία. Λόγω της έκρηξης του πολέμου και της επίθεσης που δέχθηκαν από τον κινεζικό εθνικισμό, κατέρρευσε η εικόνα της σταθερότητας της Ιαπωνίας.

Τον Ιούλιο 1937 και ενώ εκτελούνταν στρατιωτική άσκηση των ιαπωνικών στρατευμάτων κοντά στο Πεκίνο, οι Κινέζοι επιτέθηκαν και την επομένη οι Ιάπωνες ανταπέδωσαν τα πυρά. Η σύγκρουση αυτή είναι γνωστή ως «το επεισόδιο στη Γέφυρα του Marco Polo». Μετά την πτώση του Πεκίνου, οι ιαπωνικές δυνάμεις προχώρησαν νοτιότερα, στον ποταμό Yangtze. Ωστόσο, λόγω της επιδείνωσης της συγκρουσιακής κατάστασης στη Σανγκάι, το ιαπωνικό ναυτικό ζήτησε τη βοήθεια του στρατού και ακολούθησε γενική κινητοποίηση της Κίνας.

Το Μάρτιο του 1938 η Ιαπωνία έκανε πρόταση συνθηκολόγησης προς την Κίνα, κάτι που η τελευταία απέρριψε. Στη συνέχεια ο Mao Tse-tung «ανακοίνωσε τη δημοφιλή θεωρία του ‘παρατεταμένου πολέμου’, καλώντας για αποφασιστική νίκη και εμπνέοντας ένα εθνικό μαχητικό πνεύμα».⁵¹ Οι Ιάπωνες, όμως, θεώρησαν υπεύθυνες τις δυτικές δυνάμεις (ΗΠΑ, Βρετανία, Σοβιετική Ένωση και Γαλλία) για την επιμήκυνση του πολέμου, λόγω της στρατιωτικής και ψυχολογικής υποστήριξης που παρείχαν στην Κίνα.⁵² Για το λόγο αυτό, η Ιαπωνία παραιτήθηκε από κάθε πιθανότητα σύναψης ειρήνης με την Κίνα και συμάχησε με τη Γερμανία και την Ιταλία, και το Δεκέμβριο του 1941 εισήλθε επισήμως στο Β΄ΠΠ κηρύσσοντας τον πόλεμο στις ΗΠΑ μέσω της επίθεσης στο Pearl Harbor.

⁴⁹ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 54.

⁵⁰ Hata, Ikuhito. “Continental Expansion, 1905-1941.” *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): 271-314, σ. 299.

⁵¹ Στο ίδιο, σ.306.

⁵² Στο ίδιο, σ.308.

2.5. Η Ιαπωνία στο πλευρό των δυνάμεων του Άξονα (Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος)

Με την επίθεση στο Pearl Harbor στις 7 Δεκεμβρίου 1941 «ο πόλεμος στην Κίνα απορροφήθηκε από τον Πόλεμο στον Ειρηνικό». ⁵³ Οι ενδοκρατικές διαταραχές που επικράτησαν στην ιαπωνική πολιτική σκηνή οδήγησαν στην παραίτηση του Πρωθυπουργού Kanoe και την αντικατάστασή του από το Στρατηγό Tojo Hideki και είχαν ως αποτέλεσμα την αποφασιστική είσοδο της Ιαπωνίας στον Β΄ΠΠ. Ο νέος πρωθυπουργός ξεκίνησε αμέσως το σχεδιασμό της πολεμικής στρατηγικής και λαμβάνοντας την έγκριση του Αυτοκρατορικού Συμβουλίου για πόλεμο, διέταξε την επίθεση των ιαπωνικών αεροδυνάμεων στο Pearl Harbor στις 7 Δεκεμβρίου 1941, όπου οι ΗΠΑ υπέστησαν σοβαρές απώλειες.

Αλλά και η Ιαπωνία είχε μετέπειτα να αντιμετωπίσει τα παραγωγικά προβλήματα του στρατού, καθώς και την απαγόρευση των αμερικανικών εξαγωγών προς την Ιαπωνία, και κυρίως το πετρελαϊκό εμπάργκο. Σύμφωνα με τον P.Duus «η προσπάθεια δημιουργίας μιας αυτόνομης οικονομικής σφαίρας στην ανατολική Ασία για να αντισταθμίσει την εξάρτηση της Ιαπωνίας από τη Δύση, ήταν αντιφατική». ⁵⁴ Συνεχίζοντας επεξηγεί πως ήταν αδύνατη η επίτευξη ανεξαρτητοποίησης, λόγω ανάγκης εισαγωγής τεχνολογίας και βασικών πρώτων υλών από τις προηγμένες δυτικές οικονομίες.

Αν και είχε ήδη εισέλθει στις Συμμαχικές Δυνάμεις του Άξονα (ή αλλιώς Τριμερή Συμφωνία) μαζί με τη Γερμανία και την Ιταλία, η Ιαπωνία υπέγραψε τον Απρίλιο του 1941 σύμφωνο ουδετερότητας με τη Ρωσία. Μολαταύτα, λίγους μήνες αργότερα η Γερμανία, εισέβαλε στη Ρωσία θέτοντας την Ιαπωνία σε δίλημμα: από τη μια η τήρηση του Τριμερούς Συμφώνου με τη Γερμανία και από την άλλη το πιο πρόσφατο σύμφωνο ουδετερότητας με τη γείτονα Ρωσία. Και ενώ ο πόλεμος συνεχιζόταν, τέσσερα χρόνια μετά, στο Συνέδριο της Γιάλτας (Φεβρουάριος 1945), ο Stalin κήρυξε πόλεμο εναντίον της Ιαπωνίας.

Δημιουργώντας εχθρικές σχέσεις με τόσο ισχυρούς αντιπάλους, όπως τη Σοβιετική Ένωση και τις ΗΠΑ, η ήττα της Ιαπωνίας ήταν αναπόφευκτη. Το καλοκαίρι του 1945 σηματοδεύτηκε από τη ρίψη ατομικών βομβών στη Hiroshima και το Nagasaki και ο συνολικός αριθμός σε ανθρώπινες απώλειες ανήλθε στα τρία

⁵³ Στο ίδιο, σ.313.

⁵⁴ Duus, Peter. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI (1993): 1-53, σ. 27.

εκατομμύρια περίπου. Λίγες ημέρες αργότερα ο Αυτοκράτορας Hirohito ανακοίνωσε την παράδοση της χώρας στα χέρια των Συμμάχων. Δεν έλειψαν φυσικά και οι ακραίες αντιδράσεις στο άκουσμα και μόνο αυτής της ανακοίνωσης. Παραδειγματικά, κάποιοι προσπάθησαν να κλέψουν το λόγο του Αυτοκράτορα για να μη μεταδοθεί, ενώ ο υπουργός πολέμου αυτοκτόνησε. Παρ' όλα αυτά, στις 2 Σεπτεμβρίου 1945 υπεγράφη η παράδοση στο πλοίο USS Missouri στην ακτή του Τόκιο.

2.6. Η κατοχή της Ιαπωνίας

Κατά τη διάρκεια της Διάσκεψης του Potsdam (Αύγουστος 1945) όπου συμμετείχαν οι ηγέτες των τριών μεγάλων συμμαχικών δυνάμεων (ο H.Truman, Πρόεδρος των ΗΠΑ, J.Stalin, ηγέτης της ΕΣΣΔ, και τέλος ο W.Churchill, πρωθυπουργός της Βρετανίας) προειδοποίησαν την Ιαπωνία η οποία όμως αγνόησε τη Διακήρυξη που απαιτούσε άνευ όρων παράδοση και συνέχισε να μάχεται εναντίον των ΗΠΑ. Έτσι, στις 6 και 9 Αυγούστου 1945 οι ΗΠΑ επιτέθηκαν με ατομικές βόμβες στη Hiroshima και το Nagasaki, αντίστοιχα, και στις 15 Αυγούστου ο αυτοκράτορας της Ιαπωνίας απευθυνόμενος για πρώτη φορά στο λαό ανακοίνωσε την παράδοση της χώρας. Λίγες ημέρες αργότερα αφίχθη στο Atsugi ο McArthur, Ανώτατος Διοικητής των Συμμαχικών Δυνάμεων (ΑΔΣΔ) που θα ήταν υπεύθυνος για την, πρώτη φορά στην ιστορία, κατοχή της Ιαπωνίας (που διήρκεσε επτά περίπου χρόνια) και τη μεταπολεμική της αναδιάρθρωση.

Η πρώτη φάση της κατοχής (1945-1947) περιλαμβάνει πολιτικές μεταρρυθμίσεις που άλλαξαν σχεδόν ολοκληρωτικά την Ιαπωνία. Αρχικά, θεωρείται σημαντική η χειραφέτηση των γυναικών και η αναθεώρηση του εκλογικού νόμου για τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική ζωή της χώρας, δίνοντάς τους το δικαίωμα ψήφου. Επίσης, στις αρχές του Οκτωβρίου 1945 οι Συμμαχικές Δυνάμεις φρόντισαν όχι μόνο για την άρση νόμων περί περιορισμών στις πολιτικές, αστικές και θρησκευτικές ελευθερίες, αλλά και την κατάργηση των zaibatsu (εταιριών που ανήκαν σε οικογένειες) με την ταυτόχρονη αντικατάστασή τους από keiretsu (δίκτυα, δηλαδή, εταιριών με κοινούς δεσμούς τραπεζών με εμπορικές εταιρείες). Παράλληλα, τέθηκε σε ισχύ αντι-μονοπωλιακή νομοθεσία που στράφηκε εντόνως εναντίον των εμπορικών αυτοκρατοριών zaibatsu.

Άλλη μια σημαντική αλλαγή εκείνη την εποχή ήταν η έγκριση νόμων για τη δημιουργία εργατικών σωματείων (Δεκέμβριος 1945), για την προσαρμογή των εργατικών σχέσεων και την καλύτερη επίλυση διαμαχιών (Σεπτέμβριος 1946), και τέλος, για τους κανόνες εργασίας (Απρίλιος 1947) με τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας, την καθιέρωση του οκταώρου και αποζημιώσεις για τα εργατικά ατυχήματα. Επιπρόσθετα, ακολούθησαν αλλαγές όσον αφορά τις λειτουργίες των υφιστάμενων υπουργείων και κατ' επέκταση ο «διαμελισμός» τους. Για παράδειγμα, το Υπουργείο Εσωτερικών χωρίστηκε σε Υπουργείο Εργασίας, Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας, Υπουργείο Κατασκευών και Υπουργείο Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Περνώντας στη δεύτερη φάση της κατοχής (1947-1952) θα θεωρούνταν βασική παράλειψη αν δεν αναφερόμασταν στην αναθεώρηση του συντάγματος που προτάθηκε το 1946 και τέθηκε τελικά σε ισχύ το Μάιο 1947, καθορίζοντας από το Προοίμιο του Άρθρου 1 «την κυριαρχία του λαού και τη θέση του αυτοκράτορα ως συνταγματικού μονάρχη».⁵⁵ Ο αυτοκράτορας, επομένως, δεν κατείχε πλέον πολιτική ισχύ αλλά ήταν απλώς ένα σύμβολο, κάτι που δυσαρέστησε τους Ιάπωνες. Αντιθέτως, αποδέχτηκαν μετά χαράς το Άρθρο 9 περί απάρνησης του πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό καλούσε για μόνιμη αποκήρυξη των στρατιωτικών δυνάμεων ως μέσου επιβολής της ιαπωνικής κρατικής πολιτικής, εμποδίζοντας με αυτόν τον τρόπο την Ιαπωνία να ξαναγίνει απειλή για την παγκόσμια ειρήνη. Μία τέτοια απόφαση δε θα μπορούσε παρά να υποστηριχθεί σθεναρά από το λαό που, αποδυναμωμένος από τον πόλεμο και με τις μνήμες της ρίψης δύο ατομικών βομβών, είχε απογοητευτεί από τον ιαπωνικό στρατό. Φυσικά, το άρθρο αυτό βρήκε υποστηρικτές στα κόμματα της αντιπολίτευσης, από τα οποία χρησιμοποιήθηκε ευρύτατα, προκειμένου «να παρεμποδίσουν τις προσπάθειες της κυβέρνησης για εξάπλωση του διεθνούς ρόλου ασφαλείας της Ιαπωνίας».⁵⁶

Άλλα άρθρα του αναθεωρημένου συντάγματος αφορούσαν το πολιτικό σύστημα της χώρας και, συγκεκριμένα, καθόριζαν τη Βουλή ως μοναδική πηγή νομοθεσίας και την εκλογή του υπουργικού συμβουλίου από το κόμμα πλειοψηφίας ή τη συναινετική κυβέρνηση στη Βουλή, σύμφωνα με το βρετανικό μοντέλο. Ας μην ξεχνάμε ότι οι πρώτες μεταπολεμικές εκλογές έγιναν τον Απρίλιο 1946 και είχαν το χαρακτήρα δημοψηφίσματος για τη συνταγματική αναθεώρηση και ακολούθησαν οι εκλογές του 1947 και του 1949 που έθεσαν ανώτερους πολιτικούς υπαλλήλους σε

⁵⁵ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 205.

⁵⁶ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 82.

βουλευτικές θέσεις. Επιπρόσθετα, η κυβέρνηση προχώρησε σε αναδιανομή της γης καθώς το κράτος αγόρασε όλη τη γη και την πουλούσε έπειτα με ευνοϊκούς όρους. Μέσω των μεταρρυθμίσεων που εφαρμόστηκαν σε αυτόν τον τομέα, οι μεγαλογαιοκτήμονες έχασαν και την ισχύ τους να επηρεάζουν την ψήφο στα χωριά.

Το 1947 στιγματίστηκε επίσης από τη δίκη των υψηλών αξιωματούχων της ιαπωνικής κυβέρνησης που θεωρούνταν υπεύθυνοι για τον πόλεμο και τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Έτσι, λοιπόν, συστάθηκε το Διεθνές Στρατιωτικό Δικαστήριο για την Άπω Ανατολή και η δίκη των «μικταριστών» μεταδόθηκε ραδιοφωνικά. Ο Αυτοκράτορας Hirohito κρίθηκε αθώος, ενώ αντίθετα ο Στρατηγός Tojo αναλαμβάνοντας προσωπική ευθύνη για την ήττα στον πόλεμο απαγχονίστηκε στις 22 Δεκεμβρίου 1948. Ακολουθώντας τη σκέψη του Ian Buruma, τόσο η δίκη όσο και η αναθεώρηση του συντάγματος άφησαν τους Ιάπωνες «με αναπάντητα ερωτήματα σχετικά με τη μοναρχία και με μια προβληματισμένη συμπεριφορά ως προς το παρελθόν τους».⁵⁷

Η δεκαετία του 1950 ξεκίνησε με την ανάπτυξη των ιαπωνικών Δυνάμεων Αυτοάμυνας λόγω πιέσεων από τις ΗΠΑ και παρά την ισχύ του Άρθρου 9. Βέβαια, συνεχίστηκε ο περιορισμός στην εξοπλιστική ισχύ του στρατού. Το 1951 υπεγράφη στο San Francisco η συνθήκη ειρήνης με τις Συμμαχικές Δυνάμεις και παράλληλα η Συνθήκη Αμοιβαίας Ασφάλειας με τις ΗΠΑ για την προστασία της Ιαπωνίας και τη διασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή. Κατά τον Peter Duus, ωστόσο, η συνθήκη αυτή έβλαψε την κυριαρχία της Ιαπωνίας απαιτώντας ένα είδος εξωτερικού δικαιώματος του αμερικανικού στρατού να εγκαθίσταται στην Ιαπωνία, χωρίς όμως η Ιαπωνία να έχει κανέναν έλεγχο επί των αμερικανικών στρατιωτικών βάσεων.⁵⁸

Συμπερασματικά, οι Συμμαχικές Δυνάμεις δεν αντιμετώπισαν έντονη αντίσταση από το λαό που, πρώτον είχε αποδυναμωθεί από τον πόλεμο, και δεύτερον διατηρούσαν αισθήματα φόβου προς το στρατιωτικό προσωπικό των κατοχικών δυνάμεων. Σε αυτά ήρθαν να προστεθούν ο αυστηρός έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης από τον ΑΔΣΔ και η δωρεάν εισαγωγή και διανομή τροφίμων από τις ΗΠΑ, ως ανταπόκριση στα αιτήματα του Πρωθυπουργού Yoshida. Έτσι, λοιπόν, «δεδομένης της αυξανόμενης οικονομικής σύνδεσης της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ και της

⁵⁷ Buruma, Ian. *Inventing Japan (1853-1964)*. New York: The Modern Library, 2003, σ.152.

⁵⁸ Duus, Peter. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century VI* Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): 1-53, σ. 14.

αμερικανικής στρατιωτικής παρουσίας στην Ιαπωνία, η ευκολότερη (και πιο ρεαλιστική) εναλλακτική» ήταν η υπακοή στους νέους κανόνες.⁵⁹ Ωστόσο, εκφράστηκαν επιφυλάξεις διότι θεωρούσαν ότι οδεύουν προς την προσαρμογή σε μια ασύμμετρη και μη ευνοϊκή σχέση με τις ΗΠΑ.

Συνεπώς, η ιαπωνική αντίδραση στην επτάχρονη κατοχή και τις πολιτικές της μεταρρυθμίσεις ήταν «πραγματιστική και όχι ιδεολογική».⁶⁰ Αποδέχτηκαν την άφιξη του ΑΔΣΔ, των ξένων στρατευμάτων, τον αφοπλισμό και φυσικά τους νέους δημοκρατικούς θεσμούς. Η κατοχή ήταν περισσότερο μια μεταβατική περίοδος προς την εσωτερική ανάκαμψη και τη μεταπολεμική οικονομική και πολιτική ανάπτυξη της χώρας. Αποδεχόμενοι το συμπέρασμα του Morton, καταλήγουμε στο ότι μέσω της συνεργασίας της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ και παρά τα εσωτερικά προβλήματα στην προσπάθεια ανοικοδόμησης της χώρας, η Ιαπωνία «κατέκτησε μέχρι το 1970 μια αρκετά ισχυρή και σταθερή θέση», τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, «που θα την καθιστούσε ικανή να διευρύνει την επιρροή της και να αναλάβει τη θέση της ως παγκόσμια δύναμη».⁶¹

---

⁵⁹ Στο ίδιο, σ. 13.

⁶⁰ Berger, Gordon M.. "Postwar Politics, 1945-1973." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): 154-213, σ. 168.

⁶¹ Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994, σ. 211.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

Η Μεταπολεμική Ιαπωνία Μέχρι το Τέλος του Ψυχρού Πολέμου

Από το 1948 η κατοχική πολιτική των ΗΠΑ άλλαξε άρδην· ενώ αρχικά προτεραιότητά τους ήταν η αποστρατιωτικοποίηση και ο εκδημοκρατισμός της Ιαπωνίας, στη συνέχεια έδωσαν έμφαση στο να καταστήσουν την Ιαπωνία σύμμαχο εναντίον της εξάπλωσης του κομμουνισμού στην Άπω Ανατολή. Όταν διαλύθηκε το κομφουκιανό πολιτικό σύστημα της Κίνας αντικαταστάθηκε από μια μορφή κομμουνισμού που σε συμμαχία με τη Σοβιετική Ένωση στόχευε στην εξάπλωση του καθεστώτος στην ασιατική περιφέρεια και στη συνέχεια παγκοσμίως. Άλλες εξελίξεις αφορούν γεωγραφικές διαιρέσεις, όπως της Κορέας και της Ινδοκίνας, που προέκυψαν μέσα από πολέμους στους οποίους όμως η Ιαπωνία δεν ενεπλάκη άμεσα αλλά κέρδισε μεγάλα οικονομικά οφέλη από αυτούς.

Η παραπάνω στάση επιβεβαιώνει την άποψη του D.MacArthur ότι η Ιαπωνία μετά το Β΄ΠΠ μετατράπηκε σε «Ελβετία του Ειρηνικού». ⁶² Σημαντική εξέλιξη ήταν και η ραγδαία παρακμή της στρατιωτικής παρουσίας της Ευρώπης στην Ασία που αύξησε το ρόλο ασφαλείας των ΗΠΑ και τον εδραίωσε μέσω της διατήρησης της ισχύος της Συνθήκης Αμοιβαίας Ασφαλείας μεταξύ ΗΠΑ και Ιαπωνίας. Έτσι, στο Άρθρο 6 ορίζεται η «νομιμότητα της στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στην Ιαπωνία για την προώθηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην Άπω Ανατολή». ⁶³ Υπογράφοντας μια τέτοια συνθήκη, η Ιαπωνία επιβεβαίωνε ανοιχτά την επιλογή της «να μη δρα ανεξάρτητα στην αρένα της ασφάλειας». ⁶⁴

Η Ιαπωνία σημείωσε μεγάλη άνοδο από τη δεκαετία του 1960 και έπειτα, και αναδείχθηκε σε μεγάλη δύναμη στον πολιτικό τομέα, τον οικονομικό τομέα, και τον τομέα ασφαλείας. Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστούν οι μεταπολεμικές σχέσεις της Ιαπωνίας με άλλες χώρες σε αυτούς τους τρεις τομείς, καθώς και ο ρόλος της χώρας στη δημιουργία και λειτουργία των διεθνών θεσμών.

⁶² Buruma, Ian. *Inventing Japan (1853-1964)*. New York: The Modern Library, 2003, σ.157.

⁶³ Soeya, Yoshihide. "Japan: Normative Constraints Versus Structural Imperatives." *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M. Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998, σ.201.

⁶⁴ Στο ίδιο, σ. 199.

3.1. Πολιτικοοικονομικές σχέσεις και σχέσεις ασφαλείας με άλλες χώρες

Ιαπωνία & ΗΠΑ

Η Ιαπωνία, καθώς βρισκόταν υπό την κατοχή των ΗΠΑ, ανέπτυξε μαζί τους σχέσεις πολιτικές, οικονομικές και σχέσεις ασφαλείας που προωθούσαν τα αμερικανικά συμφέροντα και συνέβαλαν στην ανάπτυξη της Ιαπωνίας. Έγιναν, επομένως, σημαντικά βήματα προς τη δημιουργία μιας δημοκρατικής χώρας που θα βασιζόταν στην εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της στον οικονομικό τομέα, και όχι στη στρατιωτική της ικανότητα, για να αναπτυχθεί περαιτέρω. Οι μεταρρυθμίσεις που χρειάστηκε να γίνουν μετέβαλαν την εσωτερική κοινωνία με την προώθηση του αντι-μιλιταρισμού και της άοπλης ουδετερότητας καθιστώντας την Ιαπωνία ένα ειρηνικό κράτος.

Ως ειρηνικό κράτος, όμως, εισήλθε και στον Ψυχρό Πόλεμο όπου, έχοντας ήδη υπογράψει τη Συνθήκη Αμοιβαίας Ασφαλείας με τις ΗΠΑ, τάχθηκε εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης και συμμάχησε με τις ΗΠΑ για την ανάσχεση του κομμουνισμού. Όσον αφορά, λοιπόν, τις πολιτικές σχέσεις με την υπερδύναμη, η Ιαπωνία κατάφερε στον Ψυχρό Πόλεμο να διατηρήσει τη διμερή αυτή σχέση, υποστηρίζοντας μάλιστα και την αναθεώρηση της συνθήκης ασφαλείας το 1960 που την καθιστούσε βασικό σύμμαχο των ΗΠΑ στην ψυχροπολεμική αντιπαράθεση. Ωστόσο, ορισμένα γεγονότα έκαναν τους Ιάπωνες να νιώσουν «προδομένοι». Για παράδειγμα, παρά τη μη ομαλοποίηση των σινοϊαπωνικών σχέσεων για να μην υπονομευθεί η ψυχροπολεμική τάξη, ο Kissinger, σε επίσκεψή του στην Κίνα το Φεβρουάριο 1972, δήλωσε την αναγνώριση της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας (ΛΔΚ) και παραδέχτηκε ότι υπάρχει «μία Κίνα» και η Ταϊβάν αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της.

Επίσης, στο πολιτικό επίπεδο παρατηρείται στενή συνεργασία του Πρωθυπουργού Nakasone με τον R.Reagan (πρόεδρο των ΗΠΑ) και τη M.Thatcher (πρωθυπουργό του Ην. Βασιλείου) για την αντιμετώπιση της εξάπλωσης του κομμουνισμού. Ως εκ τούτου, λόγω της μη επανεκλογής του Carter, η πολιτική του περί περιορισμού της αμερικανικής παρουσίας στην Ασία «αντικαταστάθηκε από την ψυχροπολεμική αντικομμουνιστική αναβίωση της κυβέρνησης Reagan».⁶⁵ Βέβαια το τέλος του Ψυχρού Πολέμου δε σήμαινε απαραίτητα και το τέλος της διμερούς σχέσης

⁶⁵ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 89.

με τις ΗΠΑ, αλλά παρατηρήθηκε άνοδος του ασιατισμού, των τριμερών σχέσεων και του διεθνισμού.

Αναλυτικότερα, ο ασιατισμός αναδύθηκε μέσω της υποστήριξης για ανάπτυξη της ανατολικο-ασιατικής ταυτότητας της Ιαπωνίας και εκφράστηκε μέσω του καλέσματος του πολιτικού Ishihara Shintarō για «μια Ιαπωνία και μια Ασία που μπορούν να που ‘όχι’ στην επιρροή των ΗΠΑ στην ανατολική Ασία». ⁶⁶ Οι τριμερείς, ωστόσο, σχέσεις αφορούν το σύστημα οικονομικής αλληλεπίδρασης μεταξύ Ιαπωνίας, ΗΠΑ και Ευρώπης, που υπηρετεί παγκόσμια και περιφερειακά συμφέροντα των ΗΠΑ, ενώ ο διεθνισμός σχετίζεται με τη συνεργασία για τη στήριξη των αξιών της διεθνούς κοινότητας. Παράλληλα, ενισχύθηκε η συμμετοχή της Ιαπωνίας σε πολυμερή περιφερειακά και υποπεριφερειακά fora που είχαν πολιτικό και οικονομικό χαρακτήρα και λειτουργούσαν για τις ΗΠΑ ως μέσο για την παγκόσμια προώθηση της νεο-φιλελεύθερης ελεύθερης αγοράς οικονομίας.

Όσον αφορά τις οικονομικές σχέσεις με τις ΗΠΑ, αυτές καθορίστηκαν από το μεταξύ τους εμπόριο, από όπου δεν έλειψαν οι συγκρούσεις. Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, η Ιαπωνία βρέθηκε να είναι ο μεγαλύτερος παραγωγός αυτοκινήτων και φορτηγών στον κόσμο, κάτι που είχε αρνητικές συνέπειες για σχεδόν 200.000 Αμερικανούς εργάτες αυτοκινητοβιομηχανιών. Το ποσοστό της εξαγωγικής εξάρτησης της Ιαπωνίας από τις ΗΠΑ αυξομειωνόταν συνεχώς, αλλά περιοριζόταν κυρίως σε βιομηχανικά προϊόντα δημιουργώντας υψηλό πλεόνασμα που έφτασε το 1994 τα 55 δισεκατομμύρια δολάρια. Επί διοικήσεως Clinton περιορίστηκαν οι ιαπωνικές εξαγωγές προς τις ΗΠΑ, οδηγώντας στην απελευθέρωση της ιαπωνικής οικονομίας και την πολιτικοποίηση των οικονομικών σχέσεων.

Οι ΗΠΑ προχώρησαν σε πιέσεις μέσω διμερών διαπραγματεύσεων για άνοιγμα των αγορών θέτοντας ως στόχους το σύστημα διανομής, τις διαφορές τιμών στο εσωτερικό και το εξωτερικό, τη χρήση γης, την εφαρμογή αντιμονοπωλιακής νομοθεσίας και την ισορροπία μεταξύ εσωτερικών αποταμιεύσεων και επενδύσεων. Σκοπός των πιέσεων αυτών προς τους ιαπωνικούς φορείς χάραξης πολιτικής ήταν η ενίσχυση των αμερικανικών εισαγωγών «ως αποτέλεσμα της συνεχόμενης δύναμης της πολιτικής και στρατιωτικής ισχύος των ΗΠΑ στη διαμόρφωση της γενικότερης φύσης της διμερούς οικονομικής σχέσης». ⁶⁷

⁶⁶ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 66.

⁶⁷ Στο ίδιο, σ. 111.

Από το 1985 οι ιαπωνικές επενδύσεις στις ΗΠΑ έφτασαν το 40% των παγκόσμιων επενδύσεων μέσω των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ). Οι επενδύσεις αυτές ξεκίνησαν από τη δεκαετία του 1960 και χωρίζονται σε τέσσερα κύματα επενδύσεων μέχρι τις αρχές τη δεκαετίας του 1990. Κατά το τελευταίο κύμα ΑΞΕ υπεγράφη και η Βορειοαμερικανική Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου (NAFTA) και μεταφέρθηκαν ιαπωνικές εγκαταστάσεις εταιρειών (όπως της Toshiba) από την Αν. Ασία στο Μεξικό· πρώτον, για να εξασφαλίσουν τα συμφέροντά τους απέναντι στη NAFTA, και δεύτερον γιατί εκεί ήταν φθηνότερα.

Αναφορικά με τις σχέσεις ασφαλείας, αντιλαμβανόμαστε ότι αυτές στηρίζονταν καθαρά στη Συνθήκη Αμοιβαίας Ασφαλείας. Ο σημαντικός ρόλος που απέδιδαν οι εκάστοτε αρχηγοί του κράτους στη συνθήκη, οδήγησε στην τρωτότητα, την αμερικανική πίεση για ενίσχυση των αμυντικών δαπανών με την αγορά αμερικανικών όπλων και την ανάληψη νέων στρατιωτικών ρόλων. Επομένως, η αναθεώρηση της συνθήκης το 1960, έδωσε την ευκαιρία διαπραγμάτευσης για πιο ίσους όρους και επετεύχθη η αφαίρεση του Άρθρου 1 περί χρήσης των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων για την καταστολή εξεγέρσεων στο εσωτερικό της Ιαπωνίας. Κατά τη διάρκεια της κυβέρνησης Ikeda (1960-1964) αναθεωρήθηκαν επίσης οι νόμοι για τον Ιαπωνικό Αμυντικό Φορέα και τις Δυνάμεις Αυτο-Άμυνας, υιοθετώντας καινούριο αμυντικό σχέδιο και αυξάνοντας τον αριθμό του ανθρώπινου δυναμικού και την αγορά πυραύλων, εντός πάντα του πλαισίου των συνταγματικών περιορισμών.

Η επόμενη κυβέρνηση Satō (1964-1972) βρέθηκε εν μέσω πολέμου, και συγκεκριμένα του Πολέμου στο Βιετνάμ. Εκεί, η Ιαπωνία προσέφερε μόνο έμμεση βοήθεια στις ΗΠΑ παρέχοντας στρατιωτικές βάσεις, ενώ στο εσωτερικό της ιαπωνικής κοινωνίας συνέχισε να υφίσταται το αίσθημα αντιμιλιταρισμού. Το Μάιο του 1972, ωστόσο, και 20 χρόνια μετά τη λήξη της συμμαχικής κατοχής στην Ιαπωνία, οι ΗΠΑ αποχώρησαν από την Okinawa. Η κυβέρνηση Miki (1974-1976) απαγόρευσε την εξαγωγή όπλων και το Νοέμβριο 1976 εισήγαγε την οροφή του 1% του ΑΕΠ στις αμυντικές δαπάνες.

Αντιθέτως, οι τρεις επόμενες κυβερνήσεις των Fukuda Takeo, Ōhira Masayoshi και Suzuki Zenkō υποστήριζαν την αύξηση των αμυντικών δαπανών, με την τελευταία μάλιστα να παραιτείται λόγω αναταραχών που προκάλεσε ο λόγος του Suzuki καθώς αποκάλυψε «συμμαχία» τη διμερή σχέση με τις ΗΠΑ. Ανάλογες αντιδράσεις συνάντησε και η κυβέρνηση Nakasone (1982-1987) που με σκοπό την

προώθηση της ενισχυμένης στρατιωτικής παρουσίας για την προστασία της χώρας, κατήργησε την οροφή του 1% του ΑΕΠ στις αμυντικές δαπάνες και συμφώνησε να συμμετάσχει η Ιαπωνία στην Πρωτοβουλία Στρατηγικής Άμυνας (SDI) του R.Reagan.

Αντιλαμβανόμαστε, επομένως, ότι η διμερής σχέση με τις ΗΠΑ διατηρήθηκε σε όλα τα επίπεδα κατά τη διάρκεια του διπολικού συστήματος, βοηθώντας την Ιαπωνία στην πολιτική, οικονομική και στρατιωτική της ανάπτυξη. Η σχέση αυτή στηρίχθηκε εκείνη την εποχή στον κοινό στόχο των δύο κρατών: την ανάσχεση της κομμουνιστικής εξάπλωσης, που θα υπονόμειε τη δημοκρατία γενικότερα και την προσφάτως εκδημοκρατισμένη Ιαπωνία ειδικότερα.

Ιαπωνία & Σοβιετική Ένωση

Η βόρεια γειτονική χώρα της Ιαπωνίας, η Σοβιετική Ένωση, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, όντας μία εκ των δύο υπερδυνάμεων, βρισκόταν σε συνεχή προσπάθεια εξάπλωσης του κομμουνισμού. Τον Οκτώβριο 1956 ομαλοποιήθηκαν οι μεταξύ τους διπλωματικές σχέσεις, επιλύοντας όλα τα ζητήματα εκτός του εδαφικού. Μάλιστα, η Σοβιετική Ένωση ακολούθησε μια μάλλον επεμβατική πολιτική που εκφράστηκε μέσω του δόγματος Brezhnev για παροχή βοήθειας σε υπό απειλή μαρξιστικά καθεστώτα, δικαιολογώντας έτσι και την παρουσία της σε πολέμους όπως τον Πόλεμο της Κορέας και τον Πόλεμο του Βιετνάμ.

Όμως, το δόγμα αυτό απορρίφθηκε μετά το 1975 και η Σοβιετική Ένωση με ηγέτη τον Gorbachev στράφηκε προς τη συνεργασία μεταξύ όλων των ασιατικών χωρών. Οι Ιάπωνες υποστήριζαν τις δημοκρατικές πεποιθήσεις των ΗΠΑ και δεν επιθυμούσαν περαιτέρω εξάπλωση του κομμουνισμού, καθώς ήδη δύο από τις γείτονες χώρες (Κίνα και Σοβιετική Ένωση) διατηρούσαν ισχυρά κομμουνιστικά καθεστώτα.

Όσον αφορά τις μεταξύ τους οικονομικές σχέσεις, αυτές χαρακτηρίστηκαν μάλλον περίπλοκες αφού σημειώθηκε παρακμή των εισαγωγών και των εξαγωγών. Επιπρόσθετα, αν και το ανατολικό κομμάτι της Σοβιετικής Ένωσης ήταν πλούσιο σε φυσικούς πόρους, δεν υπήρχε ούτε η οικονομική ούτε η τεχνολογική ικανότητα για να το εκμεταλλευτούν. Μολονότι έγιναν προσπάθειες από την πλευρά των Ιαπώνων να εξερευνήσουν την περιοχή, οι Σοβιετικοί δεν φάνηκαν να είναι πρόθυμοι για εύρεση μέσης λύσης στη διαμάχη των βόρειων περιοχών. Το 1973, οι Ιάπωνες τους

προσέφεραν 3 δισεκατομμύρια δολάρια ως πίστωση για ανάπτυξη και με σκοπό τη διαπραγμάτευση του εδαφικού ζητήματος. Ωστόσο, οι Σοβιετικοί αρνήθηκαν διότι φοβήθηκαν πως με αφορμή αυτό θα προχωρούσε και η Κίνα με τη σειρά της σε εδαφικές διεκδικήσεις.

Το εμπόριο της Ιαπωνίας ελεγχόταν από τη Συντονιστική Επιτροπή για τις Εμπορικές Συναλλαγές, η οποία ανακάλυψε το 1987 ότι η εταιρεία Toshiba Machine Tool έστειλε στη Σοβιετική Ένωση 8 μηχανές milling που της επέτρεπαν να κατασκευάσει μια σχεδόν αθόρυβη προπέλα υποβρυχίου. Σύμφωνα με τον Hayes, το συμβάν αυτό αποτελεί εμφανή απόδειξη «της διαφορούμενης φύσης της ιαπωνικής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας». ⁶⁸ Όπως ήταν αναμενόμενο, οι ΗΠΑ επέβαλαν κυρώσεις στη συγκεκριμένη εταιρεία. Παρ' όλα αυτά, η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε να προωθήσει το μεταξύ τους εμπόριο και να εξασφαλίσει το ιαπωνικό επενδυτικό κεφάλαιο. Αυτό, όμως, είχε μέτρια αποτελέσματα λόγω της καχυποψίας των Ιαπώνων για την ειρηνευτική στάση του Gorbachev, αφού πίστευαν ότι το μόνο που επιθυμούσε ήταν «η απόκτηση της δυτικής και ιαπωνικής τεχνολογίας καθώς και η αποδυνάμωση της αντισοβιετικής συμμαχίας». ⁶⁹

Η Ιαπωνία κατά τη διάρκεια του διπολικού συστήματος δεν ήρθε ποτέ σε ανοιχτή πολεμική σύγκρουση με τη Σοβιετική Ένωση. Μπορεί αρχικά για τους Ιάπωνες η Σοβιετική εμπλοκή στην Ινδοκίνα να θεωρούνταν εμπόδιο στους οικονομικούς δεσμούς τους με τη ΝΑ Ασία, αλλά τελικά περισσότερο επιζήμια ήταν για τη Σοβιετική Ένωση και το Βιετνάμ. Για τους Σοβιετικούς από την άλλη, η συμμαχία της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ υπονόμει την ασφάλειά τους και ενίσχυε τα επιχειρήματά τους για διεκδίκηση των βόρειων νησιών που τους προσέφεραν στρατιωτικά πλεονεκτήματα.

Όταν έληξε ο Ψυχρός Πόλεμος και κατέρρευσε η Σοβιετική Ένωση, παρατηρήθηκε βελτίωση των μεταξύ τους σχέσεων. Μολαταύτα, οι Ιάπωνες και πάλι δεν ενστερνίστηκαν τις επαναστατικές ιδεολογίες του μαρξισμού και του λενινισμού και συνέχισαν να τάσσονται υπέρ των δημοκρατικών θεσμών που υιοθέτησαν μετά το Β' ΠΠ.

⁶⁸ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 104.

⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 104.

Ιαπωνία & Κίνα

Εξετάζοντας τις σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Σοβιετική Ένωση, αντιλαμβανόμαστε ότι αναλόγως περίπλοκες αναμενόταν να είναι και οι σχέσεις με την άλλη κομμουνιστική γειτονική χώρα, την Κίνα. Όπως είναι φανερό από τη μέχρι στιγμής ιστορική αναδρομή, οι δυο χώρες είναι βαθιά διαιρεμένες λόγω πολιτισμού και ιστορίας, και η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου αποτελείται από συνεχείς προσπάθειες ομαλοποίησης των μεταξύ τους σχέσεων.

Καθώς η Κίνα αποτελεί μια πολιτικά, οικονομικά και γεωγραφικά σημαντική χώρα, δικαιολογημένα θεωρείται σταθεροποιητική δύναμη και λόγω του μεγέθους της και του πληθυσμού της δε θα μπορούσε παρά να αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην εξωτερική πολιτική της Ιαπωνίας. Μετά τον Πόλεμο της Κορέας η Κίνα επεδίωξε τη βελτίωση των σχέσεων με την Ιαπωνία, κάτι που έγινε αποδεκτό από τους σοσιαλιστές και τους κομμουνιστές της Ιαπωνίας, όχι όμως και από το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα (ΦΔΚ) που βασιζόταν στη συντηρητική ιδεολογία και στις πιέσεις που δεχόταν από τις ΗΠΑ, οι οποίες θεωρούσαν (στην αρχή τουλάχιστον) παράνομο το κομμουνιστικό καθεστώς της Κίνας, αλλά αναγνώριζαν το καθεστώς της Ταϊβάν.

Κατά τις πρώτες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου, «η Ιαπωνία υποχρεούνταν να προσπαθήσει να μεσολαβήσει για τη βελτίωση των σινοϊαπωνικών σχέσεων» μέσω της διαδικασίας *seikai bunri* (του διαχωρισμού δηλαδή της πολιτικής από τα οικονομικά) και της ανεπίσημης διπλωματίας που εκφράστηκε κυρίως από την κυβέρνηση Satō.⁷⁰ Ωστόσο, η Κίνα έθεσε ορισμένους όρους, και συγκεκριμένα απαιτούσε την τήρηση τριών αρχών:

- 1) Την αναγνώριση της ΛΔΚ ως μοναδικής νόμιμης ολόκληρης της Κίνας,
- 2) Την αποδοχή της αδιαχωριστικότητας της Ταϊβάν από αυτήν, και
- 3) Την εγκατάλειψη επίσημων διπλωματικών δεσμών και της συνθήκης ειρήνης του 1952 με την Ταϊβάν.

Το Σεπτέμβριο 1972 η Ιαπωνία εξέδωσε στο Πεκίνο επίσημο ανακοινωθέν εγκαθιστώντας πλήρεις διπλωματικές σχέσεις και αποδέχοντας τις τρεις αρχές. Σχεδόν 20 χρόνια αργότερα (1989) η αύξηση της δημοτικότητας του Δημοκρατικού

⁷⁰ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 163.

Κινήματος στην Κίνα οδήγησε σε διαμαρτυρίες για μεταρρυθμίσεις και στην κατάληψη της Πλατείας Tiananmen. Η διαδήλωση έληξε μετά την αιματηρή επέμβαση του στρατού. Το γεγονός αυτό συνάντησε παγκόσμια αρνητική αντίδραση, και η ίδια η Ιαπωνία το καταδίκασε ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη σύνοδο κορυφής των G7 τον Ιούλιο 1989. Οι κυρώσεις που επέλεξε να εφαρμόσει στην Κίνα ήταν κυρίως διπλωματικού χαρακτήρα και όχι στον τομέα του εμπορίου και των επενδύσεων. Έτσι, «όντας μέλος της Δύσης και παράλληλα της ανατολικής Ασίας, και μέσω μιας διαδικασίας ήσυχης διπλωματίας και οικονομικής εμπλοκής» κατάφερε να ανοίξει το δρόμο «για τη γενική αποκατάσταση των σινοϊαπωνικών σχέσεων».⁷¹

Αναφορικά με τον οικονομικό τομέα, η Κίνα και η Ιαπωνία διατήρησαν μεταξύ τους μια διμερή οικονομική αλληλεξάρτηση που ενισχύθηκε μετά το 1972. Συγκεκριμένα, πάνω από το 25% του εμπορίου της Κίνας είχε να κάνει με τις ιαπωνικές αγορές. Το 1978 υπεγράφη η Σινοϊαπωνική Μακροπρόθεσμη Εμπορική Συμφωνία που προέβλεπε τη χρηματοδότηση, την τεχνική βοήθεια και τη διατήρηση κοινών επιχειρηματικών εταίρων. Από τον επόμενο χρόνο εφαρμόστηκε και το Πενταετές Σχέδιο της Κίνας (1979-1984) για την παροχή δανείων από την Ιαπωνία προς την Κίνα που έφτασαν τα 350 δισεκατομμύρια yen. Τα χρόνια που ακολούθησαν χαρακτηρίστηκαν από την προσπάθεια διατήρησης της διμερούς σχέσης και τη δημιουργία εμπορικού πλεονάσματος υπέρ της Κίνας.

Στον τομέα της ασφάλειας, ωστόσο, υπήρχε μια έντονη αντίθεση. Αρχικά, η Κίνα καταδίκασε από την πρώτη στιγμή τόσο τη συνθήκη ασφαλείας της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ, όσο και τη μετέπειτα αναθεώρησή της, διότι θεωρούσε ότι αναζωπυρώνει τον ιαπωνικό милитарισμό. Από την πλευρά της, λοιπόν, η Κίνα ήταν καχύποπτη προς τις προθέσεις της Ιαπωνίας καθώς θεωρούσε ότι μέσω της συνθήκης αυτής ενδυναμώθηκε στρατιωτικά δίνοντάς της προβάδισμα στη διεκδίκηση των νησιών Senkaku στην ανατολική κινεζική θάλασσα. Από την άλλη, για τους Πρωθυπουργούς Yoshida, Kishi και Satō ήταν επιθυμητή η διασφάλιση οικονομικής συμφωνίας με την Κίνα προκειμένου να εξασφαλίσουν ότι δε θα αποτελέσει αποσταθεροποιητικό παράγοντα στην ασφάλεια της Αν. Ασίας. Όμως ακόμη και μετά την απόκτηση πυρηνικών όπλων στην Κίνα, η Ιαπωνία δεν τη θεωρούσε απειλή επειδή ακριβώς βρισκόταν υπό την προστασία των ΗΠΑ.

---

⁷¹ Στο ίδιο, σ. 170.

Ιαπωνία & Κορέα

Μια άλλη πολυτάραχη γειτονική χώρα ήταν χερσόνησος της Κορέας που στιγματίστηκε από τον πόλεμο (1950-1953) με περίπου 2,5 δισεκατομμύρια θύματα και ως τελικό αποτέλεσμα οδήγησε στη διαίρεση της χώρας, με τη Βόρεια Κορέα να τάσσεται υπέρ του κομμουνισμού και τη Νότια Κορέα να ακολουθεί πιο δημοκρατικό τρόπο σκέψης. Οι σχέσεις της χώρας με την Ιαπωνία δεν είχαν καθόλου καλές και στέρεες βάσεις, αφού στηρίζονταν στην έχθρα που δημιούργησε η επεκτατική πολιτική της Ιαπωνίας με αποκορύφωμα την προσάρτηση της Κορέας το 1910 και τη διατήρηση του αποικιακού ιαπωνικού καθεστώτος για 35 ολόκληρα χρόνια.

Ακόμη και μετά τη λήξη της αποικιοκρατίας, η Ιαπωνία αρνήθηκε να δώσει αποζημιώσεις στην Κορέα ή έστω να απολογηθεί για τις πράξεις της στο παρελθόν. Για τους Νοτιοκορεάτες αυτό ήταν μια απόδειξη της αλαζονείας των Ιαπώνων. Ωστόσο, από το 1952 ξεκίνησαν οι συζητήσεις με τη Νότια Κορέα προκειμένου να ομαλοποιηθούν οι σχέσεις τους που είχαν ενταθεί κυρίως λόγω της μη αναγνώρισης της κυβέρνησης της Ν.Κορέας ως της μοναδικής νόμιμης στη χερσόνησο, και λόγω εδαφικών διαμαχιών για τα νησιά Takeshima. Τον Ιούλιο του 1965 η Ιαπωνία αναγνώρισε την κυβέρνηση της Ν.Κορέας ως της μόνης νόμιμης, αλλά όχι και μοναδικής, στη χερσόνησο.

Ως εκ τούτου, η Ιαπωνία είχε να αντιμετωπίσει δύο μέρη της Κορέας, όπου το βόρειο ήταν πιο δύσκολο καθώς αντιπροσώπευε αντίθετη πολιτική ιδεολογία (κομμουνισμός), ενώ το νότιο είχε λιγότερο εχθρικό και σίγουρα πιο συμβατό καθεστώς με αυτό της Ιαπωνίας. Οι διπολικές δομές της εποχής δεν επέτρεπαν τη συμβολή της Ιαπωνίας στην οικονομική ανάπτυξη και γενικότερη σταθερότητα της χερσονήσου. Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Β.Κορέα στιγματίστηκαν έντονα, από διαμάχες για μη αποπληρωμή χρεών σε ιαπωνικές εταιρείες μέχρι και απαγωγές Ιαπώνων πολιτών. Παρ' όλα αυτά, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης παρατηρήθηκε επαναπροσέγγιση της Ιαπωνίας τόσο με τη Νότια όσο και με τη Βόρεια Κορέα.

Σε οικονομικό επίπεδο η Ιαπωνία επωφελήθηκε σημαντικά από τον Πόλεμο στην Κορέα, αφού η διάσπαση αυτής διέλυσε και τους φόβους περί ανταγωνιστικότητας που θα συναντούσε η Ιαπωνία έχοντας να αντιμετωπίσει μια ενωμένη Κορέα. Μετέπειτα, προσπάθησε επίσης να διορθώσει το αποικιακό παρελθόν μέσω επενδύσεων και προώθησης δύο νέων εννοιών: του ασιατισμού και της αναπτυξιολαγνείας. Σκοπός ήταν η απόδειξη της οικονομικής ανεξαρτησίας και

της πολιτικής συνεργασίας που θα διασφάλιζαν τα συμφέροντα της Ιαπωνίας στις αγορές της Ν.Κορέας, καθιστώντας την οικονομική αποικία. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι Κορεάτες φάνηκαν αρκετά δύσπιστοι προς τους Ιάπωνες λόγω του διαφορετικού πολιτεύματος, της επενδυτικής πολιτικής της Ιαπωνίας, της αποικιοκρατίας καθώς και της ίδιας της διαίρεσης της Κορέας που δημιούργησε ένα αρνητικό ψυχολογικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, από τη μια η τάση των Ιαπώνων να «βλέπουν την Κορέα ως έναν αληθινό ή εν δυνάμει ανταγωνιστή» και από την άλλη η εθνική υπερηφάνεια της Ν.Κορέας στέκονταν ως εμπόδια στις μεταξύ τους σχέσεις επιδεινώνοντας τη διένεξη.⁷²

Όσον αφορά τον τομέα της ασφάλειας, η κάθε χώρα είχε αναλάβει διαφορετικό ρόλο στο δρόμο για τη διατήρηση της περιφερειακής ασφάλειας. Από την πλευρά της η Ιαπωνία δεν αντιμετώπισε την απειλή της Β.Κορέας στην αποστρατιωτικοποιημένη ζώνη, ούτε όμως θεώρησε σημαντικό το ρόλο της Ν.Κορέας στην περιφερειακή ασφάλεια. Η τελευταία, ωστόσο, υποστήριζε ότι ο επανεξοπλισμός της Ιαπωνίας θα μπορούσε να δημιουργήσει τις κατάλληλες συνθήκες για την αναβίωση του ιαπωνικού μιλιταρισμού, αλλά παράλληλα να λειτουργήσει και ως μέσο ενίσχυσης της περιφερειακής ασφάλειας.

Ιαπωνία & άλλες χώρες της Αν. Ασίας

Η Ιαπωνία προσπάθησε να διατηρήσει φιλικές σχέσεις με τα υπόλοιπα κράτη της ΝΑ Ασίας, προκειμένου να διασφαλίσει την κυριαρχία της στην περιφέρεια. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, λοιπόν, φρόντισε να υπογράψει συμφωνίες για αποζημιώσεις με τη Βιρμανία, τις Φιλιππίνες (που πήραν τη μεγαλύτερη αποζημίωση), την Ινδονησία και αργότερα με την Ινδία. Κράτη της ΝΑ Ασίας όπως το Βιετνάμ, η Καμπότζη, οι Φιλιππίνες και η Ταϊλάνδη βίωσαν περιόδους πολιτικής αστάθειας που άλλοτε αποτελούσαν απειλή, όπως η αστάθεια στην Καμπότζη που απειλούσε τις προσοδοφόρες ιαπωνικές αγορές, και άλλοτε άφηναν αδιάφορους τους Ιάπωνες, όπως αργότερα το πραξικόπημα της Ταϊλάνδης που ανέτρεψε τη δημοκρατική κυβέρνηση. Αυτό υποδήλωνε ότι οι Ιάπωνες δεν επιθυμούσαν να διαμορφώσουν τα πολιτικά δρώμενα με συγκεκριμένο τρόπο χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν επιθυμούσαν μια πιο ολοκληρωμένη ασιατική περιφέρεια.

⁷² Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 125.

Η Υπουργική Σύσκεψη για την Οικονομική Ανάπτυξη της ΝΑ Ασίας τον Απρίλιο 1966, θεωρήθηκε πρόδρομος της ASEAN, δεσμεύοντας την Ιαπωνία για την οικονομική ενίσχυση της περιφέρειας. Έτσι, τον Αύγουστο 1967 ιδρύθηκε η Ένωση Χωρών της Νοτιοανατολικής Ασίας (ASEAN) από την Ινδονησία, τη Μαλαισία, τη Σιγκαπούρη, την Ταϊλάνδη και τις Φιλιππίνες με έδρα την Τζακάρτα της Ινδονησίας. Στόχος της ένωσης ήταν η εξάλειψη των εσωτερικών διαμαχιών. Μολαταύτα, τόσο το Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, όσο και το Υπουργείο Διεθνούς Εμπορίου και Βιομηχανίας εξέφρασαν φόβους για σύγκρουση της ασφάλειας της Ιαπωνίας με τα οικονομικά της συμφέροντα στην περιφέρεια. Παρ' όλα αυτά, συνεργάστηκε και συμμετείχε ενεργά «στις προσπάθειες της ASEAN για ενδυνάμωση της αλληλεγγύης και της προσαρμοστικότητας» και προχώρησε με στόχο την ανάπτυξη σχέσεων με τα κράτη της Ινδονησίας «συμβάλλοντας έτσι στην ενίσχυση της ειρήνης και της ευρωστίας σε ολόκληρη την περιοχή της νοτιοανατολικής Ασίας».⁷³

Αυτό ήταν και ένα από τα τρία σημεία του δόγματος Fukuda που εκφράστηκε το 1977. Μέσω του δόγματος αυτού η Ιαπωνία δήλωνε την αφοσίωσή της στην ειρήνη και την επιθυμία της να μη γίνει στρατιωτική δύναμη, αλλά να διατηρήσει σχέσεις με τις άλλες χώρες σε πολιτικό, οικονομικό, κοινωνικό και πολιτισμικό επίπεδο συνεισφέροντας άμεσα «στην ειρήνη και την ευημερία της περιφέρειας».⁷⁴

Επομένως, δικαιολογημένη είναι η στήριξη που προσέφερε η Ιαπωνία προκειμένου να σταθεροποιηθεί το Βιετνάμ και να αναδιαρθρώσει τις διεθνείς του σχέσεις. Μετά την παύση πυρών (1973) έγιναν προσπάθειες ομαλοποίησης των σχέσεων με το Β.Βιετνάμ και περαιτέρω ενίσχυσης των μεταξύ τους οικονομικών δεσμών με τελικό στόχο τη διαμεσολάβηση στη συνεργασία του Βιετνάμ με τα νεοαναδυόμενα κράτη της ASEAN. Η γενικότερη οικονομική παρουσία της Ιαπωνίας στην Αν. Ασία, φαίνεται από τη συμμετοχή της στην ίδρυση και λειτουργία της Επιτροπής Αναπτυξιακής Βοήθειας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), καθώς και από Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) που είχαν ως στόχο την εδραίωση διασυνδέσεων μεταξύ της ιαπωνικής οικονομίας και της οικονομίας της Αν. Ασίας. Αποτέλεσμα αυτών ήταν η ενίσχυση των εμπορικών δεσμών της Ιαπωνίας με την Αν. Ασία και «η απορρόφηση μεγαλύτερου μεριδίου

---

⁷³ Στο ίδιο, σ. 131.

⁷⁴ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 188.

βιομηχανικών εισαγωγών από την περιφέρεια».⁷⁵ Εντούτοις, η σχέση αυτή χαρακτηρίστηκε ασύμμετρη καθώς τα κράτη της Αν. Ασίας δεν μπόρεσαν να διεισδύσουν στις αγορές της Ιαπωνίας.

Για την Ιαπωνία ο ρόλος της ASEAN είχε διπλό σκοπό· πολιτικό και στρατηγικό. Λειτουργήσε ως υποκατάστατο της στρατιωτικής ισχύος υπενθυμίζοντας στους Ιάπωνες ότι «η ασφάλεια των χωρών της ASEAN είναι ουσιαστική για [την ασφάλεια] της ίδιας της Ιαπωνίας».⁷⁶ Ωστόσο, μοναδική στρατιωτική επαφή της Ιαπωνίας με την ASEAN ήταν η συμφωνία μεταξύ Ταϊλάνδης και Σιγκαπούρης (1981) για αποστολή περιορισμένου αριθμού στρατιωτικών για εκπαίδευση στην Ιαπωνική Εθνική Αμυντική Ακαδημία.

Ιαπωνία & Μ.Ανατολή

Οι σχέσεις της Χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου με τη Μ.Ανατολή περιορίζονταν κυρίως στον οικονομικό τομέα. Σύμφωνα με στοιχεία που μας δίνει ο Morton, την περίοδο 1973-1974 η Ιαπωνία προμηθευόταν το 83% σε πετρέλαιο από το Ιράν και τις αραβικές χώρες. Το 1973, οπότε και ξέσπασε η Α΄ Πετρελαϊκή Κρίση, οι αραβικές χώρες ασκούσαν πιέσεις στην Ιαπωνία να διακόψει τις διπλωματικές επαφές με το Ισραήλ προκειμένου να εξασφαλίσει την αδιάκοπη προμήθεια πετρελαίου.

Η Ιαπωνία έσπευσε να διαχωρίσει τη θέση της από την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και να δηλώσει ότι δεν επιθυμεί την εμπλοκή της στη διαμάχη μεταξύ ΗΠΑ και Μ.Ανατολής για να μη βιώσει τις επιπτώσεις ενός πετρελαϊκού εμπάργκο. Μολονότι δεν μπόρεσε να το αποφύγει και επειδή ακριβώς διέθετε περιορισμένους φυσικούς πόρους στράφηκε προς την παραγωγή υψηλής τεχνολογίας προκειμένου να αντισταθμίσει την κατάσταση, κάτι που μακροπρόθεσμα την ωφέλησε σε μεγάλο βαθμό.

Ιαπωνία & Ευρώπη

Σε γενικά πλαίσια δε φαίνεται η Ιαπωνία και η Ευρώπη να διατηρούν τόσο καλές σχέσεις, πρώτον, λόγω των μνημών του Β΄ΠΠ που ήταν πιο έντονες στην Ευρώπη, και δεύτερον λόγω εμπορικών δυσκολιών που οφείλονταν στην καχυποψία

⁷⁵ Στο ίδιο, σ. 197.

⁷⁶ Στο ίδιο, σ. 210.

των Ευρωπαίων ότι οι Ιάπωνες «προσπαθούσαν να ελέγξουν τη διεθνή οικονομία».⁷⁷ Παρ' όλα αυτά, διέθεταν ως κοινά στοιχεία το σημαντικό ρόλο της Αυστρίας και της Γερμανίας στην Ευρώπη και της Ιαπωνίας στην Αν.Ασία, και το γεγονός ότι οι χώρες αυτές ήταν που βρέθηκαν υπό την κατοχή των Συμμαχικών Δυνάμεων στο τέλος του πολέμου.

Στην πολιτική τους διάσταση, οι σχέσεις μεταξύ Ιαπωνίας και Ευρώπης περιορίστηκαν στη συνεργασία σε επίσημο επίπεδο με την ανταλλαγή προσωπικού και διπλωματικών αποστολών. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν η δημιουργία Κοινής Επιτροπής της Ιαπωνίας και της Γερμανίας για τη Συνεργασία στην Επιστήμη και την Τεχνολογία και οι συσκέψεις μεταξύ του Ιαπωνικού Περιβαλλοντικού Φορέα και των Υπουργείων Περιβάλλοντος των κρατών μελών. Επιπρόσθετα, έγιναν προσπάθειες εύρεσης κοινών τόπων σε θέματα όπως τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν (1979) και την ιρανική κρίση ομήρων (1980).

Αναφορικά με την οικονομική τους συνεργασία, αυτή επηρεάστηκε από το σχετικά περιορισμένο ενδιαφέρον της Ιαπωνίας στην Ευρώπη. Πολλές φορές μάλιστα, εκφράστηκε η δυσαρέσκεια προς τις ιαπωνικές εμπορικές πρακτικές, όπως η εφαρμογή περιορισμών στις εξαγωγές από συγκεκριμένες ιαπωνικές εταιρείες. Σημαντική, ωστόσο, για την οικονομία της Ιαπωνίας κρίθηκε η συμφωνία Plaza Accord (Σεπτέμβριος 1985) που υπεγράφη από τις ΗΠΑ, την Ιαπωνία, τη Γαλλία, το Ην. Βασίλειο και τη Δυτική Γερμανία και οδήγησε βραχυπρόθεσμα σε πτώση της αξίας του δολαρίου και αύξηση της αξίας του yen. Βέβαια, η δεκαετία του 1980 εμπεριέχει τόσο επιχειρηματικά εγχειρήματα σημαντικών ιαπωνικών εταιρειών στην Ευρώπη, όπως της Sony, της Nissan, της Honda και της Toyota, όσο και μεγάλη συγκέντρωση των ιαπωνικών ΑΞΕ στην ευρωπαϊκή περιφέρεια. Συγκεκριμένα, ενώ οι επενδύσεις το 1985 έφταναν τα 1,8 δις δολάρια, τον αμέσως επόμενο χρόνο αυξήθηκαν στα 3,4 δις δολάρια. Σε αντίθεση με την Ευρώπη, οι Ιάπωνες φάνηκε να είναι σκεπτικοί σχετικά με τη χρηματοπιστωτική βοήθεια προς τους Ρώσους καθώς φοβόντουσαν ότι θα συνδεόντουσαν με «την προσωπική πολιτική επιβίωση του Yeltsin».⁷⁸

Η λιγότερο ανεπτυγμένη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας οφείλεται στα διαφορετικά συμφέροντα των δύο μερών, τα οποία ωστόσο συνέκλιναν με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, ο αντι-μιλιταριστικός χαρακτήρας

⁷⁷ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 143.

⁷⁸ Στο ίδιο, σ. 145.

της Ιαπωνίας βρήκε ανταπόκριση στην Ευρώπη και εκφράστηκε μέσω της μη-στρατιωτικής συμμετοχής της στην επίλυση της κρίσης στο Κόσσοβο φανερώνοντας την πολιτική άσκησης οικονομικής ισχύος από τους Ιάπωνες για την πραγματοποίηση νέων στόχων ασφαλείας.

3.2. Η Ιαπωνία και οι διεθνείς θεσμοί

Γενικότερα, για την Ιαπωνία οι διεθνείς θεσμοί δεν ήταν τίποτε άλλο παρά προϊόντα του δυτικού ιμπεριαλισμού. Πριν από το Β΄ΠΠ η Ιαπωνία συμμετείχε στις προσπάθειες της ΚτΕ για έλεγχο των εξοπλισμών αλλά «οι αυξανόμενες φιλοδοξίες της εξωτερικής πολιτικής της Ιαπωνίας δεν ήταν συμβατές με την ανάπτυξη του διεθνισμού».⁷⁹ Ακόμη και μετά την ήττα στον Β΄ΠΠ τα ΗΕ εξακολουθούσαν να αποκαλούν την Ιαπωνία «κράτος εχθρό». Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, ωστόσο, η Ιαπωνία μέσω της ώθησης που της έδιναν οι ΗΠΑ, έκανε την εμφάνισή της σε διεθνείς οργανισμούς με σκοπό την εξυπηρέτηση τόσο των δικών της όσο και παγκόσμιων συμφερόντων. Συγκεκριμένα, το 1972 εισήλθε στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ).

Στόχος της Ιαπωνίας ήταν η απόκτηση διεθνούς αναγνώρισης και η προώθηση της αναπτυξιολαγνείας και των εθνικών της συμφερόντων. Με την πάροδο του χρόνου κατάφερε όχι μόνο να αποκτήσει μεγαλύτερο ρόλο στην αναπτυξιακή πολιτική του ΔΝΤ, αλλά και να προβάλλει αντίσταση στην είσοδο της Ρωσίας στο ΔΝΤ. Το 1952, επίσης, η Ιαπωνία εισήλθε και στην Παγκόσμια Τράπεζα (ΠΤ), γεγονός που ενίσχυε τη ραγδαία μεταπολεμική οικονομική ανάπτυξη. Το 1984, όντας ο δεύτερος μεγαλύτερος μέτοχος στην ΠΤ, η Ιαπωνία εξέφρασε την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις εντός της τράπεζας με σκοπό την καλύτερη ροή πληροφοριών. Δεν ήθελε να αντικαταστήσει στις ΗΠΑ στην ΠΤ, αλλά να συμπληρώσει τη διμερή τους σχέση σε ένα πολυμερές σκηνικό.

Συμμετείχε, ωστόσο, και σε άλλους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς, όπως τον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (ΠΟΕ) (1955) όπου λειτούργησε ως συμβαλλόμενο μέρος σε όλες τις πολυμερείς εμπορικές συμφωνίες. Σχεδόν μια δεκαετία αργότερα (1964), προσχώρησε στον ΟΟΣΑ όπου εδραιώθηκε ως ο μεγαλύτερος επενδυτής παγκοσμίως μέσω των ΑΞΕ. Βασική αρχή των ιαπωνικών

---

⁷⁹ Στο ίδιο, σ. 157.

ΑΞΕ ήταν η προώθηση της αυτοδυναμίας των αποδεκτών μέσω προγραμμάτων βοήθειας για την ανάπτυξη των υποδομών, κάνοντας τις χώρες αυτές πιο ελκυστικές στους Ιάπωνες επενδυτές. Αξίζει σε αυτό το σημείο να σημειωθεί ότι το 1989 ιδρύθηκε ο Ιαπωνικός Διεθνής Οργανισμός Ανάπτυξης για την προώθηση επενδύσεων σε αναπτυσσόμενες χώρες που δεν είχαν λάβει κονδύλια λόγω της πολιτικής ή οικονομικής τους αστάθειας.

Υψίστης σημασίας όμως θεωρείται το γεγονός ότι η Ιαπωνία πριν ακόμη λήξει ο Ψυχρός Πόλεμος, έγινε μέλος των Ηνωμένων Εθνών (ΗΕ) παρά την αντίδραση της Σοβιετικής Ένωσης. Μολαταύτα, δεν έπαιξε από την αρχή σημαντικό ρόλο στη διεθνή πολιτική. Τη δεκαετία όμως του 1980 εξέφρασε μεγαλύτερη προθυμία για υποστήριξη της δράσης των ΗΕ και ανέλαβε πιο ενεργό ρόλο στις δραστηριότητες του οργανισμού. Η βοήθεια που παρείχε η Ιαπωνία ήταν περισσότερο χρηματοπιστωτικού, παρά στρατιωτικού, χαρακτήρα, όπως για παράδειγμα η συνεργασία της στην επίλυση της κρίσης στο Κόσσοβο και στην ανοικοδόμηση της Πρώην Γιουγκοσλαβίας (1998).

Αυτό μας παραπέμπει στο σημαντικό ρόλο που διαδραμάτισε η Ιαπωνία με τη συμμετοχή της στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ΗΕ. Ενεπλάκη, επίσης, μη-στρατιωτικά στην απελευθέρωση του Κουβέιτ, παρέχοντας οικονομική βοήθεια. Εντούτοις, το θέμα των ειρηνευτικών επιχειρήσεων αποτέλεσε καυτό ζήτημα στην εσωτερική πολιτική της Ιαπωνίας. Συγκεκριμένα, η κυβέρνηση του Φιλελεύθερου Δημοκρατικού Κόμματος (ΦΔΚ) υποστήριζε τη συμμετοχή του ιαπωνικού στρατού στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ΗΕ αλλά οι σοσιαλιστές ήταν αντίθετοι επιχειρηματολογώντας ότι κάτι τέτοιο εκτός του ότι έθετε σε κίνδυνο την ευμάρεια της Ιαπωνίας επειδή υπήρχε πιθανότητα δημιουργίας εσωτερικών διχασμών, ήταν και αντίθετο με το Άρθρο 9 του Συντάγματος. Ωστόσο, η συμμετοχή της Ιαπωνίας έγινε με βάση το σύνταγμα και τον αντιμilitarιστικό χαρακτήρα του κράτους. Οι αρμοδιότητές της περιορίζονταν στην παρακολούθηση διεξαγωγής των εκλογών, φαρμακευτική περίθαλψη, επικοινωνίες, επαναπατρισμό των πολεμικών προσφύγων και άλλα.

Να σημειωθεί επίσης ότι από το 1969 η Ιαπωνία είχε εκφράσει την επιθυμία της για συμμετοχή στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΗΕ καθώς, όπως δήλωσε ο Ichirō, αρχηγός του Φιλελεύθερου Κόμματος, αποτελούσε τη «σωστή και φυσική

κατεύθυνση της Ιαπωνίας στη διαδικασία δημιουργίας ενός ‘κανονικού κράτους’». ⁸⁰ Στις εκλογές, όμως, για τη μόνιμη θέση που έγιναν το 1978 η Ιαπωνία ηττήθηκε από το Μπαγκλαντές.

Η Ιαπωνία το 1990 έγινε μέλος του NATO και συμμετείχε στη συζήτηση θεμάτων κοινών συμφερόντων, όπως τις σχέσεις με τη Ρωσία και την ανησυχία για τους εξοπλιστικούς αγώνες. Έτσι, σύμφωνα με τον Hook, η ιαπωνική κυβέρνηση μπορούσε «να κρατήσει μη στρατιωτική στάση εντός ενός στρατιωτικού forum» με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την ουδέτερη στάση που κράτησε στην κρίση στο Κόσσοβο. ⁸¹ Εξαιρετικά σημαντική κρίνεται και η συμμετοχή της Ιαπωνίας στην ομάδα G7 μαζί με τις ΗΠΑ, το Ην.Βασίλειο, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και τον Καναδά. Όπως είναι εμφανές, η Ιαπωνία αποτελούσε το μοναδικό εκπρόσωπο της ασιατικής περιφέρειας στο G7, γεγονός που έδωσε στην Ιαπωνία τη δυνατότητα να ακολουθήσει πολιτική ασιανισμού προωθώντας τα ιδανικά και τα συμφέροντα της Αν.Ασίας στο G7. Μάλιστα, το 1993 ήταν η χρονιά προεδρίας της Ιαπωνίας στο G7. Αφού, λοιπόν, είχε λήξει ο Ψυχρός Πόλεμος, το G7 έγινε G8 με την είσοδο της Ρωσίας, κάτι που όμως δημιούργησε στους Ιάπωνες φόβους για διπλωματική απομόνωση. Επιπρόσθετα, η σύνοδος κορυφής των G7/8 για την αποτροπή συγκρούσεων (2000) έλαβε χώρα στην Okinawa, υποδηλώνοντας ότι η Ιαπωνία αναλάμβανε ευθύνες διεθνούς κράτους.

Τέλος, επιβάλλεται να αναφερθεί η συμβολή της Ιαπωνίας στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με τη δημιουργία του Τομέα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Προσφύγων (1984) από το Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων, για να αντιμετωπίσουν τους επικριτές που κατηγορούσαν τους Ιάπωνες ότι βάζουν τα οικονομικά συμφέροντα πάνω από τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ακόμη, να αναφέρουμε την ίδρυση του Ιαπωνικού Ερυθρού Σταυρού και της Ένωσης Γιατρών της Ασίας που συνέβαλαν στην προώθηση του αντι-μιλιταρισμού και αύξησαν τη διεθνή αξιοπιστία της Ιαπωνίας ως διεθνούς δωρητή βοήθειας.

---

⁸⁰ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 314.

⁸¹ Στο ίδιο, σ. 284.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

Η Διαμόρφωση της Ενδοκρατικής Πολιτικής της Ιαπωνίας στην Πολυπολική Εποχή

Από την εποχή της συμμαχικής κατοχής και έπειτα η Ιαπωνία μπήκε στο δρόμο της ταχείας ανάπτυξης σε όλους τους τομείς. Εξέλιξε το πολιτικό της σύστημα ενσωματώνοντας δημοκρατικές αρχές, προώθησε το εμπόριό της, και γενικότερα βελτίωσε την οικονομία της και τις συνθήκες διαβίωσης. Ακόμη κατέστη φιλειρηνικό κράτος που δε χρησιμοποιούσε βία και δήλωνε απάρνηση προς την αναβίωση του милитарιστικού της παρελθόντος. Σίγουρα, τα παραπάνω αποδεικνύουν την ικανότητα προσαρμογής της χώρας στη νέα πραγματικότητα. Όπως άλλωστε επισημαίνει και ο Inoguchi στο βιβλίο του περί ιαπωνικής πολιτικής, «μεσοπρόθεσμα έως μακροπρόθεσμα και σημαντικότερα χαρακτηριστικά της είναι η προσαρμοστικότητα, η ευελιξία, η αλλαγή και ο ανταγωνισμός».⁸²

Στην πολιτική το Φιλελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα (ΦΔΚ) παραμένει στην εξουσία παρά τα παροδικά διαλείμματα στη διάρκεια της κυβερνήσεώς του και τις αλλαγές που υπέστη το ιαπωνικό πολιτικό σύστημα. Σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη της Ιαπωνίας αυτή καθορίστηκε από το εμπόριο και την οικονομική πολιτική που ακολούθησε η εκάστοτε κυβέρνηση, καθώς και από εξωτερικά δρώμενα που αναπόφευκτα επηρέαζαν τη λήψη αποφάσεων. Ανάλογη επιρροή διακρίνεται και στη στρατιωτική πολιτική της χώρας όπου οι ιθύνοντες καλούνταν να λάβουν αποφάσεις όχι μόνο με βάση το συμφέρον του έθνους αλλά και με βάση το προσφάτως αναθεωρημένο σύνταγμα και τις συνθήκες που βρίσκονταν σε ισχύ. Ωστόσο, η δεκαετία του 1990 συχνά παρουσιάζεται ως η δεκαετία της στασιμότητας στην πολιτική, την οικονομία και τις διεθνείς σχέσεις της Ιαπωνίας.⁸³

4.1. Το ιαπωνικό πολιτικό σύστημα

Ως πολιτικό σύστημα ορίζεται το σύνολο κανόνων και θεσμών, με βάση τους οποίους λειτουργεί και κυβερνάται ένα κράτος και καθορίζεται η συμπεριφορά των πολιτικών δρώντων στη διαδικασία χάραξης πολιτικής.

⁸² Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 12.

⁸³ Στο ίδιο, σ. 1.

Σε γενικά πλαίσια, η πολιτική της Ιαπωνίας, όπως καθορίστηκε μετά τη δημιουργία συντάγματος, βασίζεται σε ένα κοινοβούλιο με δύο βουλές: την Άνω Βουλή (ή Βουλή των Συμβούλων) και την Κάτω Βουλή (ή Βουλή των Αντιπροσώπων) που εκλέγεται από το λαό κάθε τέσσερα χρόνια. Το πολίτευμα ορίζεται ως συνταγματική μοναρχία, με περιορισμένη, ωστόσο, εξουσία του αυτοκράτορα. Ένα από τα καθήκοντά του είναι η υπογραφή νόμων προκειμένου να τεθούν σε ισχύ. Ο πρωθυπουργός είναι επικεφαλής του Υπουργικού Συμβουλίου και διορίζεται επίσημα από τον αυτοκράτορα. Συμπληρωματικά το πολιτικό σύστημα της χώρας στηρίζεται στη συστημική απορρόφηση, κατά την οποία αντίπαλες δυνάμεις απορροφούνται και υιοθετούνται από το κυβερνητικό σύστημα. Για παράδειγμα, με αφορμή την έξαρση του κινήματος κατά της ρύπανσης, δημιουργήθηκε η Υπηρεσία Περιβάλλοντος.

Στο πολιτικό σύστημα της Ιαπωνίας μπορούμε να διακρίνουμε τους κύριους δρώντες που αποτελούν ένα τριμερές ελιτιστικό μοντέλο χάραξης πολιτικής. Αυτοί είναι οι εξής:

- η κεντρική γραφειοκρατία,
- οι επιχειρήσεις (zaikai), και
- το κυβερνών κόμμα.

Αν και συνεργάζονται στενά, μεταξύ τους κυριαρχεί ανταγωνισμός ο οποίος συνοδεύεται από το συντονισμό, κάτι που αποτελεί μέρος της αστικής κουλτούρας των Ιαπώνων. Ανταγωνισμός υφίσταται λόγω διαφορετικών απόψεων ως προς την κυριαρχία ενός εκ των τριών μερών του μοντέλου, γεγονός που καταδεικνύει την πλουραλιστική φύση της χάραξης ιαπωνικής πολιτικής. Ο ανταγωνισμός όμως διέθετε και πιο εσωτερικό χαρακτήρα εντοπιζόμενος στο εσωτερικό συντηρητικών κομμάτων, και κυρίως του ΦΔΚ, αποτελώντας «βασικό χαρακτηριστικό της κομματικής πολιτικής της Ιαπωνίας».⁸⁴

Αναφορικά με την κεντρική γραφειοκρατία, τα θεμέλια αυτής χρονολογούνται από τη δεκαετία του 1870. Η γραφειοκρατία είναι υπεύθυνη για την πολιτική και διοικητική εργασία, περιθωριοποιώντας τους πολιτικούς, των οποίων ο ρόλος εμφανίζεται περισσότερο επιφανειακός. Προκειμένου να λειτουργήσουν οι γραφειοκρατικοί θεσμοί απαιτείται επεξεργασία και οργάνωση πληροφοριών. Για τον Inoguchi, «το πολιτικό πλαίσιο της Ιαπωνίας ακολουθεί παγκόσμιες τάσεις προς τη

⁸⁴ Στο ίδιο, σ. 59.

γραφειοκρατικοποίηση και τη σταθεροποίηση της φιλελεύθερης δημοκρατίας».⁸⁵ Εκτός αυτού, το ¼ των κομματικών μελών τόσο στη Βουλή των Αντιπροσώπων όσο και στη Βουλή των Συμβούλων είναι πρώην γραφειοκράτες.

Η κεντρική γραφειοκρατία χωρίζεται σε δύο κατηγορίες: τα υπουργεία (shō) και τους φορείς (chō) που εργάζονται για τη λήψη πρωτοβουλιών στην εξωτερική πολιτική (στα πεδία της πολιτικής, της οικονομίας και της ασφάλειας), στη διεξαγωγή διαπραγματεύσεων σε διμερή και πολυμερή πλαίσια και στον προσχεδιασμό νόμων και συνθηκών.⁸⁶ Η επιρροή των κυρίαρχων υπουργείων και φορέων διακόπτεται από δικαιοδοτικές διαμάχες, περιορισμούς σε ανθρώπινο δυναμικό και οικονομικούς πόρους, ή λόγω ανταγωνισμού με άλλους πολιτικούς δρώντες.

Το Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων αποτελείται από δέκα επί μέρους γραφεία, εκ των οποίων τα πέντε είναι λειτουργικά και ασχολούνται με την εξωτερική πολιτική, τις οικονομικές υποθέσεις, την οικονομική συνεργασία, τη σύναψη συνθηκών και τις πληροφορίες. Τα υπόλοιπα πέντε ασχολούνται με περιφερειακές υποθέσεις και χωρίζονται στις εξής κατηγορίες: Β.Αμερική, Ασία, Ευρώπη και Ωκεανία, Λατινική Αμερική και Καραϊβική, και Μ.Ανατολή και Αφρική. Όπως είναι εμφανές «το Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων λειτουργεί με πολλούς τρόπους «ως συντονιστής των διεθνών σχέσεων της Ιαπωνίας και ως το παράθυρο του κράτους προς τον έξω κόσμο».⁸⁷ Παρ' όλα αυτά, χαρακτηρίζεται από ελλιπή εκπροσώπηση στο Κοινοβούλιο, καθώς και έλλειψη προσωπικού και κονδυλίων. Επίσης, χάριν «ήσυχης διπλωματίας» παρατηρείται μια «τάση αποφυγής λήψης πολιτικών πρωτοβουλιών υψηλής επικινδυνότητας».⁸⁸

Αρμοδιότητα του Υπουργείου Οικονομίας είναι η προστασία της τραπεζικής βιομηχανίας και της δημοσιονομικής εντιμότητας και περιλαμβάνει το Γραφείο Διεθνών Οικονομικών και το Γραφείο Διεθνούς Εμπορίου που συνεργάζονται στενά με αυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συνεργασία του Γραφείου Διεθνούς Εμπορίου με το Υπουργείο Οικονομίας προκειμένου να πείσουν το G7 (1990) να δεχτεί το σχέδιο για διμερή βοήθεια προς την Κίνα μετά το επεισόδιο στην Πλατεία Tiananmen (Ιούνιος 1989). Συνεργαζόταν επίσης με άλλα υπουργεία με σκοπό την προώθηση του αναπτυσσόμενου κρατικού μοντέλου με τη χορηγία της ΠΤ στο

⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 98.

⁸⁶ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 42.

⁸⁷ Στο ίδιο, σ. 45.

⁸⁸ Στο ίδιο, σ. 45.

«Θαύμα της Ανατολικής Ασίας» (1993) που χαρακτηριζόταν από την κοινή δράση μεταξύ κράτους και ιδιωτικού τομέα. Επιπροσθέτως, στόχος του υπουργείου είναι και η σταθεροποίηση της παγκόσμιας οικονομίας ανταγωνιζόμενο με τις ΗΠΑ για την παγκόσμια οικονομική ηγεμονία.

Στη συνέχεια, το Υπουργείο Διεθνούς Εμπορίου και Βιομηχανίας δημιουργήθηκε με στόχο την προώθηση των υπερπόντιων εμπορικών συμφερόντων της Ιαπωνίας και τη διατήρηση ομαλών οικονομικών σχέσεων με τις ΗΠΑ. Όσον αφορά τη διαδικασία χάραξης πολιτικής, εμφανίζεται αρκετά επηρεασμένο από τη συνεκτικότητα της εσωτερικής πολιτικής.

Υπάρχουν, ωστόσο, και άλλοι φορείς και υπουργεία όπως της Γεωργίας, της Δασοκομίας και Αλιείας, των Ταχυδρομείων και Τηλεπικοινωνιών, Εσωτερικών Υποθέσεων, Εργασίας, κ.α. που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στις διαπραγματεύσεις με άλλες χώρες για την καλύτερη εξυπηρέτηση των εσωτερικών συμφερόντων. Σημαντικός είναι, φυσικά, και ο Ιαπωνικός Αμυντικός Φορέας (ΙΑΦ) που εφαρμόζει την αμυντική πολιτική χωρίς να ασκεί ουσιαστική ισχύ στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, λόγω μεγάλης εμπλοκής του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων και του Γραφείου του Πρωθυπουργού.

Το Γραφείο του Πρωθυπουργού είναι υπεύθυνο για τη ρύθμιση των συγκρουόμενων συμφερόντων εντός της κεντρικής γραφειοκρατίας και για τη δημιουργία ενοποιημένης πολιτικής θέσης. Μεταξύ, όμως, των ετών 1945 και 1999 παρατηρήθηκε συχνή αλλαγή πρωθυπουργών (συγκεκριμένα 25), κάτι που κατά τον Hook δε βοηθά στη συνοχή της εκτελεστικής εξουσίας.⁸⁹ Ας σημειωθεί ακόμη ότι, κατά καιρούς, πρωθυπουργοί όπως ο Nakasone και ο Morihiro πέτυχαν σημαντικές νίκες στη διεθνή πολιτική. Για παράδειγμα, ο Nakasone εδραίωσε τη διπλωματική του δεινότητα ανυψώνοντας την εσωτερική και πολιτική του θέση και προωθώντας ένα νέο εθνικισμό, που όμως βασιζόταν στις αξίες του παλιού εθνικισμού· το μοναρχικό κράτος, το σεβασμό προς τον αυτοκρατορικό θεσμό και τη μοναδικότητα του ιαπωνικού πνεύματος.⁹⁰

Τόσο η κεντρική γραφειοκρατία όσο και οι επιχειρήσεις υποστήριζαν την ανάγκη αντιπροσώπευσης του λαού και θεωρούσαν σημαντική την εκπροσώπηση των συμφερόντων του, κάτι που πραγματοποιήθηκε μέσω των πολιτικών και των πολιτικών κομμάτων. Ωστόσο, ο ρόλος των πολιτικών ήταν περισσότερο

⁸⁹ Στο ίδιο, σ. 49.

⁹⁰ Buruma, Ian. *Inventing Japan (1853-1964)*. New York: The Modern Library, 2003, σ.173.

συμπληρωματικός στη γραφειοκρατία και είχε μικρότερο βαθμό επιρροής προς την κυβέρνηση. Ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία για την αυτοδιατήρηση του πολιτικού συστήματος είναι η πολιτική νομιμοποίηση. Προκειμένου να επιτευχθεί πολιτική νομιμοποίηση, «οι νομοθέτες πρέπει να κατέχουν πολιτικές στρατηγικές και να υιοθετούν πολιτικές συμπεριφοράς που συνάδουν με την επιχώρια πολιτική κουλτούρα».⁹¹ Άλλωστε οι κυβερνητικοί αρχηγοί αποκτούσαν πολιτική νομιμοποίηση όχι «επιβάλλοντας τους εαυτούς τους, αλλά αντίθετα χρησιμοποιώντας το σύστημα έτσι ώστε να γίνει επεξεργασία και εσωτερικοποίηση των κοινωνικών πληροφοριών».⁹²

Όσον αφορά τα πολιτικά κόμματα, τόσο τα ίδια όσο και τα μέλη τους, ορισμένες φορές υπηρέτησαν «ως διαμεσολαβητές ανάμεσα στο ιαπωνικό κράτος, το λαό και την εξωτερική διεθνή δομή».⁹³ Επιπρόσθετα, τα πολιτικά κόμματα πέρασαν από διάφορα μεταβατικά στάδια για να φτάσουν στη σημερινή τους μορφή. Από το 1945 έως το 1960 υπήρχε ως επί το πλείστον αντιπαλότητα μεταξύ δεξιάς και αριστεράς, ενώ την επόμενη δεκαετία κυριάρχησε το σύστημα του «ενάμιση κόμματος», όπου το ΦΔΚ δεν είχε την πλειοψηφία των 2/3 και τα αριστερά κόμματα δεν κατείχαν την απλή πλειοψηφία. Από το 1975 μέχρι το 1990 κατέρρευσε η μονοκομματική κυριαρχία, παρήκμασε το ΦΔΚ, αποεπαγγελματοποιήθηκε η κεντρική γραφειοκρατία και προς το τέλος της περιόδου άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια κατάρρευσης της «οικονομικής φούσκας» της δεκαετίας του 1980. Μπαίνοντας στην πολυπολική πλέον εποχή εντοπίζουμε μεταβολές στους κομματικούς συνασπισμούς και αλλαγές στη γενικότερη πολιτική σκηνή.

Το «σύστημα του 1955» εξασφάλισε στο ΦΔΚ την κυριαρχία και περιθωριοποίησε τα άλλα κόμματα. Επιπλέον, το 1955 είναι και η χρονιά ίδρυσης του ΦΔΚ που προήλθε από την ένωση του Φιλελεύθερου Κόμματος και του Δημοκρατικού Κόμματος. Όμως την περίοδο 1992-1994 δημιουργήθηκαν και άλλα κόμματα, όπως το Νέο Ιαπωνικό Κόμμα και το Κόμμα Νέων Οριζόντων. Το 1993 το ΦΔΚ διασπάστηκε και τα μέλη του ενσωματώθηκαν στα νέα κόμματα σχηματίζοντας μια σύντομη αντι-ΦΔΚ κυβέρνηση συνασπισμού. Το ίδιο το ΦΔΚ με τη σειρά του συνεργάστηκε με το Σοσιαλ-Δημοκρατικό Κόμμα μέσα σε «μια προσπάθεια

---

⁹¹ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 146.

⁹² Στο ίδιο, σ. 158.

⁹³ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 51.

επιβίωσης σε μια περίοδο μαζικής πολιτικής μετάβασης». ⁹⁴ Στόχος των κομμάτων ήταν η έλξη υποστήριξης από όσο το δυνατόν περισσότερους ψηφοφόρους, καθώς «όσο μεγαλύτερος ο αριθμός των πολιτών που εκπροσωπούνται από το κόμμα που βρίσκεται στην εξουσία, τόσο πιο εύκολο είναι για τους γραφειοκρατικούς θεσμούς να συντονίσουν τις πολιτικές». ⁹⁵

Το 1993 αποτελεί χρονιά σκανδάλων για το ΦΔΚ λόγω διαφθοράς και απομάκρυνσης ισχυρών πολιτικών. Την περίοδο αυτή μάλιστα κυριαρχούσε η άποψη ότι «ίσως μια νέα κυβέρνηση κομμάτων αντιπολίτευσης να έκανε τις αναγκαίες μεταρρυθμίσεις για να δώσει ζωή στο αποτελεσματικό πολιτικό σύστημα της Ιαπωνίας». ⁹⁶ Το 1994 επανήλθε στην εξουσία το ΦΔΚ με συμμάχους τους Σοσιαλιστές. Πρώην μέλη του Κόμματος Νέων Οριζόντων και του Σοσιαλ-Δημοκρατικού Κόμματος της Ιαπωνίας σχημάτισαν το 1996 το Δημοκρατικό Κόμμα της Ιαπωνίας (ΔΚΙ) που αποτέλεσε την αντιπολίτευση. Κύρια θέση του ΦΔΚ στην εξωτερική πολιτική ήταν πάντοτε η υποστήριξη της διμερούς συμμαχίας με τις ΗΠΑ. Το ίδιο υποστήριζε και το ΔΚΙ, αλλά αντιτίθετο στην παρουσία των ΗΠΑ στην Ιαπωνία και την υπέρμετρη συμμετοχή σε στρατιωτικές ειρηνευτικές επιχειρήσεις δίνοντας έμφαση «στη σημαντικότητα της μη-στρατιωτικής συνεισφοράς της Ιαπωνίας στη διεθνή σταθερότητα μέσω της χρήσης των ΑΞΕ». ⁹⁷

Σημαντική θεωρείται επίσης και η εξέλιξη του Κόμματος Κōmei που, έχοντας ως βάση μια συντηρητική βουδιστική οργάνωση, οι βουλευτές του αναδύθηκαν ιδιαιτέρως το 1997 σχηματίζοντας τη Νέα Κομματική Ειρήνη (Shintō Heiwa). Αυτή, το Νοέμβριο του 1998, μαζί με το Κόμμα Κōmei σχημάτισαν το Νέο Κόμμα Κōmei που σταδιακά αποδέχτηκε τη συνταγματικότητα των Δυνάμεων Αυτοάμυνας και είχε ως κοινό στόχο με το ΦΔΚ την ομαλοποίηση των σινοϊαπωνικών σχέσεων. Την ίδια περίοδο το ΦΔΚ απέτυχε να συγκεντρώσει πλειοψηφία στις εκλογές της Άνω Βουλής τον Ιούνιο του 1998 λόγω των αποτυχημένων οικονομικών του πολιτικών που ευνοούσαν μόνο τις πελατειακές του σχέσεις.

⁹⁴ Soeya, Yoshihide. "Japan: Normative Constraints Versus Structural Imperatives." *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M. Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998, σ.230.

⁹⁵ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 94.

⁹⁶ Buruma, Ian. *Inventing Japan (1853-1964)*. New York: The Modern Library, 2003, σ.174.

⁹⁷ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 60.

Στην αντίπερα όχθη από το ΦΔΚ βρίσκεται το Ιαπωνικό Κομμουνιστικό Κόμμα που, όντας επικριτής της συμμαχίας με τις ΗΠΑ, υποστήριζε την πολιτική ουδετερότητας για την προώθηση δεσμών ισότητας με τα υπόλοιπα κράτη του κόσμου. Μάλιστα, θεωρούσε τη συνθήκη με τις ΗΠΑ άλλη μια ιμπεριαλιστική πράξη της αμερικανικής κυβέρνησης.

Οι εκλογές του Νοεμβρίου 2003 αποτέλεσαν σημαντικό βήμα για το δικομματικό σύστημα, καθώς το ΦΔΚ αποκτώντας μόνο 237 θέσεις έχασε την πλειοψηφία, ενώ το ΔΚΙ κέρδισε επιπλέον 40 θέσεις. Το ΦΔΚ συνέχισε να βρίσκεται στην εξουσία μέχρι το 2009 οπότε ηττήθηκε στις Κάτω Βουλής και για τρία χρόνια παρέμεινε στην κυβέρνηση το ΔΚΙ. Όπως είναι εμφανές, το ΦΔΚ θεωρείται το πιο μακροχρόνιο κόμμα στην ιαπωνική πολιτική κάτι που οδήγησε τον Inoguchi να αναζητήσει τους λόγους της εκλογικής ανθεκτικότητας του ΦΔΚ. Αυτοί είναι, η μεταρρύθμιση του εκλογικού συστήματος, η πολιτικοποίηση της γραφειοκρατίας, οι περιορισμένες συνέπειες της παγκοσμιοποίησης και η αμερικανική προώθηση της πολυαρχίας.

Αρχικά, η μεταρρύθμιση του εκλογικού συστήματος αφορά την εισαγωγή του μικτού πλειοψηφικού συστήματος ψηφοφορίας, όπου τα 2/3 των εδρών προέρχονται από το πλειοψηφικό σύστημα ενώ το 1/3 από το αναλογικό σύστημα εκπροσώπησης. Στη συνέχεια, η πολιτικοποίηση της γραφειοκρατίας εντοπίζεται σε διάφορες μορφές όπως στο διορισμό νομοθετών σε θέσεις υφυπουργών και την ενίσχυση της εξουσίας του πρωθυπουργικού γραφείου. Από αυτό συμπεραίνουμε ότι είναι σαφώς «πιο εύκολο για ένα κυβερνών κόμμα να επιβιώσει αν μπορεί να προσαρμόσει επιτυχώς το *modus operandi* της γραφειοκρατίας την οποία έχει να αντιμετωπίσει».⁹⁸

Όσον αφορά την παγκοσμιοποίηση, αυτή δεν επηρέασε τόσο την Ιαπωνία που βασιζόταν στην εσωτερική αγορά, αλλά όταν παρατηρούνταν διείσδυση της αγοράς από παγκοσμιοποιημένες δυνάμεις η απάντηση δινόταν μέσω της «ευέλικτης ακαμψίας». Οι Ιάπωνες δηλαδή αντιστέκονταν, όταν όμως αυτό δεν ήταν πλέον εφικτό παραιτούνταν από την ακαμψία «με ταχύ και υπερβολικά πραγματιστικό και ευέλικτο τρόπο».⁹⁹ Τέλος, οι ΗΠΑ προωθούσαν την πολυαρχία διότι έτρεφαν συναισθήματα καχυποψίας προς τις εμπορικές πρακτικές της Ιαπωνίας, όπως τις συνεργατικές οργανώσεις *στυλ keiretsu*.

⁹⁸ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 171.

⁹⁹ Στο ίδιο, σ. 174.

Κλείνοντας, από πλευράς εσωτερικών νορμών εντοπίζουμε τρεις: τον αντιμιλιταρισμό, την ανάπτυξη, και τον οικονομισμό. Συγκεκριμένα, ο αντιμιλιταρισμός αναπτύχθηκε μετά το Β΄ΠΠ και τους βομβαρδισμούς και έγινε αμέσως δεκτός από την κοινή γνώμη, η ανάπτυξη προωθήθηκε για να προλάβουν τις υπόλοιπες ήδη βιομηχανικές δυτικές χώρες και να είναι σε θέση να ασκεί πολιτική επιρροή με την ελπίδα να κερδίσει μια θέση στο ΣΑΗΕ, και τέλος ο οικονομισμός προέκυψε μεταπολεμικά από το συνδυασμό αντιμιλιταρισμού και ανάπτυξης αποτελώντας καθοδηγητή της κυβέρνησης του ΦΔΚ.

4.2. Οικονομική ύφεση

Η Ιαπωνία υπογράφοντας το Σεπτέμβριο του 1985 τη Συμφωνία Plaza Accord σηματοδότησε την αρχή της «οικονομικής φούσκας» (bubble economy) που διήρκησε μέχρι το 1990. Κατά την περίοδο αυτή εισέρευσε σημαντική ποσότητα ξένου κεφαλαίου στην Ιαπωνία και αυξήθηκε ο χρηματιστηριακός δείκτης Nikkei· από 250 έφτασε 39.000 μέχρι το Δεκέμβριο του 1989. Ανάμεσα στις αιτίες πρόκλησης της κρίσης ξεχωρίζει η αύξηση της δανειστικής ικανότητας των τραπεζών σε ιδιώτες και επιχειρήσεις. Κατ' επέκταση αυξήθηκε η αξία των ακινήτων, κάτι που «δημιούργησε ένα φαύλο κύκλο στον οποίο η ακίνητη περιουσία χρησιμοποιούνταν ως εγγύηση για την εξασφάλιση άλλων δανείων, τα οποία με τη σειρά τους χρησιμοποιήθηκαν για επενδύσεις στο χρηματιστήριο ή για αγορά περισσότερης γης».¹⁰⁰

Την επόμενη χρονιά, ωστόσο, το χρηματιστήριο έχασε πάνω από 2 τρισεκατομμύρια δολάρια, οδηγώντας στην τραπεζική κρίση, την πτώχευση πολλών επιχειρήσεων, και συνεπώς στην ανεργία. Έτσι, η Ιαπωνία εισήλθε σε μια δεκαετία που χαρακτηρίστηκε από παρακμή της κατανάλωσης, στασιμότητα και επιχειρηματική λιτότητα.¹⁰¹ Την εποχή αυτή κυριαρχούσε ένα αίσθημα απαισιοδοξίας και, παρά τις κυβερνητικές προσπάθειες για ανάκαμψη της οικονομίας μέσω προώθησης οικονομικών κινήτρων, η περίοδος εξακολουθούσε να αποκαλείται «Χαμένη Δεκαετία». Η κοινή γνώμη, φανερά απογοητευμένη από την ιαπωνική

¹⁰⁰ Johnston, Eric. “Lessons from when the Bubble Burst.” *The Japan Times News*, 6 Ιαν 2009.

Διαδίκτυο. 22 Μαρ 15.

¹⁰¹ McCalin, James L.. *Japan: A Modern History*. New York: Norton & Company, Inc., 2002, σ. 603.

πολιτική, «είχε λίγη πίστη στην ικανότητα οποιουδήποτε πολιτικού να οδηγήσει την Ιαπωνία έξω από την οικονομική και πολιτική έρημο».¹⁰²

Συμπερασματικά, η Ιαπωνία ενώ προόδευσε μεταπολεμικά και κατάφερε να αντεπεξέλθει σε ανάλογες κρίσεις, καθώς όπως θυμόμαστε «στο τέλος της Α΄ Πετρελαϊκής Κρίσης η Ιαπωνία είχε γίνει μια από τις πιο σημαντικές οικονομίες παγκοσμίως όσον αφορά την προσαρμοστικότητα της στην κρίση»¹⁰³, σε αυτή την περίπτωση κάτι τέτοιο δεν ήταν άμεσα εφικτό. Με το πέρασμα της Χαμένης Δεκαετίας, όμως, έγιναν εντατικές προσπάθειες τόσο για τη διάσωση του τραπεζικού τομέα μέσω εισροής φόρων και συνεργατικής διάρθρωσης, όσο και για τη γενικότερη επιβίωση του κράτους.

4.3. Η οικονομική πολιτική της Ιαπωνίας

Η Ιαπωνία ανέλαβε άμεση δράση για την έξοδό της από την Α΄ Πετρελαϊκή Κρίση ενδυναμώνοντας τις φιλικές σχέσεις με χώρες που παρήγαγαν πετρέλαιο, και δίνοντας έμφαση στην ανάπτυξη και την εισαγωγή πηγών πετρελαίου από την Ινδονησία και την Κίνα αλλά, προκειμένου να αποφύγει την απόλυτη εξάρτηση από την Εγγύς και Μέση Ανατολή, στράφηκε και προς το Μεξικό. Επιπρόσθετα, κατέφυγε στην αναζήτηση και ανάπτυξη εναλλακτικών πηγών ενέργειας, καθώς και στην εξέλιξη της πυρηνικής ισχύος, κάτι που ανησύχησε ιδιαίτερα τις ΗΠΑ.

Ο Inoguchi μας παρουσιάζει του τρεις θεμελιώσεις στόχους της στρατηγικής της Ιαπωνίας: την εξασφάλιση της προμήθειας τροφίμων, την αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, και τη διασφάλιση της προμήθειας ενέργειας.¹⁰⁴ Δεν ήταν δυνατή η υιοθέτηση βορειοευρωπαϊκών πολιτικών, όπως υψηλή φορολογία, α) λόγω της ιαπωνικής παράδοσης που βασιζόταν στην αυτοβοήθεια και την αυτονομία, β) λόγω του ότι δεν εμπιστεύονταν μια κυβέρνηση που θα στηριζόταν στον πόλεμο, σε υψηλούς φόρους και στην αγορά κυβερνητικών ομολόγων, και γ) λόγω του ότι δεν επιθυμούσαν να μειωθεί το υφιστάμενο επιχειρηματικό πνεύμα. Για την αυτάρκειά της σε ενέργεια συνεργαζόταν κυρίως με την Αυστραλία και την Ινδονησία, ενώ για την αυτάρκειά της σε βιομηχανικά προϊόντα συνεργαζόταν με την Κίνα και την ASEAN. Έτσι, απέκτησε μια σεβαστή θέση στη διεθνή σκηνή και μέσα από

¹⁰² Στο ίδιο, σ. 604.

¹⁰³ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 76.

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 69.

οικονομικές επιτυχίες και δραστηριότητες, βασιζόμενη στην αυτοδυναμία, τη σκληρή εργασία, το άταρκες οικονομικό σύστημα και την εκπαίδευση κατάφερε να αναδυθεί ως ένα επιτυχημένο μη-δυτικό κράτος.

Η δεκαετία του 1980 ήταν μια περίοδος απελευθέρωσης των ιαπωνικών αγορών και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου βρήκε την Ιαπωνία και τις ΗΠΑ να συσκέπτονται για τα Διαρθρωτικά Εμπόδια στην ιαπωνική οικονομική πολιτική. Η Ιαπωνία φάνηκε διστακτική μπροστά στις απαιτήσεις των ΗΠΑ λόγω επικείμενων επιπτώσεων στο κοινωνικό-οικονομικό σύστημα. Ανάμεσα στις απαιτήσεις αυτές ήταν η αύξηση των δημόσιων δαπανών, η μείωση των εργασιών, και η βελτίωση των υποδομών. Όλα αυτά έμοιαζαν με εμπλοκή στις εσωτερικές υποθέσεις της Ιαπωνίας δημιουργώντας αντι-αμερικανικά συναισθήματα στην ιαπωνική κοινωνία.

Επίσης, το γεγονός ότι η χώρα υπέβαλλε συνεχώς μετατροπή της οικονομικής της δραστηριότητας ανάλογα με την αρχή του ελεύθερου εμπορίου, επιβεβαιώνει την άποψη του ερευνητή Inoguchi πως «δεδομένου ότι η Ιαπωνία είναι μια γηράσκουσα κοινωνία και ταυτόχρονα μια οικονομική δύναμη, είναι απαραίτητη η αναδιάρθρωση των οικονομικών της ικανοτήτων με ανάλογο τρόπο».¹⁰⁵ Κατά τον ίδιο, η οικονομική ανάπτυξη καθορίζεται από τα πλεονεκτήματα της ιαπωνικής κοινωνίας (δηλαδή την αποφασιστικότητα, την αυτοδυναμία, και τους κοινωνικούς πόρους, όπως αναφέρθηκε παραπάνω), τις δυνάμεις της αγοράς, και την παροχή πληροφοριών και πρωτοβουλιών στον ιδιωτικό τομέα.

Η επιχειρηματική κοινότητα αποτελεί την κινητήρια δύναμη της ιαπωνικής οικονομίας. Αποτελείται από μεγάλες υπερεθνικές επιχειρήσεις, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, και επιχειρηματικούς συνεταιρισμούς. Μάλιστα, υφίστανται τέσσερις επιχειρηματικές ομοσπονδίες εκ των οποίων μεγαλύτερη είναι η Ομοσπονδία Οικονομικών Οργανισμών (Keidanren) στην οποία οφείλεται τόσο η αποτελεσματική προώθηση των ιαπωνικών ΑΞΕ στο εξωτερικό όσο και η απελευθέρωση της ιαπωνικής οικονομίας. Όσον αφορά την επιχειρηματική πληροφόρηση, αυτή επιτυγχάνεται μέσω προσωπικών διασυνδέσεων με την πολιτική και οικονομική ελίτ άλλων κρατών.

Πέραν αυτών, τα οικονομικά συμφέροντα των ιαπωνικών υπερεθνικών επιχειρήσεων προωθούνταν μέσω της διατήρησης των προγραμμάτων ΑΞΕ, κατά τα οποία διατηρούνταν «οι οικονομικές συναλλαγές και η αλληλεξάρτηση σε κρατικό

---

¹⁰⁵ Στο ίδιο, σ. 85.

και ιδιωτικό επίπεδο για χάρη του μακροπρόθεσμου καθορισμού της πολιτικής συμπεριφοράς ασφαλείας των δρώντων του διεθνούς συστήματος» στην υπηρεσία των κρατικών συμφερόντων.¹⁰⁶ Υπήρχαν, ωστόσο, και παροδικές διακοπές στις δραστηριότητες των ΑΞΕ, όπως η διακοπή προσφοράς οικονομικής βοήθειας προς χώρες που εμπλέκονταν στην ανάπτυξη ΟΜΚ, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Ινδία και το Πακιστάν το 1998 λόγω πυρηνικών δοκιμών.

Επομένως, αντιλαμβανόμαστε τη σημαντικότητα της ιαπωνικής οικονομικής ισχύος για τη χώρα και συμμεριζόμαστε την άποψη του Hughes ότι «η Ιαπωνία θα μπορούσε να ενεργοποιήσει την οικονομική ισχύ για να εκπληρώσει το ρόλο της ως παγκόσμια αστική δύναμη».¹⁰⁷ Βέβαια, κατά καιρούς αμφισβητήθηκε η αποτελεσματικότητα της οικονομικής ισχύος, όπως στον Πόλεμο του Κόλπου, όπου η Ιαπωνία περιορίστηκε στην προσφορά οικονομικής, και όχι στρατιωτικής βοήθειας.

4.4. Επιρροές στη στρατιωτική πολιτική της χώρας

Αναφορικά με τον τομέα ασφαλείας και τη στρατιωτική πολιτική της χώρας, αυτή βασίστηκε κατά κύριο λόγο στη συνθήκη ασφαλείας που είχε υπογράψει με τις ΗΠΑ και της εξασφάλιζε πρόσβαση στην αμυντική τεχνολογία. Επιπλέον, η Ιαπωνία φρόντιζε να διατηρεί όσο το δυνατό πιο φιλικές σχέσεις με τα γειτονικά κράτη, εξασφαλίζοντας έτσι την απαραίτητη περιφερειακή σταθερότητα για την προστασία του έθνους και την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του. Η Ιαπωνία προχώρησε σε τεχνολογικές καινοτομίες στα όπλα και τα ηλεκτρονικά συστήματα παρακολούθησης που βοήθησαν τους Αμερικανούς στον Πόλεμο του Κόλπου το 1991. Δεν είναι μια στρατιωτικά αδύναμη χώρα.

Αντίθετα, «έχει τη δυνατότητα να γίνει ένας σημαντικός παράγοντας που πρέπει να υπολογίζεται σοβαρά, κυρίως στο πλαίσιο των σχέσεων ασφαλείας στην ανατολική Ασία».¹⁰⁸ Το Νοέμβριο του 1995 εισήχθη νέο Σχέδιο Εθνικού Αμυντικού Προγράμματος από τον ΙΑΦ και τις Δυνάμεις Αυτοάμυνας που:

¹⁰⁶ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 77.

¹⁰⁷ Hughes, Cristopher W.. *Japan's Economic Power and Security: Japan and North Korea*. Λονδίνο: Routledge, 1989, σ. 161.

¹⁰⁸ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 89.

- 1) επαναβεβαίωνε τις παραδοσιακές αρχές της αμυντικής πολιτικής της Ιαπωνίας στην μεταπολεμική εποχή (αποκλειστική αυτοάμυνα, τρεις μη-πυρηνικές αρχές¹⁰⁹, και ασιατικός έλεγχος)
- 2) θεωρούσε τη συμμαχία με τις ΗΠΑ ως βάση «για την ανάπτυξη πολυμερούς διαλόγου ασφαλείας»¹¹⁰
- 3) υποστήριζε τη σημαντικότητα αύξησης του ρόλου της Ιαπωνίας στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις, και
- 4) προωθούσε τη χρήση των Δυνάμεων Αυτοάμυνας στην αντιμετώπιση απειλών μικρής έντασης.

Τόσο ο ΙΑΦ όσο και οι Δυνάμεις Αυτοάμυνας θεωρούνταν κατώτεροι συνεργάτες του Υπουργείου Εξωτερικών Υποθέσεων στο σχεδιασμό ασφαλείας, κάτι που άλλαξε από τα τέλη του 1955. Επιπρόσθετα, το 1997 παρουσιάστηκαν οι Αμυντικές Οδηγίες Ιαπωνίας-ΗΠΑ που καθιστούσαν την Ιαπωνία υπεύθυνη για την απόθεση επιθέσεων εντός των συνόρων της.

Τέλος, να σημειωθεί ότι στον τομέα της ασφάλειας έχει επικρατήσει η έννοια της «διπλής ταυτότητας» της Ιαπωνίας. Πιο συγκεκριμένα, η Ιαπωνία ενώ αποτελεί μια εν δυνάμει μεγάλη δύναμη ικανή να επηρεάζει τη διάρθρωση της διεθνούς ασφαλείας, ωστόσο θεωρείται αυτοπεριορισμένο κράτος. Αυτό εμπίπτει στο στόχο της για προστασία του μεταπολεμικού ρεαλισμού που επέβαλλε οικονομική ανάπτυξη και προστασία των σχέσεων ασφαλείας με τις ΗΠΑ. Επομένως, σύμφωνα με τον Yoshihito Soeya, «τόσο η συμμαχία ασφαλείας με τις ΗΠΑ όσο και η δέσμευση της Ιαπωνίας» στους στόχους ασφαλείας στην ασιατική περιφέρεια «θα συνεχίσουν να αποτελούν αναπόσπαστα κομμάτια του πλαισίου του μεταπολεμικού ρεαλισμού της Ιαπωνίας».¹¹¹

¹⁰⁹ Οι τρεις μη-πυρηνικές αρχές είναι οι εξής: απαγόρευση κατοχής, κατασκευής και εισαγωγής πυρηνικών όπλων.

¹¹⁰ Hughes, Christopher W.. *Japan's Economic Power and Security: Japan and North Korea*. Λονδίνο: Routledge, 1989, σ. 190.

¹¹¹ Soeya, Yoshihide. "Japan: Normative Constraints Versus Structural Imperatives." *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M. Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998, σ.233.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

Οι Μεταψυχροπολεμικές Εξωτερικές Σχέσεις της Ιαπωνίας

Μεταψυχροπολεμικά η Ιαπωνία αναγκάστηκε να αλλάξει και να προσαρμοστεί στα νέα δεδομένα που έκαναν την εμφάνισή τους με την κατάρρευση του διπολικού συστήματος. Για άλλη μια φορά, βρισκόταν σε μια περίοδο οικονομικής ύφεσης και πολιτικής επανευθυγράμμισης, που καλούσε για άμεση λήψη αποφάσεων που θα εξυπηρετούσαν τα εθνικά συμφέροντα σε όλους τους τομείς. Οι εκάστοτε κυβερνήσεις ασχολούνταν με όλα τα φλέγοντα ζητήματα και την επίλυσή τους, αλλά κυρίως έδιναν σημασία στις εξωτερικές σχέσεις της χώρας που θα διασφάλιζαν την εθνική κυριαρχία και την προστασία της από έξωθεν απειλές.

Στο κεφάλαιο αυτό θα γίνει περαιτέρω εμβάθυνση στην εξωτερική πολιτική της Χώρας του Ανατέλλοντος Ηλίου και θα αναλυθούν οι μεταψυχροπολεμικές σχέσεις της Ιαπωνίας με τις γείτονες και μη χώρες, δίνοντας έμφαση στις γεωγραφικές διαμάχες που καθορίζουν την εξωτερική πολιτική και τη λήψη αποφάσεων σε διακρατικό επίπεδο. Επιπλέον, θα επισημανθούν οι επιπτώσεις που επιφέρει στην Ιαπωνία η εξωτερική πολιτική μεταξύ των υπόλοιπων χωρών, όπως για παράδειγμα η εξέλιξη της κρίσης των Στενών της Ταϊβάν.

5.1. Χάραξη εξωτερικής πολιτικής και διπλωματία

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, «η εξωτερική πολιτική της Ιαπωνίας καθοδηγούνταν από το διπλό σκοπό του οικονομικού οφέλους και της διατήρησης της ασφάλειας» μέσω της συμμετοχής της στην προσπάθεια των ΗΠΑ για ανάσχεση του σοβιετικού κομμουνισμού.¹¹² Σύμφωνα με τον Hayes, «η πολιτική της Ιαπωνίας καθοδηγείται από την αναγνώριση του γεγονότος ότι η επιβίωσή της» εξαρτάται και είναι στενά συνδεδεμένη «με την ευρωστία των γειτόνων της».¹¹³ Συνεπώς, στη μεταψυχροπολεμική περίοδο παρατηρείται μια καινούρια προσέγγιση στην εξωτερική πολιτική. Αυτή στηρίζεται κυρίως σε εξωτερικούς παράγοντες και δεν επηρεάζεται από «τη δυναμική της αυτοδημιουργούμενης ιδεολογίας και της εσωτερικής πολιτικής εμπειρίας».¹¹⁴

¹¹² Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 181.

¹¹³ Στο ίδιο, σ. 183.

¹¹⁴ Στο ίδιο, σ. xiii.

Ας εξετάσουμε, όμως, συνοπτικά την εξέλιξη της εξωτερικής πολιτικής της Ιαπωνίας. Αρχικά, στα τέλη του 15^{ου} αιώνα κυριαρχούσε ο κλασικός ιμπεριαλισμός και μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η Ιαπωνία επεδίωκε την επέκταση και την παγκόσμια διάδοση στηριζόμενη στο σύστημα του «έθνους-κράτους». Στο δεύτερο στάδιο εξέλιξης πέρασε σε μια περίοδο πολιτικού και οικονομικού εκσυγχρονισμού που επέφερε ανταγωνισμό με τη Δύση και πελατειακές σχέσεις με τις ΗΠΑ. Στο τρίτο στάδιο όμως δεν υιοθέτησε τον ευρωπαϊκό τρόπο ζωής, δημιουργώντας έτσι φόβους για τη σταθερότητα της ευρωπαϊκής ηγεμονίας. Τα τελευταία 30 χρόνια εντοπίζονται σημαντικά στοιχεία της ιαπωνικής εξωτερικής πολιτικής που καθόρισαν την πορεία της. Συγκεκριμένα, σταδιακά ενισχύθηκε ο ρόλος των Δυνάμεων Αυτοάμυνας, εδραιώθηκε η συμμαχία με τις ΗΠΑ και υποστηρίχθηκαν πρωτοβουλίες σε θέματα ειρηνευτικών επιχειρήσεων και αφοπλισμού.

Έτσι, τα χαρακτηριστικά που αποδίδει ο Hayes στην ιαπωνική εξωτερική πολιτική είναι τα εξής:

1. αίσθημα κατωτερότητας
2. επιθυμία βελτίωσης του διεθνούς κύρους της χώρας, και
3. εστίαση στην περιφέρεια.

Μάλιστα, εντοπίζει τέσσερις δυνάμεις που συνέβαλαν στη διαμόρφωση της πολιτικής. Αυτές είναι οι στρατιωτικές, οικονομικές και πολιτικές απαιτήσεις από τη σχέση της με τις ΗΠΑ, η στρατιωτική της ανεξαρτησία που αποτελούσε θέμα εθνικής υπερηφάνειας, οι καλές εμπορικές σχέσεις με γείτονα κράτη, και η προώθηση της οικονομικής ασφαλείας μέσω του μηχανισμού οικονομικής αναπτυξιακής βοήθειας.

Ωστόσο, επιβάλλεται να επισημάνουμε κάποια από τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της ιαπωνικής αναπτυξιακής βοήθειας. Πρώτον, παρατηρείται έλλειψη φιλοσοφίας όσον αφορά τη βοήθεια, διότι οι λόγοι πίσω από αυτήν είναι κυρίως εμπορικοί και όχι ανθρωπιστικοί. Φυσικά, ανάμεσα στους λόγους βρίσκεται και η ανάδειξη του κύρους και της αξιοπιστίας της χώρας. Δεύτερον, η βοήθεια δίνεται στη μορφή δανείων και είναι επηρεασμένη από τους πολιτικούς στόχους των ΗΠΑ. Τρίτον, το μεγαλύτερο μέρος της βοήθειας (70%) παρέχεται σε ασιατικές χώρες, και τέταρτον, η βοήθεια έχει μη πολιτικό χαρακτήρα, γεγονός που αναδεικνύει την πολιτική επιφυλακτικότητα της ιαπωνικής διπλωματίας.

Όταν αναφερόμαστε στην ιαπωνική διπλωματία, μιλάμε πάντα για «ήσυχη διπλωματία» (quiet diplomacy) που στηρίζεται στην ενδυνάμωση της ομοφωνίας και

στην πεποίθηση ότι «ο αληθινός ηγέτης πρέπει να παραμένει κρυμμένος». Αυτό δικαιολογεί και τη γενικότερη θέση των φορέων χάραξης πολιτικής ως προς την ανοιχτή προσπάθεια ηγεσίας σε διεθνές επίπεδο και την προτίμηση που δείχνουν σε διαπραγματεύσεις χαμηλών τόνων και παρασκηνιακού επιπέδου. Επομένως, κλίνουν περισσότερο προς τη χρήση ανεπίσημων ή δι' αντιπροσώπου καναλιών (“uga”) παρά στη συμμετοχή σε διμερείς συζητήσεις και επίσημα κανάλια (“omote”).

Η Ιαπωνία χρησιμοποιεί την «ήσυχη διπλωματία» όταν δρα μονομερώς για την πρόσβαση σε φυσικούς πόρους και ενέργεια, διμερώς στη συνθήκη με τις ΗΠΑ, και πολυμερώς στην οικονομική της συνεισφορά στα ΗΕ. Το τελευταίο επίπεδο, η πολυμερής δηλαδή εμπλοκή, λειτουργεί συμπληρωματικά στη διμερή. Μέσω της «ήσυχης διπλωματίας» οι φορείς χάραξης πολιτικής «υιοθετούν μια μακροχρόνια προοπτική στη διπλωματία»¹¹⁵ και επιδιώκουν την εξυπηρέτηση των κρατικών συμφερόντων και την προώθησή τους στη διεθνή πολιτική σκηνή χρησιμοποιώντας μη βίαιη ισχύ.

Από εδώ κι έπειτα, λοιπόν, η Ιαπωνία δίνει έμφαση σε εναλλακτικές μορφές πολιτικής ασφαλείας, όπως την οικονομική πολιτική ασφαλείας που εκφράζεται ευρέως μέσω των ΑΞΕ, του εμπορίου, της ΕΑΒ κτλ. και προβάλλει την οικονομική ισχύ ως μέρος της πολιτικής ασφαλείας. Αυτό τονίζει την ανάδυση της Ιαπωνίας ως παγκόσμιας πολιτικής δύναμης, μια έννοια που εισήγαγε ο διεθνολόγος Hanns W. Maull, και επικεντρώνεται στην ανάπτυξη μιας νέας μορφής μεγάλης δύναμης. Τα κύρια χαρακτηριστικά μιας τέτοιου είδους δύναμης είναι η ενεργή συνεργασία με άλλα κράτη για την επίτευξη διεθνών στόχων και η έμφαση στα οικονομικά μέσα για την εξασφάλιση των εθνικών στόχων.¹¹⁶

Μολονότι, ερευνάται ακόμη το ερώτημα αν η Ιαπωνία μπορεί να συμβάλλει στη διεθνή ασφάλεια μέσω της οικονομίας, είναι σημαντική η ανάπτυξη μιας «ολοκληρωμένης ασφαλείας» (comprehensive security) που θα συνδυάζει στρατιωτικές και οικονομικές προσεγγίσεις. Συνεχίζουν, ωστόσο, να υφίστανται εσωτερικές αντιθέσεις που έχουν ως βάση την αντίσταση στην αντισυνταγματική επαναστρατιωτικοποίηση της ιαπωνικής πολιτικής για την ασφάλεια.

¹¹⁵ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 72.

¹¹⁶ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 31.

5.2. Η σύγχρονη πολιτική της Ιαπωνίας προς τις χώρες της νοτιανατολικής Ασίας

Όπως είναι εμφανές, η Ιαπωνία ενδιαφέρεται σε μεγαλύτερο ποσοστό για την περιφερειακή της ασφάλεια που θα κατοχυρώσει τα συμφέροντά της μέσω της σταθεροποίησης της περιφέρειας. Στη μεταψυχροπολεμική εποχή αυξήθηκε ιδιαίτερος το ενδιαφέρον και η εμπλοκή της Ιαπωνίας στη ΝΑ Ασία, κυρίως λόγω της μειωμένης στρατηγικής παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή. Συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ αποχώρησαν από τις Φιλιππίνες (1991-1992) και ακολούθησε η χρηματοπιστωτική κρίση με την κατάρρευση των ασιατικών νομισμάτων.

Επιπρόσθετα, η πολιτική του Βιετνάμ άλλαξε δραματικά και από εισβολέας στην Καμπότζη εμφανίστηκε ως ένα κράτος αδύναμο και οικονομικά ευάλωτο. Ωστόσο, οι συνεχείς του συγκρούσεις τόσο με άλλες χώρες της ASEAN όσο και με την Κίνα, έμοιαζαν περισσότερο ως απειλές για την Ιαπωνία που επιθυμούσε την εδραίωση της σταθερότητας στην περιφέρεια, όχι μέσω πολεμικών συγκρούσεων, αλλά μέσω διαπραγματεύσεων και ειρηνικών διαλόγων. Μολονότι κάτι τέτοιο απαιτεί ομαλοποίηση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, κάποιες φορές η καθυστέρηση αυτής της διαδικασίας έδινε ευκαιρίες στην Ιαπωνία. Για παράδειγμα, η αργή διαδικασία ομαλοποίησης των σχέσεων των ΗΠΑ με το Βιετνάμ έδινε στην Ιαπωνία τη δυνατότητα να αναλάβει τα διπλωματικά ηνία με σκοπό την προώθηση της σταθερότητας στην περιοχή. Έτσι, το Μάιο του 1993 δημιουργήθηκε η Μεταβατική Αρχή των ΗΕ στην Καμπότζη για τη δημιουργία πολιτικής κυβέρνησης και η Ιαπωνία βοήθησε στην κατασκευή δρόμων και άλλων υποδομών.

Η οικονομική αρωγή που έχει προσφέρει η Ιαπωνία στην ανατολική Ασία εκφράστηκε σε μεγάλο βαθμό μέσα από τη Νέα Πρωτοβουλία του Miyazawa που ανακοινώθηκε τον Οκτώβριο του 1998 και προέβλεπε την παροχή 30 δις δολαρίων ως χρηματοπιστωτική βοήθεια στην περιφέρεια. Τα χρήματα αυτά θα χρησιμοποιούνταν για την ανακεφαλαιοποίηση των ανατολικοασιατικών τραπεζών και εταιρειών. Κάτι τέτοιο δε θα μπορούσε παρά να ενισχύσει τα υφιστάμενα αναπτυξιακά μοντέλα, να ανακηρύξει την Ιαπωνία οικονομικό ηγέτη της περιφέρειας, και να προταθεί η σύσταση ενός Ασιατικού Νομισματικού Ταμείου. Οι επενδύσεις δισεκατομμυρίων απευθυνόντουσαν σε χώρες όπως την Ταϊλάνδη, τη Μαλαισία, την Ινδονησία και τις Φιλιππίνες και προωθούσαν διμερείς συμφωνίες νομισματικής ανταλλαγής, όπως για παράδειγμα μεταξύ Μαλαισίας και Ν.Κορέας.

Σημαντικός θεωρείται και ο ρόλος της Ιαπωνίας στην ASEAN που επεδίωκε ακριβώς τα ίδια με την Ιαπωνία: «ένα όραμα, μια ταυτότητα, μια κοινότητα».¹¹⁷ Μέσω αυτού του θεσμού η Ιαπωνία έχει τη δυνατότητα να αναλαμβάνει διπλωματικές πρωτοβουλίες. Οι σχέσεις της με την ASEAN ενισχύθηκαν ιδιαίτερα μετά την έκφραση του δόγματος Hashimoto (1997) για ενδυνάμωση των δεσμών με την ASEAN, και τη δημιουργία της ASEAN+3 που αποτέλεσε «τη σαφέστερη έκφραση της νέας περιφερειακής οικονομικής αρχιτεκτονικής».¹¹⁸

Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν την προσπάθεια της Ιαπωνίας για δημιουργία δεσμών με άλλα κράτη της Αν.Ασίας, και για επανένωσή τους σε μια σταθερή και ακατάβλητη περιφέρεια σε πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό επίπεδο. Η ASEAN+3 αποτελεί τη θεσμοθέτηση του περιφερειακού διαλόγου και προωθεί την επανάκτηση της ανατολικοασιατικής ταυτότητας. Επιπρόσθετα, να σημειωθεί και η σημαντικότητα του περιφερειακού φόρουμ ARF (ASEAN Regional Forum) που εκτός του ότι περιέχει «κανόνες που απαγορεύουν στα μέλη να αναγνωρίζονται μεταξύ τους ως εχθροί»¹¹⁹, προσφέρει στην Ιαπωνία έναν πιθανό ρόλο ασφαλείας εκτός πλαισίου της συμμαχίας με τις ΗΠΑ. Μια φανερή, όμως, ηγεμονία της Ιαπωνίας θα πυροδοτούσε περαιτέρω εντάσεις με την Κίνα, τις ΗΠΑ και άλλα κράτη της περιφέρειας.

5.3. Η κρίση των Στενών της Ταϊβάν

Ένα από τα κρισιμότερα θέματα ασφαλείας που απασχόλησαν την Ιαπωνία στα τέλη του 20^{ου} αιώνα ήταν η Κρίση των Στενών της Ταϊβάν (1995). Αυτή διήρκησε περίπου ένα χρόνο και προκλήθηκε μετά από τις συνεχόμενες στρατιωτικές ασκήσεις και πυραυλικές δοκιμές της Κίνας σε περιοχές κοντά στην Ταϊβάν. Όπως ήταν αναμενόμενο, η Ταϊβάν ξεκίνησε να προετοιμάζεται στρατιωτικά με σκοπό να αντιμετωπίσει μια «πιθανή κομμουνιστική εισβολή».¹²⁰

Σύμφωνα όμως με τον Qimao Chen, και «τα συμφέροντα [της Ιαπωνίας] βρίσκονταν επίσης σε κίνδυνο» στην περίπτωση ενός πολέμου στα Στενά. Εάν πάλι

¹¹⁷ Αυτό είναι και το σύνθημα της ASEAN (“One Vision, One Identity, One Community”).

¹¹⁸ Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 146.

¹¹⁹ Στο ίδιο, σ. 170.

¹²⁰ Chen, Qimao. “The Taiwan Strait Crisis.” *Across the Taiwan Strait: Mainland China, Taiwan, and the 1995-1996 Crisis*, ed. Suisheng Zhao, Routledge, New York, 1999: 127-159, σ.127.

στον πόλεμο αυτό εμπλέκονταν και οι ΗΠΑ, τότε η Ιαπωνία θα έπρεπε να στηρίζει τις αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις, κάτι που όμως θα την έθετε σε κίνδυνο λόγω ενδεχόμενων στρατιωτικών και οικονομικών αντιποίνων από την Κίνα. Από την άλλη πλευρά, σε περίπτωση αποτυχίας των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων η Ιαπωνία θα το θεωρούσε επίσημο «και πιθανότατα να επανεξοπλιζόταν με μεγαλύτερο κόστος και κίνδυνο».¹²¹

Ο πόλεμος, επομένως, στα στενά ήταν από πολλές απόψεις ανεπιθύμητος. Η Ιαπωνία δε χρησιμοποίησε τη στρατιωτική της ισχύ για να υπερασπιστεί την Ταϊβάν, αλλά επεσήμανε τη σημαντικότητα σταθεροποίησης της κατάστασης και ξεκαθάρισε ότι «θα διατηρήσει την ικανότητα να διαχειρίζεται κινδύνους στην περιφέρεια».¹²² Παρομοίως με την άποψη της Ιαπωνίας περί σταθερότητας, «τόσο το περιφερειακό όσο και το διεθνές περιβάλλον υποστηρίζουν την παρεμπόδιση ενός πολέμου στα Στενά και τη συμφιλίωση της ηπειρωτικής [Ασίας] με την Ταϊβάν».¹²³ Τέλος, να σημειωθεί ότι το Φεβρουάριο 2005 η Ταϊβάν συμπεριλήφθη στη λίστα των κοινών στρατηγικών στόχων των ΗΠΑ και της Ιαπωνίας.

5.4. Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Νότια και τη Βόρεια Κορέα

Η Κορεατική Χερσόνησος ανέκαθεν αποτελούσε επίμαχο ζήτημα στην εξωτερική πολιτική της Ιαπωνίας. Στη μεταψυχροπολεμική εποχή, όντας διαιρεμένη, η Κορεατική Χερσόνησος δέχεται διαφορετική αντιμετώπιση από την Ιαπωνία ως προς το νότιο και το βόρειο κομμάτι της. Η Ν.Κορέα συνεχίζει να εμφανίζεται καχύποπτη ως προς τη Β.Κορέα γεγονός που εξουδετερώνει κάθε πιθανότητα επανένωσης. Μια επανένωση θα είχε τόσο θετικές όσο και αρνητικές συνέπειες για το περιφερειακό και διεθνές περιβάλλον. Ως θετική συνέπεια παρουσιάζεται η προώθηση της περιφερειακής συνεργασίας, ενώ ως αρνητική παρουσιάζεται όχι μόνο η ανταγωνιστικότητα που θα στραφεί εναντίον των ΗΠΑ, της Δυτ.Ευρώπης και της Ιαπωνίας, αλλά κυρίως η απειλή που θα συνιστά η Κορέα λόγω κατοχής πυρηνικών όπλων.

¹²¹ Στο ίδιο, σ. 147.

¹²² Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 171.

¹²³ Στο ίδιο, σ. 148.

Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τη Ν.Κορέα είναι αρκετά ομαλές και εκφράζονται τόσο μέσω της οικονομικής συνεργασίας όσο και μέσω εκπαιδευτικών ασκήσεων που έχουν ήδη ξεκινήσει από το 1992. Η συνεργασία τους για την ασφάλεια διενεργείται χωρίς να έχει κάποιο άμεσο ρόλο η Ιαπωνία στην Κορεατική Χερσόνησο ή να μπορεί να αποστείλει τις Δυνάμεις Αυτοάμυνας. Μάλιστα, ο Πρόεδρος της Ν.Κορέας Kim Dae-Jing (1998) προώθησε τη συνεργασία με την Ιαπωνία υιοθετώντας την «ηλιόλουστη πολιτική» και υποστηρίζοντας την εσωτερική σταθερότητα. Ακόμη, το Οκτώβριο 1998 η Ιαπωνία και η Δημοκρατία της Κορέας υπέγραψαν κοινή διακήρυξη για την πολιτική και στρατιωτική συνεργασία εναντίον της πυρηνικής απειλής της Β.Κορέας.

Το 1993 οι ΗΠΑ ανακάλυψαν ότι η Β.Κορέα ανέπτυξε κρυφά πυρηνικό πρόγραμμα και προχώρησαν σε διαπραγματεύσεις για υπογραφή ενός Συμφωνητικού Πλαισίου με τη Β.Κορέα. Μέσω αυτού οι ΗΠΑ υπόσχονταν να προμηθεύσουν τη Β.Κορέα με τρεις αντιδραστήρες ελαφρού ύδατος (light-water reactors) και μαζούτ βαρέως τύπου, με αντάλλαγμα το «πάγωμα» των πυρηνικών αντιδραστήρων της Β.Κορέας. Κάτι τέτοιο δεν επετεύχθη, και το 1998 η Β.Κορέα προχώρησε στη δοκιμή πυραύλων που πέρασαν από τον εναέριο χώρο της Ιαπωνίας.

Άμεση συνέπεια αυτού ήταν η διακοπή ομαλοποίησης των μεταξύ τους σχέσεων που είχε προωθήσει ο Πρωθυπουργός Obuchi υποστηρίζοντας ότι ήταν απαραίτητο «να ανοίξει ο δρόμος για τη Β.Κορέα ώστε να εισέλθει στη διεθνή κοινότητα».¹²⁴ Επιπλέον, το 2001 ένα βορειοκορεατικό πλοίο συγκρούστηκε με την Ιαπωνική Ακτοφυλακή, γεγονός που ώθησε την Ιαπωνία να επανεξετάσει τη στρατηγική της σκέψη περί βορειοανατολικής ασιατικής ασφάλειας και να επαναπροσδιορίσει τις υφιστάμενες απειλές.¹²⁵ Συνολικά πραγματοποιήθηκαν δύο γύροι «πυρηνικής διπλωματίας»: ένας το 1993-1994 με την έναρξη της πυρηνικής κρίσης, και ένας την περίοδο 2003-2006 όπου η Λαοκρατική Δημοκρατία της Κορέας ανακοίνωσε την αποχώρησή της από το Διεθνή Φορέα Ατομικής Ενέργειας.

Σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι παρά την επιθετική πολιτική της Β.Κορέας και την ανάπτυξη πυρηνικών όπλων, η Ιαπωνία δεν άλλαξε τη μη-πυρηνική της πολιτική μένοντας πιστή στις αρχές που επέβαλε το εθνικό αμυντικό της πρόγραμμα. Η κρίση, όμως, αυτή απέδειξε παράλληλα ότι η Ιαπωνία δεν ήταν

¹²⁴ Hughes, Christopher W.. *Japan's Economic Power and Security: Japan and North Korea*. Λονδίνο: Routledge, 1989, σ. 164.

¹²⁵ Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 67.

προετοιμασμένη να δράσει μαζί με τις ΗΠΑ για την αντιμετώπιση πιθανής στρατιωτικής κρίσης στη χερσόνησο. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ο ρόλος που έπαιξε ένα άλλο γεγονός που στιγματίσε τις σχέσεις μεταξύ Ιαπωνίας και Β.Κορέας· η απαγωγή δεκατριών Ιαπώνων πολιτών στις αρχές της δεκαετίας του 1980, κάτι που δεν παραδεχόταν η Β.Κορέα μέχρι το 2002. Συνεπώς, χωρίς επίλυση του ζητήματος αυτού οι Ιάπωνες υποστηρίζουν πως αποκλείεται κάθε πιθανότητα ομαλοποίησης των σχέσεων.

5.5. Η πολιτική της Ιαπωνίας ως προς τη γείτονα Ρωσία και το εδαφικό ζήτημα

Οι Ιάπωνες μάχονταν με τους Ρώσους για τις Κουρίλες νήσους πριν ακόμα από το Β΄ΠΠ. Με το τέλος, όμως, του πολέμου και την υπογραφή της Συνθήκης Ειρήνης του San Francisco (1951) η Ιαπωνία παραιτήθηκε από τα δικαιώματα επί των νήσων, χωρίς ωστόσο να αναγνωρίζει τη σοβιετική κυριαρχία σε αυτά. Για την Ιαπωνία η διεκδίκηση των νήσων από τους Σοβιετικούς αποδείκνυε την επεκτατική τους δράση και η εχθρική τους συμπεριφορά προέβαλε πιθανότητες ένοπλης σύγκρουσης.¹²⁶

Η αλυσίδα των Κουρίλων νήσων απαρτίζεται από τα νησιά Etorofu, Kunashiri, Shikotan, και Habomai. Τα νησιά αυτά θεωρούνται στρατηγικής σημασίας για την Ιαπωνία λόγω εγγύτητας, καθώς βρίσκονται σε απόσταση λιγότερη από 20 μίλια από το βόρειο νησί Hokkaido. Επιπροσθέτως, βρίσκονται σε μια από τις πιο πλούσιες αλιευτικές περιοχές του κόσμου και φυσικά αποτελούν θέμα εθνικής υπερηφάνειας. Επομένως, η επιστροφή των νήσων στη δικαιοδοσία της Ιαπωνίας θα αποτελούσε κίνηση καλής θέλησης από μέρους των Ρώσων.

Ωστόσο, η Ρωσία αν και διακηρύσσει πρόθυμη να διαπραγματευτεί, δεν προτίθεται να παραδώσει τόσο εύκολα τα όπλα. Τη διένεξη επιδείνωσε η έκδοση σχολικών βιβλίων στην Ιαπωνία (2008) που τόνιζαν την κυριαρχία της Ιαπωνίας επί των Κουρίλων νήσων, κάτι που αποδοκίμασε δημόσια το ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών Υποθέσεων. Αν και τον Απρίλιο 2013 ο Ιάπωνας Πρωθυπουργός Shinzō Abe συναντήθηκε στη Μόσχα με το Ρώσο ομόλογό του για συζήτηση επί του θέματος, δεν επετεύχθη κάποια συμφωνία που θα επέλυε διά παντός το φλέγον

¹²⁶ Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 104.

ζήτημα. Μάλιστα, τον Αύγουστο 2014 ακολούθησε, όπως ενημερώνει το περιοδικό *The Diplomat*, προκλητική στρατιωτική άσκηση του ρωσικού στρατού στις Κουρίλες νήσους και «αναστάτωση την ιαπωνική κυβέρνηση» που δήλωσε ότι «θα ‘διαμαρτυρηθεί εντόνως’ εναντίον της ρωσικής θρασύτητας».¹²⁷

5.6. Σύγχρονες σινοϊαπωνικές διενέξεις

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και τη μείωση της παρουσίας των ΗΠΑ, δημιουργήθηκε δομική ρευστότητα στο διεθνές σύστημα και κατ’ επέκταση εμφανίστηκε κενό ισχύος στην ασιατική περιφέρεια. Λόγω αυτού επιδεινώθηκε ο σινοϊαπωνικός ανταγωνισμός για κυριαρχία στην περιοχή, στον οποίο συνετέλεσαν και άλλες καταστάσεις, όπως το πρόγραμμα στρατιωτικού εκσυγχρονισμού της Κίνας. Μολονότι διατηρήθηκε η ΕΑΒ προς την Κίνα, αναδύθηκαν αμφιβολίες για τη χρήση της, καθώς οι Ιάπωνες φοβόντουσαν ότι η Κίνα θα χρησιμοποιούσε τα χρήματα της ΕΑΒ για πυρηνικές δοκιμές. Σε γενικά πλαίσια, ο διάλογος ασφαλείας μεταξύ των δύο χωρών χαρακτηρίζεται μη ομαλός, αφού καθοδηγείται από το φόβο της Ιαπωνίας για τις στρατιωτικές προθέσεις της Κίνας και την εμμονή της πρώτης για παύση των πυρηνικών δοκιμών της δεύτερης. (1996).

Αναπόφευκτα, οι κινεζικές πυρηνικές δοκιμές είχαν ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση της αμερικανικής παρουσίας και την είσοδο των τριών χωρών (ΗΠΑ, Ιαπωνία, Κίνα) σε μια ασύμμετρη σχέση. Συγκεκριμένα, η Ιαπωνία αποτελεί οικονομική δύναμη αλλά είναι περιορισμένη στρατιωτικά, οι ΗΠΑ θεωρείται τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά ανεπτυγμένη δύναμη, και η Κίνα είναι ναί μεν περιορισμένη αλλά παράλληλα ραγδαία αυξανόμενη στρατιωτική και οικονομική δύναμη. Στη σχέση αυτή η Ιαπωνία αποτελεί το διαμεσολαβητή, ενώ οι άλλες δύο εστιάζουν η μία στην άλλη και όχι στις αντίστοιχες σχέσεις τους με την Ιαπωνία. Για το λόγο αυτό κυριάρχησαν οι φόβοι για μη δυνατότητα αντιμετώπισης ενός σινοαμερικανικού πολέμου με την Ιαπωνία στη μέση. Επιπρόσθετα, το Δεκέμβριο 2004 πραγματοποιήθηκαν επαναλαμβανόμενες επιδρομές κινεζικών πλοίων εντός της

---

¹²⁷ Panda, Ankit. “Kuril Islands Dispute: Back o Gridlock?” *The Diplomat*, 14 Αυγ 2014. Διαδίκτυο. 28 Μαρ 15.

ιαπωνικής ΑΟΖ, χωρίς ωστόσο να παραβιάζεται κανένας νόμος του διεθνούς δικαίου.¹²⁸

Όσον αφορά τις γεωγραφικές διενέξεις μεταξύ Κίνας και Ιαπωνίας, αυτές σχετίζονται με τη διεκδίκηση των νησιών Okinotori και των νησιών Senkaku. Αναφορικά με τα νησιά Okinotori πρόκειται για «βράχους που η Ιαπωνία προσπάθησε να ερμηνεύσει ως νησιά υπό τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας με σκοπό τη διεύρυνση της ΑΟΖ της».¹²⁹ Φυσικά, η Κίνα απορρίπτει τους ισχυρισμούς της Ιαπωνίας περί κυριαρχίας επί των νησιών αυτών.

Τα νησιά Senkaku είναι οκτώ ακατοίκητα νησιά στην Ανατολική Θάλασσα της Κίνας. Συγκεκριμένα, βρίσκονται 330χλμ. ανατολικά της Κίνας, 170χλμ. βορειοανατολικά της Ταϊβάν και 410χλμ. νοτιοδυτικά της Okinawa, και βρίσκονται υπό ιαπωνική κατοχή από το 1897 και το τέλος του Α΄ Σινοϊαπωνικού Πολέμου. Η ανακάλυψη φυσικών ενεργειακών πόρων στην περιοχή χειροτέρεψε την κατάσταση. Για την εξομάλυνση, λοιπόν, της διαμάχης, το 2001 η Ιαπωνία και η Κίνα δημιούργησαν ένα «σύστημα ειδοποίησης» κατά το οποίο τα πλοία του Στρατού Λαϊκής Απελευθέρωσης της Κίνας θα έπρεπε να ενημερώνουν την Ιαπωνία για την είσοδό τους στην περιοχή.

Παρ' όλα αυτά, το 2004 ένα κινεζικό πυρηνικό υποβρύχιο εισήλθε χωρίς προειδοποίηση, κάτι που αναστάτωσε την ιαπωνική κυβέρνηση. Το Πεκίνο έπειτα αναγνώρισε το λάθος που διέπραξε. Το ίδιο έτος επτά Κινέζοι προσγειώθηκαν στα νησιά Senkaku αποκαλύπτοντας τη στρατιωτική αδυναμία της Ιαπωνίας, καθώς οι Δυνάμεις Αυτοάμυνας δεν είχαν κανένα επιχειρησιακό σχέδιο απώθησης εισβολέων στην περιοχή.¹³⁰ Τέλος, να επισημανθεί ότι το 2006 ξεκίνησαν προσπάθειες διαπραγμάτευσης για έκδοση κοινής διακήρυξης που, όμως, έπεσαν στο κενό λόγω της δυσπιστίας και της καχυποψίας που επικρατούσε στις σινοϊαπωνικές σχέσεις. Όσον αφορά τις διακρατικές συζητήσεις, ο Samuels προτείνει ότι ο Abe θα μπορούσε να αρχίσει να δίνει μεγαλύτερη έμφαση στα πλεονεκτήματα ήπιας ισχύος που διαθέτει η Ιαπωνία επί της Κίνας, συμπεριλαμβανομένων του δημοκρατικού πολιτικού συστήματος και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών.¹³¹

¹²⁸ Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 170.

¹²⁹ Στο ίδιο, σ. 142.

¹³⁰ Στο ίδιο, σ. 168.

¹³¹ Στο ίδιο, σ. 204.

5.7. Η εξέλιξη των σχέσεων μεταξύ Ιαπωνίας και Ηνωμένων Πολιτειών

Όπως έχει προαναφερθεί, οι σχέσεις της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ βασίζονται κατά κύριο λόγο στη μεταξύ τους συνθήκη ασφαλείας. Οι δύο χώρες συνεργάστηκαν στρατιωτικά στον Πόλεμο του Κόλπου, κάτι που έδωσε στην Ιαπωνία την ευκαιρία να εκπληρώσει τα καθήκοντά της ως υπεύθυνο μέλος της διεθνούς κοινότητας που υπακούει στους διεθνείς κανόνες. Ωστόσο, συνέχιζαν να υφίστανται φόβοι επιστροφής στο μιλιταριστικό παρελθόν, ακόμη και εντός της υποστήριξης από τον J.Nye για διμερείς συζητήσεις με αμυντικούς αξιωματούχους της Ιαπωνίας. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε αύξηση του ιαπωνικού ρόλου στην ασφάλεια της Αν.Ασία. Μολαταύτα, «οι ΗΠΑ όχι μόνο παρείχαν την τεχνολογία, αλλά επιδότησαν επίσης την ιαπωνική βιομηχανία παρέχοντας δάνεια χωρίς επιτόκιο μέσω του Προγράμματος Αμοιβαίας Βοήθειας».¹³²

Επίσης, διευρύνθηκε η γεωγραφική περιοχή που καλύπτεται από τη συνθήκη, συμπεριλαμβάνοντας την περιοχή Ασίας-Ειρηνικού. Ακόμη, το Μάιο 1999 τέθηκε σε ισχύ νομοθεσία για τη στρατιωτική συνεργασία σύμφωνα με τις Αναθεωρημένες Οδηγίες και προωθήθηκε η κοινή δράση σε θέματα όπως τη διαχείριση των προσφύγων, τη βελτίωση των επικοινωνιών, και την εκκένωση αμάχων. Μέσω της συνεργασίας με τις ΗΠΑ η Ιαπωνία προστατευόταν από πυραυλικές επιθέσεις στη ΒΑ Ασία και σκοπός της συνεργασίας αυτής ήταν η εθνική άμυνα και όχι η χρήση της Ιαπωνίας ως περιφερειακής ασπίδας.

Ως αρνητικό σημείο της μεταξύ τους συνεργασίας εμφανίζεται η φυσική παρουσία των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα, η διατήρηση αμερικανικών στρατιωτικών εγκαταστάσεων δεν περιορίστηκε στην Okinawa, αλλά επεκτάθηκε και σε άλλα μέρη κοντά στο Τόκυο. Μάλιστα, το Σεπτέμβριο του 1995 έγινε γνωστός ο βιασμός μιας 12χρονης μαθήτριας από τρεις Αμερικανούς στρατιώτες, γεγονός που πυροδότησε διαμαρτυρίες για μείωση της στρατιωτικής παρουσίας στην Okinawa. Ο Clinton ανταποκρίθηκε θετικά μειώνοντας τις αμερικανικές στρατιωτικές βάσεις που επιπροσθέτως δημιουργούσαν ηχορύπανση και στρατιωτικά ατυχήματα.

¹³² Hayes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001, σ. 140.

Στις αρχές του 21^{ου} αιώνα οι ΗΠΑ καλούσαν για την παγκοσμιοποίηση της συμμαχίας που θα είναι «πιο ίση, πιο ολοκληρωμένη, και πιο ομαλή».¹³³ Εντούτοις, πρέπει να υπογραμμίσουμε τις διαφορές που υπήρξαν στην πολιτική μεταξύ των δύο χωρών. Αρχικά, η Ιαπωνία ανέλαβε την ειρηνευτική επιχείρηση στην Καμπότζη παρά τις αντιρρήσεις της Washington. Έπειτα, προέβη σε ανοίγματα στο Μιανμάρ, γεγονός που ερχόταν σε αντίθεση με την αμερικανική πολιτική και τις προσπάθειες για απομόνωση του απολυταρχικού αυτού καθεστώτος. Ένα άλλο σημαντικό σημείο ρήξης εντοπίστηκε μετά την απόφαση της Ιαπωνίας να κάνει σχέδια για την πετρελαική περιοχή Azadegan στο Ιράν «παρά τις πυρηνικές φιλοδοξίες της Τεχεράνης και την προθυμία της να δημιουργήσει μια ανατολικοασιατική οικονομική κοινότητα αποκλείοντας τις ΗΠΑ».¹³⁴

Συμπερασματικά, είναι εμφανές ότι η ισορροπία μεταξύ των εσωτερικών πιέσεων «για διατήρηση υψηλού βιοτικού επιπέδου (οικονομισμός) χωρίς να αναμειχθούν σε πόλεμο των ΗΠΑ (αντιμιλιταρισμός)» και των διμερών σχέσεων με τις ΗΠΑ καθόρισε τις μεταξύ τους πολιτικές, οικονομικές και στρατιωτικές σχέσεις.¹³⁵ Όπως παρατίθεται από τον R.Samuels, «η πραγματική πρόκληση για την Ιαπωνία ήταν να μάθει πώς ‘να χρησιμοποιεί με σύνεση την ισχύ των Ηνωμένων Πολιτειών’, και η βασική πρόκληση ήταν να βρει τρόπο ‘να διαχειριστεί την αμερικανική ηγεμονία’».¹³⁶

---

¹³³ Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 191.

¹³⁴ Στο ίδιο, σ. 191.

¹³⁵ Hook, Glem D.. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. Λονδίνο: Routledge, 2001, σ. 149.

¹³⁶ Samuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo's Grand Strategy and the Future of East Asia*. Ithaca and London: Cornell University Press, 2007, σ. 83-84.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

Η Εικόνα της Ιαπωνίας στον 21^ο Αιώνα

Έχοντας περάσει από διάφορες καταστάσεις που εν τέλει επέφεραν θετικά ή αρνητικά αποτελέσματα, η Ιαπωνία έκανε την εμφάνισή της στον 21^ο αιώνα με νωπές ακόμα τις πληγές που άφησε στην οικονομία της χώρας η «Χαμένη Δεκαετία». Τα πρώτα δεκαπέντε χρόνια του αιώνα περιείχαν σημαντικές εξελίξεις τόσο στις εσωτερικές όσο και στις εξωτερικές υποθέσεις. Στο κεφάλαιο αυτό εξετάζεται αρχικά η πορεία της οικονομίας μετά τη βαθιά ύφεση που υπέστη στο τέλος του προηγούμενου αιώνα και τα αποτελέσματα των μεταρρυθμίσεων που εισήχθησαν στον οικονομικό τομέα.

Βασικό στοιχείο της ιαπωνικής οικονομίας αποτελεί και η πυρηνική της ενέργεια που πέρασε σε φάση παρακμής μετά το σεισμό του 2011. Υψίστης σημασίας θεωρείται επίσης η συνεισφορά της Ιαπωνίας όχι μόνο στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας αλλά και στην προσπάθεια μη-διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής (ΟΜΚ).

6.1. Ανάκαμψη της οικονομίας

Η Ιαπωνία μετά τη βαθιά οικονομική ύφεση της δεκαετίας του 1990 σημείωσε μέτρια οικονομική ανάπτυξη στις αρχές του 21^{ου} αιώνα καθώς, λόγω μείωσης στις επιχειρηματικές επενδύσεις και στην παγκόσμια ζήτηση για ιαπωνικές εξαγωγές, βίωσε μέχρι το 2008 άλλες τρεις φορές μικρότερης έντασης οικονομικές κρίσεις. Η διακύμανση αυτή συνεχίστηκε, αφού μετά την προσωρινή οικονομική ανάκαμψη 2009-2010 ακολούθησε ο σεισμός του Μαρτίου 2011 που επιβράδυνε τη βιομηχανική παραγωγή και κατά συνέπεια την οικονομική ανάπτυξη. Όμως, για άλλη μια φορά, η ιαπωνική οικονομία συνέχισε τα επόμενα δύο χρόνια να επιδιώκει την ανοδική της πορεία με αποτέλεσμα να καταλάβει την τρίτη θέση ανάμεσα στις μεγαλύτερες οικονομίες στον κόσμο σε ονομαστικό ΑΕγχΠ. Στο επίτευγμα αυτό συνέβαλαν τόσο οι αποφάσεις που λήφθηκαν στον εσωτερικό τομέα όσο και η συνεργασίες της στο διεθνές περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, το 2013 η Ιαπωνία συμμετείχε στις διαπραγματεύσεις της Υπερρειπηνικής Συνεργασίας (TPP) που θα της εξασφάλιζε πλεονεκτήματα, όπως την αύξηση του ξένου ανταγωνισμού και τη δημιουργία νέων εξαγωγικών ευκαιριών για

τις ιαπωνικές επιχειρήσεις.¹³⁷ Γρήγορα, λοιπόν, έφτασε στην τέταρτη θέση ανάμεσα στις χώρες με τη μεγαλύτερη αγοραστική δύναμη παγκοσμίως, επιβεβαιώνοντας ότι η οικονομία αποτελούσε νούμερο ένα προτεραιότητα της νέας κυβέρνησης Abe. Το 2013, με στόχο τη μείωση του δημόσιου χρέους (που έφτασε 230% πάνω από το ΑΕγχΠ) και τον πολλαπλασιασμό των κρατικών εσόδων, αυξήθηκε ο φόρος κατανάλωσης (από 5% στο 8%).

Η κυβέρνηση Abe εισήγαγε τον όρο “abonomics” που ουσιαστικά πρόκειται για τα «τρία τόξα», τους τρεις δηλαδή άξονες της κυβερνητικής πολιτικής, και αναφέρεται στα εξής:

1. Επιθετική νομισματική πολιτική,
2. Ευέλικτη δημοσιονομική πολιτική, και
3. Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Βασικό στόχο αποτελούσε η δημοσιονομική εξυγίανση που θα επέτρεπε στην κυβέρνηση «να μειώσει κατά το ήμισυ το πρωτογενές έλλειμμα [...] σε αναλογία με το ΑΕγχΠ μέχρι το δημοσιονομικό έτος 2015, [...] και να πετύχει πρωτογενές πλεόνασμα μέχρι το δημοσιονομικό έτος 2020».¹³⁸ Μεταρρυθμίσεις εισήχθησαν και στην κοινωνική ασφάλιση μέσω όχι μόνο της διατήρησης αλλά και μέσω της ενίσχυσης του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Ωστόσο, η γηράσκουσα κοινωνία απαιτεί μεταρρυθμίσεις και στον τομέα των συντάξεων.

Το Μάρτιο του 2015 παρατηρήθηκε περαιτέρω πτώση των τιμών στα αγαθά και την εισαγωγή ενέργειας και αύξηση των μισθών των Ιαπώνων κατά 2%. Ο συνδυασμός των δύο οδήγησε στην εμφάνιση του «καλού αποπληθωρισμού» και τη μείωση της ανεργίας.¹³⁹ Επιπροσθέτως, η Ιαπωνία στηρίζει τη διεθνή συνεργασία για την επίτευξη σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού συστήματος και τη συμμετοχή σε διεθνή φόρα που προωθούν την αναθεώρηση των κανονιστικών πλαισίων με στόχο την ενίσχυση του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού συστήματος.¹⁴⁰

¹³⁷ “The World Factbook: Japan”, *Central Intelligence Agency* <www.cia.gov>, Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

¹³⁸ “Japanese Economy Policy Measures: As of October 2013”, *Ministry of Finance Japan* <www.mof.go.jp>, σ. 11. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

¹³⁹ “Japan Nears Deflation as Consumer Prices Stop Rising.” *BBC News* <www.bbc.com/news/business>, 27 Μαρτίου 2015. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

¹⁴⁰ *Bank of Japan* <www.boj.or.jp>. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

6.2. Η πυρηνική ισχύς της χώρας

Η Ιαπωνία εισάγει τουλάχιστον το 84% των πρωτογενών ενεργειακών της αναγκών αν και διαθέτει 43 πυρηνικούς αντιδραστήρες που μπορούν να λειτουργήσουν για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας και να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Ο πρώτος πυρηνικός αντιδραστήρας ξεκίνησε να λειτουργεί στα μέσα του 1966. Πριν το σεισμό του 2011 λειτουργούσαν ήδη 54 πυρηνικοί αντιδραστήρες που παρείχαν περίπου το 30% της ηλεκτρικής ενέργειας της χώρας.

Στόχος, λοιπόν, ήταν ανέκαθεν η μείωση της εξάρτησης σε ενεργειακές εισαγωγές. Για την επίτευξη αυτού του στόχου έγιναν ποικίλες προσπάθειες. Συγκεκριμένα, προωθήθηκε η ανακύκλωση ουρανίου και πλουτωνίου από χρησιμοποιημένα πυρηνικά καύσιμα και η ανάπτυξη γρήγορων αντιδραστήρων για τη βελτίωση της χρήσης ουρανίου.¹⁴¹ Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ασφάλεια και τη μη-διάδοση της πυρηνικής ενέργειας, τα υποπροϊόντα της οποίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή πυρηνικών όπλων.

Μετά την πυρηνική καταστροφή στη Fukushima, που προκλήθηκε από το σεισμό των 9 Ρίχτερ, έκλεισαν όλες οι πυρηνικές εγκαταστάσεις της χώρας. Η κυβέρνηση προσπαθεί να πείσει για τα πλεονεκτήματα της επανεργοποίησης τουλάχιστον του μισού αριθμού των αντιδραστήρων. Ωστόσο, η υποστήριξη της κοινής γνώμης στο συγκεκριμένο θέμα δε συγκεντρώνει μεγάλα ποσοστά. Το Δεκέμβριο του 2013 προτάθηκε το Τέταρτο Βασικό (ή Στρατηγικό) Ενεργειακό Σχέδιο, που τέθηκε σε ισχύ από τον Απρίλιο 2014 και στόχευε στη χρήση της πυρηνικής ενέργειας ως κύριας πηγής ενέργειας βασικού φορτίου, κάτι που θα εξασφάλιζε την οικονομικά προσιτή ενεργειακή προμήθεια. Έτσι, υποστήριξε την επανεκκίνηση των αντιδραστήρων αφού όμως πρώτα ελεγχθούν και επιβεβαιωθεί από την Πυρηνική Ρυθμιστική Αρχή η δυνατότητα ασφαλούς χρήσης τους. Η πρώτη Σύσκεψη των ΗΕ με θέμα την προστασία από κινδύνους καταστροφών συνεκλήθη στην πόλη Sendai κοντά στην περιοχή που έπληξε ο σεισμός.¹⁴² Παράλληλα, στο νησί Hokkaido λήφθηκαν μέτρα άμυνας εναντίον ενός μελλοντικού τσουνάμι, όπως για

¹⁴¹ “Nuclear Power in Japan.” *World Nuclear Association* <www.world-nuclear.org>, 20 Μαρτίου 2015. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

¹⁴² “Global Economic Development: Unsustainable Goals.” *The Economist*. 28 Μαρτίου 2015, Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

παράδειγμα η ανέγερση θαλάσσιου τείχους προστασίας μήκους 1.25χλμ. και ύψους 6.5 μέτρων.

Περαιτέρω μελέτες σχετικά με την πυρηνική ενέργεια επικεντρώνονται στην έρευνα για ανάπτυξη νέας γενιά αντιδραστήρων ελαφρού ύδατος. Χαρακτηριστικά τους αναμένεται να είναι το μειωμένο κόστος παραγωγής και δαπάνης στα καύσιμα, η βελτιωμένη εγγύηση ασφάλειας, η τρίχρονη διάρκεια παραγωγής και η μεγαλύτερη διάρκεια ζωής.

6.3. Πόλεμος κατά της τρομοκρατίας και της διάδοσης ΟΜΚ

Με ορόσημο την τρομοκρατική επίθεση που δέχτηκαν οι ΗΠΑ το Σεπτέμβριο 2001 ξεκίνησε «ο παγκόσμιος πόλεμος εναντίον των τρομοκρατών».¹⁴³ Η Ιαπωνία συμμετείχε στον πόλεμο αυτό στο πλευρό των ΗΠΑ στέλνοντας τις Δυνάμεις Αυτοάμυνας στον Ινδικό Ωκεανό και το Αφγανιστάν. Κάτι τέτοιο δε θα μπορούσε παρά να πυροδοτήσει εσωτερικές πολιτικές εντάσεις σχετικά με την αναθεώρηση του Συντάγματος για τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων με σκοπό την επίλυση διεθνών διαμαχιών.

Ο ρόλος της Ιαπωνίας στη μη-πολεμική περιοχή του Ινδικού Ωκεανού περιοριζόταν στην περιπολία της θαλάσσιας κυκλοφορίας από τα εξοπλισμένα με την τελευταία τεχνολογία αντιτορπιλικά, και στην παροχή βενζίνης σε αμερικανικά και βρετανικά μαχητικά αεροσκάφη. Μετά την πτώση των Taliban ακολούθησε η διαδικασία ανοικοδόμησης του Αφγανιστάν για την οποία διεξήχθη η Διεθνής Σύσκεψη στο Τόκυο των Ιανουάριου 2012. Η οικονομική βοήθεια που δόθηκε ανήλθε στα 4,5 δισεκατομμύρια δολάρια και χρησιμοποιήθηκε για την ανακατασκευή των υποδομών, την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού στην υγεία και την εκπαίδευση κ.α. Για την Ιαπωνία η κατάσταση στο Αφγανιστάν αποτέλεσε «μέσο για περαιτέρω διεύρυνση του προγράμματός της στην ανθρώπινη ασφάλεια».¹⁴⁴

Το Μάρτιο 2003 οι Συμμαχικές Δυνάμεις επιτέθηκαν στο Ιράκ με στόχο την εξουδετέρωση της πηγής της τρομοκρατίας. Η Ιαπωνία είχε ήδη εμπειρία με τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως αυτή που έγινε το 1995 στο μετρό του Τόκυο από

¹⁴³ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 175.

¹⁴⁴ Hughes, Christopher W.. “A Multidimensional Approach to Security: The Case of Japan.” *Guns & Butter: The Political Economy of International Security*, ed. Peter J. Dombrowski, Lynne Rienner Publishers, Colorado, 2005: 99-120, σ.113.

μέλη θρησκευτικής οργάνωσης που απελευθέρωσαν σαρίν (χημικό όπλο) στοιχίζοντας τη ζωή σε 12 ανθρώπους και προσωρινές βλάβες στην όραση χιλίων άλλων ατόμων. Η Ιαπωνία δήλωσε την υποστήριξή της για τον πόλεμο στο Ιράκ πριν το Μάρτιο του 2003 χωρίς όμως να αναφερθεί στα ΟΜΚ, για να μπορεί όχι μόνο να στηρίξει την έγκριση της στρατιωτικής δράσης από τα ΗΕ αλλά και «να διατηρηθεί ως στενός και αποδεδειγμένα αξιόπιστος συνεργάτης των Ηνωμένων Πολιτειών».¹⁴⁵

Επομένως, η στήριξη του πολέμου στο Ιράκ είχε ως αιτία την κοινή ανησυχία με τις ΗΠΑ για την εξάπλωση των ΟΜΚ και αναπόφευκτα θα δοκίμαζε την πολιτική σταθερότητα των συμμαχικών δεσμών και «την πολιτική αξιοπιστία της συμμαχικής σχέσης ΗΠΑ-Ιαπωνίας».¹⁴⁶ Παρ' όλα αυτά, οι θέσεις των δύο χωρών διέφεραν αρκετά ως προς τους τρόπους αντιμετώπισης του ζητήματος. Συγκεκριμένα, οι ΗΠΑ υποστήριζαν την άμεση χρήση της στρατιωτικής ισχύος προκειμένου να κατασταλεί το διεθνές φαινόμενο της τρομοκρατίας. Στην αντίπερα όχθη, η Ιαπωνία βρισκόταν πιο κοντά στη θέση των Ευρωπαίων και υποστήριζε μια προσέγγιση πολιτικής οικονομίας στη διαχείριση θεμάτων ασφαλείας, αντιτιθέμενη στις πρακτικές άμεσης επιθετικής προβολής της στρατιωτικής ισχύος.

Η επιχειρηματολογία της Ιαπωνίας στο συγκεκριμένο θέμα βασίζεται στην προσπάθεια βαθύτερης κατανόησης των αιτιών που οδηγούν στην έξαρση της τρομοκρατίας. Θεωρεί ότι οι ρίζες του φαινομένου αυτού βρίσκονται «στην οικονομική εξάρθρωση, την κοινωνική αποξένωση, την ανθρώπινη ανασφάλεια, και την αποτυχία των κρατικών μηχανισμών να παρέχουν ασφάλεια στους πολίτες».¹⁴⁷ Στη συγκεκριμένη περίπτωση, τον πόλεμο δηλαδή στο Ιράκ, οι ιαπωνικοί φορείς χάραξης πολιτικής είχαν επιπλέον αμφιβολίες όσον αφορά την αληθινή κατάσταση του ιρακινού προγράμματος ΟΜΚ και τη σύνδεση του Ιράκ με την Al-Qaida.

Όπως επισημαίνει και ο C.Hughes, «είναι φανερό ότι η Ιαπωνία βίωσε ποικίλους βαθμούς αμφισημίας ως προς τον πόλεμο των ΗΠΑ κατά της τρομοκρατίας και τον 'άξονα του κακού'».¹⁴⁸ Η λογική των ΗΠΑ για τον «άξονα του κακού», και οι βαθύτεροι συμμαχικοί δεσμοί της Ιαπωνίας με τις ΗΠΑ, δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες που ευνοούν την απομάκρυνση της Ιαπωνίας από την ολοκληρωμένη

¹⁴⁵ Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005, σ. 192.

¹⁴⁶ Hughes, Christopher W.. "A Multidimensional Approach to Security: The Case of Japan." *Guns & Butter: The Political Economy of International Security*, ed. Peter J. Dombrowski, Lynne Rienner Publishers, Colorado, 2005: 99-120, σ.111.

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 111.

¹⁴⁸ Στο ίδιο, σ. 119.

πολιτική ασφαλείας.¹⁴⁹ Για την ακρίβεια, προκειμένου να ισορροπήσει τη μη-δυνατότητα στρατιωτικής συνεισφοράς η Ιαπωνία προώθησε την προσφορά ΕΑΒ (Μάιος 2003) για τη διευκόλυνση των διαδικασιών ανοικοδόμησης, τις ενεργειακές προμήθειες και τη βελτίωση της υγείας και της εκπαίδευσης, αλλά συνάντησε εμπόδια καθώς υποστηρίχθηκαν περισσότερο οι αμερικανικές προσπάθειες ανοικοδόμησης. Αυτό δημιούργησε φόβους για τη μη-δυνατότητα χρήσης της πολιτικής οικονομίας ασφάλειας σε περιόδους κρίσης και την ανάγκη επιστράτευσης της στρατιωτικής ισχύος για σκοπούς διεθνούς ασφαλείας.

Όσον αφορά τη διάδοση των ΟΜΚ και την ανάπτυξη πυρηνικών προγραμμάτων από κράτη της περιφέρειας και της Μ.Ανατολής, η Ιαπωνία εμμένει στις τρεις μη-πυρηνικές αρχές της. Η πυρηνική αποτροπή χρησιμοποιήθηκε συχνά από τους φορείς χάραξης πολιτικής προκειμένου να διασφαλίσουν την απαραίτητη εσωτερική υποστήριξη για την προώθηση πρωτοβουλιών και την εισαγωγή νομοθεσίας εναντίον της διάδοσης πυρηνικών όπλων στη Μ.Ανατολή και συγκεκριμένα για να στηριχθεί η αμερικανική στάση ενάντια στην απόκτηση μη-συμβατικών στρατιωτικών ικανοτήτων από αραβικά κράτη, όπως το Ιράκ και το Ιράν.¹⁵⁰ Ωστόσο, οι ιαπωνικές αμυντικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά το 2014 για λόγους αυτοπροστασίας στο σύγχρονο περιβάλλον ασφαλείας.

Εν κατακλείδι, η Ιαπωνία βρίσκεται σε περίοδο προσπάθειας ανάπτυξης αμυντικών ικανοτήτων με στόχο την κατοχύρωση της εθνικής ασφάλειας, όπως και της ειρήνης και της ασφάλειας στην περιοχή Ασίας-Ειρηνικού, και εν συνεχεία σε ολόκληρο τον κόσμο «κάνοντας υπέρτατες προσπάθειες σε όλους τους τομείς».¹⁵¹ Δεν είναι παρά ένα ειρηνόφιλο έθνος που συμμορφώνεται με τους κανόνες του Χάρτη των ΗΕ και συμμετέχει ενεργά σε διεθνείς πρωτοβουλίες που περιλαμβάνουν «συμβάσεις και συστήματα διαχείρισης» για τον καθορισμό πλαισίων περί αφοπλισμού, ελέγχου των εξοπλισμών και μη-διάδοσης των ΟΜΚ.¹⁵² Ο πρωτεύων ρόλος της Ιαπωνίας στη λύση της πυρηνικής κρίσης στη Β.Κορέα, η πρόοδος στην πολιτική για τη μη-διάδοση ΟΜΚ και η ενεργή συμμετοχή της στην περιφερειακή

¹⁴⁹ Στο ίδιο, σ. 120.

¹⁵⁰ Miyagi, Yukiko. *Japan's Middle East Security Policy: Theory and Cases*. London: Routledge, 2008, σ. 70-71.

¹⁵¹ “Defense of Japan 2014: Issues in the International Community - Transfer and Proliferation of Weapons of Mass Destruction.” *Ministry of Defense* <www.mod.go.jp >, σ. 118. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

¹⁵² Στο ίδιο, σ. 314.

θεσμική ανάπτυξη φανερώνουν τις ιαπωνικές προσπάθειες για προώθηση των θεσμών περιφερειακής ασφάλειας.¹⁵³

---

¹⁵³ Acharya, Amitav, Evelin Goh. *Reassessing Security Cooperation in the Asia-Pacific: Competition, Congruence, and Transformation*. Cambridge: MIT Press, 2007, σ. 194.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Σκοπός της εργασίας ήταν η έρευνα και η βαθύτερη κατανόηση του σύγχρονου ιαπωνικού πολιτικού συστήματος και της διακρατικής δράσης της Ιαπωνίας στην πολυπολική εποχή, έχοντας περάσει από διάφορα στάδια λόγω μεταβολών στο διεθνές σύστημα. Κάθε φορά, λοιπόν, η Ιαπωνία αναγκαζόταν λόγω συνθηκών να αλλάξει τον τρόπο σκέψης και αντιμετώπισης των διαφόρων ζητημάτων, και να αναπροσαρμοστεί στα νέα δεδομένα που απαιτούσαν νέες πρακτικές διαχείρισης.

Όντας ένας λαός με πλούσια ιστορία ήταν απαραίτητη μια ανασκόπηση για τη βαθύτερη εξήγηση των μεθόδων αντιμετώπισης των νέων καταστάσεων τόσο σε εσωτερικό όσο και εξωτερικό επίπεδο. Το επίσημο νομικό, διοικητικό και κοινωνικό σύστημα έκανε την εμφάνισή του τον 5^ο αιώνα μ.Χ. που αποτελεί περίοδο ανάπτυξης για τον ιαπωνικό πληθυσμό σε όλους τους τομείς. Τον ίδιο αιώνα οι Ιάπωνες επεδίωξαν την περαιτέρω εξάπλωσή τους αναλαμβάνοντας επιθέσεις στα γύρω βασίλεια, ενώ στη συνέχεια πρόβαλε ο Βουδισμός που επηρέασε ιδιαίτερα την πολιτική σκέψη. Εισήχθησαν, επίσης, κινεζικές τεχνικές διεύρυνσης της κρατικής εξουσίας σε μια εποχή που απαιτούσε παράλληλα προστασία από την κινεζική εξάπλωση (δυναστεία T'ang). Η πρόσθετη πολιτική ανάπτυξη χαρακτηρίζεται ιδιαίτερα από την εισαγωγή του Κώδικα Taiho και της Μεταρρύθμισης Taika που υποστήριξαν την αύξηση της αυτοκρατορικής εξουσίας και την κεντροποίηση της κυβερνητικής εξουσίας.

Εν συνεχεία, έγιναν αλλαγές στον τρόπο διοίκησης με τη δημιουργία στρατιωτικής δύναμης και την υποταγή λαού και γης στον αυτοκράτορα. Μέσα από τον πόλεμο Gempei δημιουργήθηκε το bakufu και η Ιαπωνία εισήλθε στη Μεσαιωνική εποχή με το Kamakura bakufu να βρίσκεται στην εξουσία. Την ίδια εποχή αναδύθηκε η μεσαία τάξη και στο εξωτερικό οι Ιάπωνες καλούνταν να αντιμετωπίσουν την απειλή των Μογγόλων, οι οποίοι εισέβαλαν στην Ιαπωνία μια φορά το 1274 και άλλη μία το 1281. Και τις δύο φορές όμως απέτυχαν να καταλάβουν τη χώρα. Αν και ακολούθησαν εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που θα εξασφάλιζαν την καλύτερη προστασία της χώρας, το bakufu εισήλθε σε μια περίοδο παρακμής που έληξε με την Παλινόρθωση Kemmu και την τρίχρονη επαναφορά του Αυτοκράτορα Godaigo στην εξουσία (1333-1336).

Η επόμενη περίοδος, η περίοδος Muromachi διήρκησε περίπου δύο αιώνες και εμπεριείχε διοικητικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις χωρίς φυσικά να εξαιρούνται οι εξωτερικές σχέσεις που καθορίστηκαν από τα τρέχοντα γεγονότα. Κοντά σε αυτό προστίθενται και οι δύο αποτυχημένες εισβολές της Ιαπωνίας στην Κορέα. Στη συνέχεια, η Ιαπωνία στράφηκε προς το εσωτερικό δίνοντας έμφαση στην ενοποίηση της χώρας και την ανάπτυξή της μέσω του εμπορίου, παρ' ότι συνέχισε να υφίσταται η φεουδαρχική αρχή.

Ακολούθησε η περίοδος Edo κατά την οποία επικράτησε το Tokugawa bakufu που διατηρήθηκε μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Την ίδια εποχή έκανε εντυπωσιακή είσοδο ο δυτικός πολιτισμός που έφερε μαζί του το Χριστιανισμό. Το bakufu προχώρησε σε διοικητικές αλλαγές με τη δημιουργία των bakuhan για την καλύτερη διακυβέρνηση της χώρας. Επιπλέον, διαδόθηκε περαιτέρω η έννοια του νεο-Κομφουκιανισμού, του συντηρητικού δηλαδή Κομφουκιανισμού, που τόνιζε την ανάγκη για απόλυτη υπακοή στις αρχές. Από το 1716 μέχρι το 1844 εφαρμόστηκαν τρεις μεταρρυθμίσεις που σημάδεψαν η καθεμιά και μία εποχή και είχαν χαρακτήρα νομικό, οικονομικό, κοινωνικό και διοικητικό.

Ύστερα, τη σκυτάλη πήραν τρεις περίοδοι κρίσης που ταρακούνησαν την κοινωνία κάνοντας επιτακτικότερη την ανάγκη ανασχεδιασμού της εθνικής άμυνας. Το 1853 έφτασε στις ακτές της πόλης Edo ο Αμερικανός Αρχιπλοίαρχος Perry απαιτώντας το άνοιγμα των ιαπωνικών λιμανιών και σηματοδοτώντας την αρχή του τέλους του εθνικού απομονωτισμού. Προχωρώντας, η περίοδος Meiji ήταν αυτή που καθόρισε σημαντικά την εξελικτική πορεία της χώρας λόγω των πολέμων που ξεκίνησαν στα τέλη της εποχής αυτής. Παρατηρήθηκαν, επίσης, αλλαγές στο πολιτικό σύστημα με τη δημιουργία Συντάγματος (1889) που επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τη Δύση, χωρίς βέβαια κάτι τέτοιο να σημαίνει και την υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού τρόπου ζωής.

Κατόπιν, έκαναν την εμφάνισή τους η Βιομηχανική Επανάσταση και το καπιταλιστικό οικονομικό σύστημα που ενσωματώθηκε στην οικονομική ζωή της χώρας. Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ξεκίνησε μια σειρά συνεχόμενων πολέμων που ευνοήθηκαν κατά πολύ από την πρόσφατη βιομηχανοποίηση της χώρας. Συγκεκριμένα, δύο σινοϊαπωνικοί πόλεμοι, με 40 χρόνια διαφορά και διαφορετικά αποτελέσματα ο καθένας, αποδείκνυαν τη νέα επεκτατική στάση της Ιαπωνίας στη διεθνή σκηνή. Μετά τον Α΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο η Ιαπωνία στράφηκε προς τη Ρωσία εναντίον της οποίας διεξήγαγε πόλεμο (1904-1905) με αποτέλεσμα την

προσάρτηση της Κορέας. Ακολούθησε ο εξίσου νικηφόρος Α΄ΠΠ και η συνεργασία της Ιαπωνίας με τις Δυνάμεις της Αντάντ.

Ο Α΄ΠΠ παρουσιάζει ενδιαφέρον λόγω σύναψης συνθηκών με ασιατικές και δυτικές χώρες. Από την εποχή εκείνη ακόμα είχε αρχίσει να αναπτύσσεται σταδιακά η άποψη περί αποπλισμού. Ωστόσο, οι επόμενες δεκαετίες έκρυβαν δυσάρεστες εκπλήξεις που οφείλονταν κυρίως στην αλλαγή των αξιών του έθνους και της στροφής του προς το φασισμό. Έχοντας ήδη διεξαγάγει ή συμμετάσχει σε τρεις νικηφόρους πολέμους, απέκτησε ένα αναπτειρωμένο ηθικό που την οδήγησε στο Β΄ Σινοϊαπωνικό Πόλεμο (1937-1945) και παράλληλα στη συμμετοχή της στο Β΄ΠΠ στο πλευρό των Δυνάμεων του Άξονα, κηρύσσοντας τον πόλεμο στις ΗΠΑ με την επίθεση στο Pearl Harbor. Ο Β΄ Σινοϊαπωνικός Πόλεμος έληξε παράλληλα με την ήττα της Ιαπωνίας στο Β΄ΠΠ και την έναρξη της Συμμαχικής Κατοχής στην Ιαπωνία.

Αυτή διήρκησε επτά χρόνια και επέφερε δραστικές αλλαγές σε όλους τους τομείς, και κυρίως στον πολιτικό τομέα με την αναθεώρηση του Συντάγματος και την εισαγωγή νέων νόμων. Η πιο σημαντική εξέλιξη σε αυτόν το πεδίο ήταν η ισχύς του Άρθρου 9 του Συντάγματος που καλούσε για μόνιμη αποκήρυξη χρήσης των στρατιωτικών δυνάμεων ως μέσου επιβολής της κρατικής πολιτικής. Η ιαπωνική κοινωνία υποστήριξε θερμά την απόφαση αυτή καθώς είχε υποστεί τις τρομερές συνέπειες των βομβαρδισμών στη Hiroshima και το Nagasaki και ήταν δυσαρεστημένη με τον ιαπωνικό στρατό. Το Άρθρο 9 θεωρείται υψίστης σημασίας για τη μετέπειτα πορεία της χώρας και την ανάπτυξη της ενδοκρατικής και διακρατικής της πολιτικής.

Η κατοχή θεωρείται ως μια μεταβατική περίοδος προς την εσωτερική ανάκαμψη που θα βελτίωνε παράλληλα και την εξωτερική εικόνα της χώρας μετά τις επιπτώσεις του μιλιταρισμού. Επιπρόσθετα, η Συνθήκη Αμοιβαίας Ασφαλείας που υπέγραψε η Ιαπωνία με τις ΗΠΑ το 1951 προσδιορίζει μέχρι και σήμερα όχι μόνο τις μεταξύ τους σχέσεις αλλά και τις άλλες διακρατικές σχέσεις της χώρας. Σε πολέμους όπως στο Βιετνάμ και την Κορέα, η Ιαπωνία έπαιξε επικουρικό ρόλο στη δράση των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων προσφέροντας στρατιωτικές βάσεις και χρηματοπιστωτική βοήθεια. Από το σημείο αυτό ξεκίνησαν και οι ΑΞΕ που χαρακτήρισαν την εξωτερική πολιτική της Ιαπωνίας, η οποία ανέλαβε ρόλο οικονομικού χορηγού και σε μετέπειτα ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ΗΕ.

Οι σχέσεις της Ιαπωνίας με γειτονικές χώρες όπως τη Ρωσία και την Κίνα, καθορίζονται ακόμη και σήμερα από γεωγραφικές διαμάχες ενώ με χώρες όπως την

Κορέα δυσκολεύονται λόγω της 35χρονης ιαπωνικής αποικιοκρατίας και τη διαίρεση της χερσονήσου. Η Ιαπωνία ανέκαθεν, όμως, προσπαθούσε να παίζει σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια και τη σταθερότητα της ασιατικής περιφέρειας υπερασπιζόμενη πάντα τα εθνικά της συμφέροντα και τηρώντας τις υπογραφείσες συνθήκες. Επιπρόσθετα, η συμμετοχή της σε περιφερειακούς (ASEAN) και διεθνείς φορείς (ΗΕ) ενίσχυσε ακόμη περισσότερο την εικόνα του ειρηνόφιλου και ουδέτερου κράτους που προσπαθεί να προβάλλει από το τέλος του Β΄ΠΠ.

Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου και της διπολικής εποχής παρατηρούνται μεταβολές τόσο σε ενδοκρατικό όσο και διακρατικό επίπεδο. Σε ενδοκρατικό επίπεδο άλλαξε το πολιτικό σύστημα με την κεντροποίηση της γραφειοκρατίας, το ρόλο των επιχειρήσεων στην εξέλιξη της ανάπτυξης, και την εντονότερη παρουσία των κομμάτων. Όπως μας ενημερώνει ο Inoguchi σημαντικό χαρακτηριστικό της σχέσης μεταξύ των τριών αυτών φορέων δράσης είναι ο ανταγωνισμός. Το ιαπωνικό πολιτικό σύστημα βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στον ανταγωνισμό. Τα πολιτικά κόμματα έπαιξαν εξίσου σπουδαίο ρόλο στην πρόοδο της πολιτικής σκέψης και στη λήψη αποφάσεων, και η επιρροή τους καθορίστηκε σημαντικά με την αλλαγή του εκλογικού συστήματος.

Γενικά, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου αποτελεί περίοδο ανάπτυξης που εντοπίζεται σε σημαντικό βαθμό στον οικονομικό τομέα με τη δημιουργία της «οικονομικής φούσκας» στη δεκαετία του 1980. Περνώντας όμως το κατώφλι της πολυπολικής εποχής, οι συνθήκες άλλαξαν άρδην. Δημιουργήθηκαν και άλλα πολιτικά κόμματα που πρέσβευαν νέες ιδεολογίες και απειλούσαν τη μονοκομματική εξουσία του ΦΔΚ, «η οικονομική φούσκα έσπασε» αναγκάζοντας την Ιαπωνία να μπει σε περίοδο επαναπροσαρμογής, και άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια των σύγχρονων πολέμων που μεταξύ άλλων είχαν σκοπό την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και τη μη-διάδοση ΟΜΚ. Η «νέα τάξη πραγμάτων» δημιούργησε αμφιβολίες για τον τρόπο χρήσης των Δυνάμεων Αυτοάμυνας και ενίσχυσε την υποστήριξη απόψεων περί αναθεώρησης του Συντάγματος.

Και στους πολέμους όμως αυτούς η Ιαπωνία διατήρησε όσο το δυνατόν ουδέτερο χαρακτήρα προκειμένου να διαφυλάξει τα εθνικά της συμφέροντα, την εδαφική της ακεραιότητα και την κρατική της αξιοπιστία. Είναι ένας από τους μεγαλύτερους δωρητές αναπτυξιακής βοήθειας παγκοσμίως και έχει προσφέρει χρηματοπιστωτικά αρκετές φορές στις ειρηνευτικές επιχειρήσεις των ΗΕ.

Στη σημερινή εποχή η Ιαπωνία προσπαθεί να αναδιοργανωθεί διοικητικά στο εσωτερικό και να διατηρήσει την ουδετερότητά της στο εξωτερικό προστατεύοντας παράλληλα τους πολίτες της. Απειλείται ήδη σε μεγάλο βαθμό από την ανάπτυξη του πυρηνικού προγράμματος της Β.Κορέας, και ενώ οι συζητήσεις για την ανάπτυξη αντίστοιχου προγράμματος στο Ιράν φτάνουν στο τέλος τους (κατά τη συγγραφή της παρούσας εργασίας) η Ιαπωνία βρίσκεται σε δίλημμα, όπως με τον Πόλεμο στο Ιράκ· από τη μια η υποστήριξη της σχέσης ασφαλείας με τις ΗΠΑ, και από την από την άλλη η υπεράσπιση των κρατικών συμφερόντων που διακυβεύονται από την πιθανότητα ενεργειακού εμπάργκο από κράτη της Μ.Ανατολής.

Συνεπώς, μείζον ζήτημα για περαιτέρω μελέτη αποτελεί η πολιτική της οικονομικής ασφαλείας που προωθεί η Ιαπωνία και πώς αυτή μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση φαινομένων, όπως της τρομοκρατίας, σε διεθνές επίπεδο. Η Ιαπωνία όντας ένα έθνος με σημαντική οικονομία, γηράσκουσα κοινωνία, δημοκρατικό πολιτικό σύστημα, ειρηνόφιλη στάση προς το εξωτερικό, και φέροντας ιστορία αιώνων, έφτασε στο σημείο όπου μπορεί, μέσω του ρόλου της σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο, να διεκδικεί τον τίτλο μιας παγκόσμιας πολιτικής δύναμης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acharya, Amitav, and Evelyn Goh. *Reassessing Security Cooperation in the Asia – Pacific: Competition, Congruence, and Transformation*. Cambridge: MIT Press, 2007.
- Alagappa, Muthiah. “Introduction.” *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M.Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998.
- Beasley, W.G.. “Meiji Political Institutions.” *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): σ. 618-673.
- “The Foreign Threat and the Opening of the Ports.” *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): σ. 259-307.
- Berger, Gordon M.. “Postwar Politics, 1945-1973.” *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century VI* Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): σ. 154-213
- Bolitho, Harold. “The Han.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): σ. 183-234.
- “The Tempō Crisis.” *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century V* (1993): σ. 116-167
- Brown, Delmer M., and Inoue Mitsusada. “Century of Reforms.” *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): σ. 163-220.
- Buruma, Ian. *Inventing Japan (1853-1964)*. New York: The Modern Library, 2003.
- Camuels, Richard J.. *Securing Japan: Tokyo’s grand strategy and the Future of East Asia*. Ithaca: Cornell University Press, 2007.
- Dombrowski, Peter J. *Guns and Butter: The Political Economy of International Security*. Boulder: Lynne Rienner Publishers, 2005.
- Duus, Peter. “Introduction.” *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century VI* (1993): σ. 1-53.
- Elisonas, Jurgis. “The Inseparable Trinity: Japan’s Relations with China and Korea.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* (1993): σ. 235-300.
- Hajes, Louis D.. *Japan and the Security of Asia*. Lanham: Lexington Books, 2001.
- Hall, John Whitney. “Introduction.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): σ. 1-39.
- “The Bakuhan system.” *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): σ. 128-182.

- Hata, Ikuhito. "Continental Expansion, 1905-1941." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI Μτφ: Alvin D. Coox, (1993): σ. 271-314.
- Hook, Glenn D. *Japan's International Relations: Politics, Economics and Security*. London: Routledge, 2001.
- Hughes, Christopher W. *Japan's economic power and security: Japan and North Korea*. London: Routledge, 1989.
- Jansen, Marius B.. "Introduction." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): σ. 1-49.
- "Japan in the Early Nineteenth Century." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): σ. 50-115.
- Inoguchi, Takashi. *Japanese Politics: An Introduction*. Melbourne: Trans Pacific Press, 2005.
- Iriye, Akira. "Japan's Drive to Great Power." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): 721-782.
- Kōjirō, Naoki. "The Nara State." *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): σ. 221-267.
- Kidder, Edward J.. "The Earlier Societies in Japan." *The Cambridge History of Japan: Ancient Japan I* (1993): σ. 48-107.
- Mass, Jeffrey P.. "The Kamakura Bakufu." *The Cambridge History of Japan: Medieval Japan III* (1993): σ. 46-88.
- Miyagi, Yukiko. *Japan's Middle East Security Policy: Theory and Cases*. London: Routledge, 2008.
- Morton, W. Scott. *Japan: Its History and Culture*. New York: McGraw-Hill Inc., 1994.
- Naohiro, Asao. "The sixteenth-century unification." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Bernard Susser (1993): σ. 40-95.
- Peattie, Mark R.. "The Japanese Colonial Empire, 1895-1945." *The Cambridge History of Japan: The Twentieth Century* VI (1993): σ. 217-270.
- Soeya, Yoshihide. "Japan: Normative Constraints Versus Structural Imperatives." *Asian Security Practice: Material and Ideational Influences*, ed. M. Alagappa, Stanford University Press, Στάνφορντ, Καλιφόρνια, 1998.
- Sukhiro, Hirakawa. "Japan's turn to the West." *The Cambridge History of Japan: The Nineteenth Century* V (1993): σ. 432-498.

Susumu, Ishii. "Decline of the Kamakura Bakufu." *The Cambridge History of Japan: Medieval Japan III* Μτφ: Jeffrey P. Mass και Hitomi Tonomura (1993): σ. 128-174.

Tatsuya, Tsuji. "Politics in the Eighteenth Century." *The Cambridge History of Japan: Early Modern Japan IV* Μτφ: Harold Bolitho (1993): σ. 425-477.

Διαδικτυακή Βιβλιογραφία:

Bank of Japan <www.boj.or.jp>. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

"Defense of Japan 2014: Issues in the International Community - Transfer and Proliferation of Weapons of Mass Destruction." *Ministry of Defense* <www.mod.go.jp >, σ. 118. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

"Japan Nears Deflation as Consumer Prices Stop Rising." *BBC News* <www.bbc.com/news/business>, 27 Μαρτίου 2015. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

"Japanese Economy Policy Measures: As of October 2013", *Ministry of Finance Japan* <www.mof.go.jp> , σ. 11. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

Johnston, Eric. "Lessons from when the Bubble Burst." *The Japan Times News*, 6 Ιαν 2009. Διαδίκτυο. 22 Μαρ 15.

"Nuclear Power in Japan." *World Nuclear Association* <www.world-nuclear.org>, 20 Μαρτίου 2015. Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.

"The World Factbook: Japan", *Central Intelligence Agency* <www.cia.gov>, Διαδίκτυο. 29 Μαρτίου 2015.